

Nr 268.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inrättande av en arrendeegnahemsfond m. m.; given Stockholms slott den 27 april 1934.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 april 1934.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden
UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO,
ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför:

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under utgifter för kapitalökning, bilaga 7, punkt 16, föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, för åtgärder för beredande av jord åt arbetslösa m. m. beräkna för budgetåret 1934/1935 ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor. Jag torde nu få ånyo anmäla detta ärende.

Inledning.

Den 20 oktober 1933 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att, efter samråd med chefen för socialdepartementet, tillkalla tre utredningsmän att verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om jord åt arbetslösa.

Jämlikt detta bemyndigande tillkallades den 21 i nämnda månad såsom utredningsmän ledamöterna av riksdagens andra kammare riksgäldsfullmäktigen G. H. Andersson, ombudsmannen Olof Andersson och jordbrukskonsulenten J. Hagman.

Med skrivelse den 13 februari 1934 hava utredningsmännen avlämnat utredning och förslag i ämnet. Utredningsmännens betänkande torde få såsom *bilaga A* fogas till statsrådsprotokollet.

Efter remiss hava utlåtanden över förslaget avgivits av statskontoret, domänstyrelsen, statens egnahemsstyrelse, statens arbetslöshetskommission, länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Örebro samt Västernorrlands län, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund samt riksföreningen jord åt arbetslösa. Egnahemsstyrelsen har införskaffat yttranden från samtliga hushållningssällskaps egnahemsnämnder och åtskilliga förmedlare av arbetarsmåbrukslån. Vid länsstyrelsernas utlåtanden hava fogats yttranden från ett stort antal kommuner med flera.

Tillika hava i anledning av förslaget vissa framställningar i ärendet inkommit från enskilda personer.

Vid upprepade tillfällen har frågan om anskaffande av jord åt mindre bemedlade och obemedlade personer varit föremål för uppmärksamhet från statsmakternas sida. I anledning av ett flertal skilda motioner i ämnet anhöll 1928 års riksdag (R. skr. nr 232) om utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade och obemedlade personer att erhålla egna jordbruk. Den begärda utredningen verkställdes av egnahemsstyrelsen, som den 5 december 1928 avgav ett förslag avseende anskaffande av s. k. lantarbetarsmåbruk. Förslaget föranledde icke någon framställning till riksdagen, utan beslöt Kungl. Maj:t, att frågan ånyo skulle överlämnas till egnahemsstyrelsen. Den 2 oktober 1929 framlade egnahemsstyrelsen ett nytt förslag i ämnet, men icke heller detta föranledde någon framställning till riksdagen. 1930 års riksdag anhöll därefter i anledning av vid riksdagen väckta motioner (R. skr. nr 276), att Kungl. Maj:t ville verkställa fortsatt utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1930 uppdrogs åt den s. k. sociala jordutredningen att verkställa den av riksdagen begärda utredningen. Den 5 december 1932 avlämnade sociala jordutredningen betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk (stat. off. utr. 1932: 33). På grundval av detta betänkande framlade Kungl. Maj:t för 1933 års riksdag i proposition nr 181 förslag angående inrättande av en arbetarsmåbrukslånefond, från vilken lån finge utlämnas i ändamål att

giva skogsarbetare eller därmed likställd arbetare tillfälle att förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Propositionen bifölls av riksdagen. Bestämmelser rörande lån från fonden hava meddelats i kungörelsen den 14 juni 1933 (nr 331) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

I skrivelse den 7 mars 1933 har sociala jordutredningen framlagt resultatet av en av utredningen verkställd undersökning, huruvida det vore möjligt och lämpligt dels ur ekonomiska synpunkter och dels ur synpunkten av arbetslöshetens bekämpande att stycka ett antal större kronoegendomar ävensom härför lämpade enskilda egendomar, vilka i så fall skulle inköpas, till mindre jordbruk för utarrendering i avvaktan på lämplig tidpunkt för försäljning. Utredningen har härvid anfört bland annat följande.

De egendomar, som skulle komma ifråga till styckning, skulle vara belägna i trakt med goda samfärdsmedel och avsättningsmöjligheter. De skulle äga bördig jord, lämpad för småbruksdrift, och hava naturliga förutsättningar för styckning i självständiga mindre jordbruk. I främsta rummet skulle sådana egendomar komma ifråga, som vore dåligt eller otillräckligt bebyggda. Vid sidan av styckning av kronojord borde i erforderlig omfattning jord i enskild ägo inköpas och styckas till arrendegårdar av olika storlek. Verkställda undersökningar gäve vid handen, att såväl kronoegendomar som egendomar i enskild ägo funnes att för ändamålet tillgå. En uppdelning av större egendomar i mindre jordbruk skulle vara ett verksamt medel att minska den rådande arbetslösheten. Dels skulle innehavarna av de nya bruksdelarna erhålla varaktigt arbete och framtida bärgning och dels skulle ett icke ringa antal arbetslösa beredas sysselsättning vid småbrukens bebyggande, vägars iordningsställande och dylikt. Vid uppgörande av styckningsplaner borde man utgå från att det vore önskvärt, att nya jordbrukslägenheter skapades i så stort antal, som kunde förenas med kravet på deras bärighet, i allmänhet med en åkerareal av 10—20 hektar. Medel till inköp av enskilda egendomar för ifrågavarande styckningsändamål borde tagas ur domänverkets markinköpsfond. Till hus- och vägbyggnads- samt täckdiknings- m. fl. arbeten borde arbetslöshetsmedel tagas i anspråk. Av markinköpsfonden borde få disponeras ett belopp av 2 miljoner kronor och av arbetslöshetsmedel ett belopp av 6 miljoner kronor.

Vid 1933 års riksdag väcktes åtskilliga motioner om utredning eller omedelbara åtgärder i syfte att till arbetslöshetens motverkande bereda ökade arbetstillfällen vid jordbruket.

I motionerna I: 327 och II: 482 hemställdes sålunda, att riksdagen måtte anhänga om skyndsamt utredning angående verksamma åtgärder till arbetslöshetens bekämpande genom skapandet av cirka 2,500 nya småbruk per år under en tid av fyra år samt framläggande för riksdagen av det resultat, vartill utredningen kunde komma.

I motion II: 491 yrkades, att riksdagen måtte dels besluta, att åtgärder skulle vidtagas i enlighet med det av sociala jordutredningen i skrivelsen den 7 mars 1933 avgivna förslaget om uppdelning av vissa kronoegendo-

mar och från enskilda inköpta egendomar till mindre jordbruk, dels ock anvisa ett belopp av 8,000,000 kronor att användas enligt grunder, som Kungl. Maj:t ägde fastställa.

I motion II: 493 hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att av de medel, som på grund av framställningarna i propositionen nr 211 angående anslag till arbeten till motverkande av arbetslösheten komme att anvisas, 5,000,000 kronor måtte anslås som statsbidrag till avlönande av jordbruksarbetare enligt grunder, som Kungl. Maj:t skulle äga närmare bestämma.

Det särskilda utskott, som vid riksdagen behandlade frågor rörande arbetslöshetens bekämpande och till vilket nyssberörda motioner hänskötos, anförde i sitt utlåtande nr 17 i anledning av de tre förstnämnda motionerna bland annat följande.

Sociala jordutredningens förslag syntes innebära ett beaktansvärt försök att åstadkomma ökade, för framtiden bestående försörjningsmöjligheter på landsbygden. I en tid av omfattande och långvarig arbetslöshet måste det givetvis vara av stor social betydelse att på sätt som ifrågasatts produktionsenheter av bestående värde tillskapades. Dessutom utgjorde den föreslagna jordstyckningen ett verksamt medel att mera omedelbart minska den rådande arbetslösheten. Ett icke ringa antal arbetslösa skulle kunna beredas sysselsättning vid småbrukens bebyggande, vägars iordningställande, täckdikning och dylikt. För åtskilliga industrier skulle planens genomförande komma att medföra ökade leveranser och möjligheter att hålla driften i gång. Att, såsom i motionen II: 491 förutsatts, besluta om genomförande av planen i dess helhet, syntes emellertid, då erfarenhet på området ännu saknades, icke tillrädligt. Däremot vore det lämpligt, att en försöksverksamhet, avseende styckning av allenast vissa kronoegendomar, igångsattes.

Riksdagen medgav (R. skr. nr 356) på förslag av utskottet, att för nyssnämnda försöksverksamhet finge av den i statens domäners fond ingående fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark (markinköpsfonden) tagas i anspråk ett belopp av högst 700,000 kronor till hus- och vägbyggnads- samt täckdiknings- m. fl. arbeten å de under försökstiden styckade lotterna. I skrivelse den 30 juni 1933 har Kungl. Maj:t anbefallt domänstyrelsen att skyndsamt genomföra ifrågavarande verksamhet.

Utredning och förslag angående beredande av jord åt arbetslösa.

Utredningsmännen rörande frågan om jord åt arbetslösa hava verkställt vissa undersökningar till utrönande av i vad mån arbetslösheten kunde varaktigt motverkas genom en utflyttning av arbetslösa till jordbruket såsom egna företagare. Härvid hava utredningsmännen kommit till det resultatet, att en ökning av antalet vid jordbruket sysselsatta personer kunde vinnas främst genom anläggning av jordbruksegnahem på nyodlade marker och därefter genom styckning av större jordbruksegendomar till mindre jordbruk. Vinsten vid förvärv för arbetslösas räkning av redan färdigställda brukningsdelar anse utredningsmännen däremot vara problema-

tisk. Utredningsmännen hava uttalat, att en överföring av arbetslösa till jordbruket lämpligast borde ske genom uppstyckning av större egendomar. Tidigare gjorda kolonisationsförsök å förut icke odlad mark hava nämligen enligt utredningsmännens mening icke slagit väl ut.

Utredningsmännen hava genom Sveriges allmänna lantbrukssällskap låtit undersöka, i vad mån ökning av antalet vid jordbruket sysselsatta personer kunde väntas inträda vid nybildning av mindre brukningsenheter utan uppodling av ny jord. Beträffande resultatet av berörda undersökning, för vilken närmare redogöres i betänkandet, hava utredningsmännen anfört, att enligt densamma arbetsåtgången grovt räknat vid ett jordbruk i storleksklassen under 10 hektar förhölle sig till motsvarande faktor vid ett jordbruk i storlek över 100 hektar som 3 till 2. Detta innebure, uttala utredningsmännen vidare, att en styckning av den större egendomen till mindre hemmansbruk och småbruk skulle medföra en varaktig utökning av arbetsmöjligheterna å jordområdet ifråga av ungefär 50 procent. Utredningsmännen anföra ytterligare i detta sammanhang följande.

Av undersökningen framginge, att arbetsåtgången vid småbruket hållit sig relativt konstant under tioårsperioden 1922—1932. Vid de större jordbruken hade arbetsåtgången däremot under samma tid nedgått med omkring 18 procent. I detta förhållande vore att söka en av orsakerna till den tilltagande arbetslösheten på landsbygden. De mindre svängningarna i talen för de lägre storleksklasserna visade, att den mänskliga arbetskraften vid de smärre brukningsenheterna icke kunnat göras överflödigg genom rationaliseringsåtgärder i samma grad som inom storbruken. En uppdelning av större egendomar måste således medföra ett kvarblivande vid eller en återgång till mindre effektiva brukningsmetoder. Den ökade sysselsättningsgraden vid småbrukssystemet vunnos alltså i viss mån genom att de tekniska framstegen icke kunde helt tillgodogöras.

För att få klarhet huruvida bland de arbetslösa funnes någon önskan att såsom egna företagare idka jordbruk hava utredningsmännen genom förmedling av statens arbetslöshetskommission riktat en rundfråga härutinnan till gifta arbetslösa personer inom Stockholms, Jönköpings och Gävleborgs län, vilka tidigare varit sysselsatta inom jordbruket. Frågoformulär hava utsänts till ett antal av omkring 3,200. Antalet inkomna svar uppgår till 462. Angående det närmare resultatet av undersökningen torde jag få hänvisa till betänkandet. Enligt vad utredningsmännen upplyst äga uppgiftslämnarnas hustrur så gott som undantagslöst på grund av tidigare anställning eller såsom varande lantbrukardöttrar erfarenhet och vana i fråga om jordbrukssysslor. Utredningsmännen hava i anslutning till uppgifterna vidare anfört.

Särskilt iögonfallande vore, att ett jämförelsevis ringa antal industriarbetare besvarat rundfrågan. Detta förklarades i första hand därav, att antalet arbetslösa, som ägde förutsättningar för jordbruksskötsel, vore relativt ringa inom industriarbetaregruppen. Det kunde därjämte bero på att industriarbetare, vilka tidigare arbetat inom jordbruk, visste, att en återgång till detta skulle medföra sänkt levnadsstandard. Av hela an-

talet hjälpsökande arbetslösa i de undersökta länen hade svar inkommit från endast omkring 2.5 procent. Det syntes dock bland de arbetslösa finnas tillräckligt många, som önskade övergå till jordbruk och ägde personliga förutsättningar därtill, för att åtgärder från det allmännas sida i det ifrågasatta syftet kunde vara motiverade.

Utredningsmännen hava även något berört frågan, huruvida lämplig jord till rimliga priser kunde ställas till förfogande för överflyttning av arbetslösa till jordbruket. Genom överläggningar med statens egnahemsstyrelse hava utredningsmännen inhämtat, att jord för den statsunderstödda egnahemsbildningen i allmänhet funnits tillgänglig i den öppna marknaden. Utredningsmännen hava vidare hänvisat till en av sociala jordutredningen i samband med dess den 7 mars 1933 framlagda förslag verkställd undersökning angående förefintligheten av för kolonisationsändamål lämpad salubjuden jord. Av denna undersökning framginge, påpeka utredningsmännen, att enskild jord i stor utsträckning funnes till salu för jämförelsevis låga priser.

Den förebragta utredningen utvisar enligt utredningsmännens förmenande, att de grundläggande förutsättningarna för en verksamhet med ändamål att bereda arbetslösa egna jordbruk kunde sägas vara för handen. Utredningsmännen hava uttalat, att en överföring av arbetslösa till jordbruket såsom egna företagare bäst kunde ske genom beredande av tillgång till lämpliga arrendebbruk. Härigenom skulle, anse utredningsmännen, de ekonomiska risker, som det allmänna finge ikläda sig vid jordbruksnybildningen, begränsas, och de jordsökande bliva i tillfälle att pröva sina förutsättningar för jordbrukarekallet utan att behöva binda sig vid hemmet för en lång och oviss framtid. Med hänsyn till att den nuvarande statsunderstödda egnahemslåneverksamhetens organisation icke medgäve någon form för det allmännas medverkan till skapande av nya arrendebbruk, hava utredningsmännen emellertid, under framhållande av den föreslagna verksamhetens försöksnatur, förordat en anordning för beredande av jordbruk åt arbetslösa, formellt byggd på självvägandeprincipen med staten som förlagsgivare. Förutom denna försökslinje hava utredningsmännen emellertid jämväl föreslagit uppstyckning av kronans jordbruksdomäner i mindre brukningsdelar och dessas utarrendering. Utredningsmännen hava härvidlag förutsatt ett fortgående på den väg, som beträddes genom förutberörda 1933 års riksdagsbeslut.

Utredningsmännens *förslag att åt arbetslösa bereda jord med äganderätt* innehåller i huvudsak följande.

Den ifrågavarande hjälpverksamheten föreslås skola inrymmas under egnahemslånerörelsen, vars organ skola tagas i anspråk för verksamhetens bedrivande. Såsom motiv för denna anordning hava utredningsmännen framhållit, att hjälpverksamheten i fråga om syftemålet i allt väsentligt stode i nära samband med egnahemslånerörelsen och praktiskt taget avveke från densamma allenast så till vida, att det nu gällde att

öppna möjligheter för helt obemedlade personer att förvärva egna jordbruk. Ingripandet från statsmakterna borde, uttala utredningsmännen, i första hand syfte till att beträffande arbetslösa med erforderliga personliga kvalifikationer ersätta bristen på egna medel. I detta hänseende måste de arbetslösa erhålla dels det kapital, som erfordrades för erhållande av egnahemslån till fastighetsförvärvet, och dels medel till inköp av nödiga inventarier samt till driftens igångsättande. För att bereda arbetslösa möjlighet att erhålla de medel, som — utöver egnahemslån och premielån — erfordras för förvärv och iordningställande av fastigheten, föreslå utredningsmännen inrättande av en statlig lånefond, benämnd fyllnadslånefonden. Beträffande den närmare utformningen av egnahemsorganens handhavande av lånerörelsen anse utredningsmännen de principer, som ligga till grund för bestämmelserna i fråga om den statsunderstödda egnahemslånerörelsen, i huvudsak kunna följas. Angående låneförmedlarnas mellanhavanden med staten skall enligt förslaget i huvudsak enahanda anordning tillämpas som i fråga om premielåneverksamheten. Låneförmedlaren tilldelas efter ansökan av Kungl. Maj:t fyllnadslåneanslag att användas till utlämnande av fyllnadslån. Med hänsyn till de ekonomiska vanskligheter, varmed lånerörelsen blir förenad, skola låneförmedlarna emellertid icke iklädas några förpliktelser i fråga om lånens återbetalande, utan staten får ensam bära de eventuella förlusterna.

Utredningsmännen föreslå, att fyllnadslånet lämnas amorteringsfritt och gives karaktären av ett stående lån. Låntagaren bör dock när som helst äga inbetala lånet. Lånet skall förräntas, men viss tids räntefrihet har ansetts erforderlig. Räntefriheten skall gälla till och med tolfte året efter utgången av det år, varunder lånet beviljats. Därefter skall ränta erläggas efter den räntefot, som gäller för den stående delen av egnahemslånet. Är denna del inbetald, skall ränta utgå efter som Kungl. Maj:t med hänsyn till räntesatsen å jordbruksegnahemslån i allmänhet bestämmer. Under vissa förutsättningar skall lånet förfalla till omedelbar återbetalning, såsom om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande, om låntagaren visar sig försumlig i fråga om lånevillkorens fullgörande eller fastighetens skötsel eller om sådana förhållanden inträffat, att låntagaren med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta det samma.

Såsom säkerhet för fyllnadslånet skall lämnas inteckning i fastigheten med förmånsrätt närmast efter de inteckningar, som lämnats till säkerhet för egnahemslånet. Sistnämnda inteckningar böra dock även utgöra säkerhet för fyllnadslånet. Fastigheten bör, med hänsyn till syftet med anordningen, vara av den storlek, att innehavaren därå beredes full sysselsättning och bärgning.

I fråga om de personer, som kunna komma i åtnjutande av fyllnadslån, föreslås till följd av anknytningen till egnahemslånerörelsen skola gälla,

att vederbörande skall vara svensk medborgare, minst 21 år, samt känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel. Med hänsyn till de betydande ekonomiska uppooffringar från det allmännas sida, som torde bli för- enade med den ifrågasatta verksamheten, bör emellertid enligt utred- ningsmännens åsikt för erhållande av fyllnadslån uppställas större ford- ringar på de personliga kvalifikationerna än för erhållande av vanligt egnahemslån. Ett oeftergivligt villkor för åtnjutande av det allmännas bistånd i förevarande hänseende skall vara, att vederbörande styrker sig äga förutsättningar att sköta ett jordbruk och även i övrigt besitter goda personliga kvalifikationer. Verksamheten bör enligt utredningsmännens mening i första hand inriktas på att bistå gifta arbetslösa, vilkas hustrur äga god erfarenhet i fråga om jordbrukssysslor.

Fyllnadslånet avser, såsom angivits, att täcka den arbetslöse jordsö- kandens medelsbehov, såvitt angår fastighetsförvärvet. Emellertid måste han, framhålla utredningsmännen, erhålla hjälp även till anskaffande av inventarier. Utredningsmännen hava därför föreslagit uppläggande av en särskild statlig lånefond, benämnd inventarielånefonden, ur vilken vederbörande skola kunna erhålla lån för sistberörda ändamål (inventarielån). Inventarielån föreslås skola kunna beviljas till belopp av högst 3,000 kronor. Lånet, som skall vara räntefritt, skall efter ett års amorte- ringsfrihet amorteras på en tid av 12 år. Behörig uppsägning av fyll- nadslånet omfattar även inventarielånet. Därjämte skall uppsägnings- rätt föreligga, om låntagare försummat att erlagga föreskriven amorte- ring eller om inventarierna försälas, bortföras eller förstöras och värdet av inventariebeståndet därigenom väsentligen nedgår. För att lämna långivaren möjlighet att till säkerhet för lånet söka inteckning i lånta- garens jordbruksinventarier bör erforderligt medgivande därtill lämnas i skuldförbindelsen för lånet.

Enligt förslaget skall, för vinnande av enhetlighet och snabbhet vid handläggningen av låneärenden, jämväl inventarielånerörelsen anförtrös åt egnahemslåneförmedlarna. Förlust, som möjligen uppkommer å in- ventarielån, skall med hänsyn till lånerörelsens art stanna å statsverket.

Beträffande prövningen av jordsökandens lämplighet hava utrednings- männen framhållit, att låneförmedlarna knappast äro i stånd att på egen hand träffa ett säkert avgörande i berörda hänseende. I de fall, där låne- förmedlaren är annan än kommunen själv, bör därför prövningen av sö- kandes personliga kvalifikationer ske under samverkan med de kommu- nala myndigheterna i den kommun, där sökanden har sitt hemvist. Ut- redningsmännen förutsätta, att de kommunala myndigheterna komma att hysa så stort intresse för den ifrågasatta verksamheten, att de icke tillstyrka lån till andra personer än sådana, som verkligen hava förut- sättning att kunna driva jordbruk. För att emellertid undanröja varje misstanke om att kommunerna vid tillstyrkande av lån låta ovidkom- mande hänsyn spela in föreslås, att inventarielån skola utlämnas allenast

under förutsättning, att den kommun, som tillstyrkt lånet, ingår borgen för detsamma. Då staten ikläder sig betydande uppostringar för ifrågavarande verksamhet, är det enligt utredningsmännens mening rimligt, att även kommunerna påtaga sig någon risk. Med hänsyn till den omsorgsfulla prövning av de jordsökandes kvalifikationer, som föreslagits, anse utredningsmännen det däremot icke erforderligt, att i de fall, då den fastighet, som skall förvärfvas, är belägen i en annan kommun än den, där låntagaren har sitt hemvist, ett obligatoriskt hörande av inflyttningsskommunen stadgas.

Utöver nu ifrågasatta lån skall enligt utredningsmännens förslag den arbetslöse jordsökanden för jordbruksdriftens igångsättande tilldelas ett kontant bidrag utan återbetalningsskyldighet. Bidraget föreslås skola bli lika för alla låntagare och bestämmas till 1,000 kronor att utgå av medel, som anslagits till arbetslöshetens bekämpande. Beloppet avses skola uppdelas mellan staten och kommunen på det sätt, att kommunen bidrager med det belopp, som personen i fråga skolat erhålla under ett år i arbetslöshetsunderstöd, därest han för sig och sin familj åtnjutit kontantunderstöd, och att staten tillskjuter återstoden. En följd av denna anordning blir, framhålla utredningsmännen, att ifrågavarande lånerörelse icke kan tillämpas i andra fall än då lånesökandena äro inregistrerade arbetslösa, som tillhöra kommuner, vilka bedriva arbetslöshets-hjälpsverksamhet med bidrag av statsmedel. Detta finna emellertid utredningsmännen icke innebära någon olägenhet eller orättvisa, då verksamheten på grund av sin försökskaraktär i allt fall icke kan omfatta annat än ett fåtal arbetslösa. Hinder bör icke möta, anse utredningsmännen, att kommun, som icke bedriver arbetslöshetshjälpsverksamhet med statsbidrag, inleder sådan verksamhet med att bevilja bidrag, varom nu är fråga.

Beträffande ärendenas behandling föreslås följande böra gälla. Den, som önskar komma i åtnjutande av lån och bidrag, skall själv göra framställning därom. För vinnande av enkelhet och reda bör ansökningsförfarandet uppdelas i två etapper. Sålunda bör frågan om kontantbidraget och kommunens borgen prövas och avgöras, innan ansökan om egnahems-, fyllnads- och inventarielån göres. Jordsökanden bör alltså till en början göra framställning hos hemkommunen om kontantbidrag och erhållande av borgen för inventarielån. Denna ansökan ingives till arbetslöshetskommittén, som har att jämte eget yttrande rörande sökandens personliga kvalifikationer överlämna ansökningsen till kommunalnämnden, respektive drätselkammaren. Vid dennas beredning av ärendet bör i främsta rummet verkställas en ingående utredning rörande sökandens och hans hustrus personliga duglighet och förutsättningar i övrigt att sköta ett eget jordbruk. Ansökningsen bör därefter föreläggas vederbörande beslutande myndighet inom kommunen för avgörande huruvida kommunen skall ikläda sig borgen för inventarielånet och bevilja kontantbidraget.

I händelse av bifall till ansökningen skall kommunen hos statens arbetslöshetskommission göra framställning om medel till den del av kontantbidraget, som skall bestridas av staten. Den jordsökande, vars ansökan om kontantbidrag och borgen bifallits, får därefter vända sig till egna-hemslåneförmedlaren med begäran om egnahemslån, fyllnadslån och inventarielån.

Beträffande medelsbehovet för genomförande av förevarande förslag hava utredningsmännen anført, att de beräknat, att försöksverksamheten komme att omfatta utlåmning av lån till omkring 500 personer. Någon höjning av det för egnahemslånefonden bestämda utlåningsbeloppet, 20,000,000 kronor, hava utredningsmännen icke ansett erforderligt. Vidkommande den del av kontantbidraget, som avsetts skola bestridas av staten, erinra utredningsmännen, att denna föreslagits skola utgå av medel, som anslagits till arbetslöshetens bekämpande. Beträffande slutligen fyllnadslån och inventarielån hava utredningsmännen räknat med ett genomsnittligt lånebelopp för vardera typen av 2,000 kronor. För genomförandet av förslaget hava utredningsmännen alltså ansett erforderligt, att för budgetåret 1934/1935 anvisades särskilda medel till ett belopp av 2,000,000 kronor.

Utredningsmännens *förslag att åt arbetslösa anskaffa arrendejordbruk* genom uppstyckning av kronans jordbruksdomäner innebär såsom förut nämnts en fortsättning av den försöksverksamhet, vartill 1933 års riksdag anvisat ett belopp av 700,000 kronor ur domänverkets markinköpsfond.

Utredningsmännen hava verkställt vissa undersökningar rörande tillgången på för styckning lämpad kronojord. Dessa undersökningar hava givit till resultat, att under den närmaste tiden torde kunna genom styckning av kronoegendomar nyskapas omkring 100 brukningsdelar. Utredningsmännen hava uttalat, att, när ifrågavarande jordbrukslägenheter skulle utarrenderas, domänstyrelsen borde hos egnahemsnämnden i länet efterhöra, huruvida jordsökande arbetslösa funnes anmälda hos nämnden. Beträffande storleken av arrendelotterna hava utredningsmännen förordnat, att de utlades med en åkerareal av 8—12 hektar eller i allt fall så avpassades, att arrendatorerna för skötseln bleve oberoende av lejd arbetskraft.

Utredningsmännen hava beträffande nu förevarande förslag vidare framhållit i huvudsak följande.

Med hänsyn till nödvändigheten av att arrendeavgifterna för ifrågavarande lägenheter bleve så låga som möjligt, borde byggnadsbeståndet anpassas efter det oundgängliga behovet. Verksamheten borde liksom den av 1933 års riksdag tillstyrkta försöksverksamheten omhänderhavas av domänstyrelsen. För byggnadskostnadernas bestridande borde särskilda medel anvisas. I fråga om arrendevillkoren borde de bestämmel-

ser tillämpas, som föreslagits av den s. k. 1932 års kronojordsutredning i dess betänkande (stat. off. utr. 1933: 32). Dessa bestämmelser borde dock jämkas så tillvida, att fordran på borgen för arrendevillkorens fullgörande borde kunna uppgivas, även om arrendeavgiften överstege 600 kronor. Arrendeavgiften borde bestämmas enligt ortens pris men dock avvägas så att det med verksamheten avsedda syftet icke äventyrades. Där så erfordrades, borde staten eftersätta kravet på full förräntning av byggnadskostnaderna. Arrendatorerna borde lämnas möjlighet att längre fram med anlitan av egnahemslån friköpa lägenheterna. Därest vid försäljning av lägenhet, sedan domänverket gottgjorts skälig ersättning för jordvärdet, överskott uppstode, borde detta återbäras till statsverket såsom ersättning för byggnadskostnaderna. Vad förut anförts angående medel till anskaffande av inventarier och driftens igångsättande, då fråga vore om beredande av jord med äganderätt, borde gälla även med avseende å jordsökande, som önskade erhålla arrendebbruk. Anordningen med inventarielån och kontantbidrag borde därför givas tillämplighet jämväl beträffande nu ifrågavarande jordsökande.

Enligt utredningsmännens uppskattning torde medel bli erforderliga under nästkommande budgetår för iordningställande av högst 100 arrendelägenheter. Byggnadskostnaderna hava beräknats för varje styckningslott till i medeltal 8,000 kronor, och det genomsnittliga inventarielånebeloppet har beräknats till 2,000 kronor. För täckande av medelsbehovet skulle således fordras, att för nästa budgetår anvisades ett belopp av 800,000 kronor till uppförande av byggnader m. m. samt 200,000 kronor till inventarielån.

Yttranden över utredningsmännens förslag.

Mot förslaget att bereda arbetslösa jord med äganderätt hava i ett mycket stort antal yttranden rests starka betänkligheter. Förslaget att skaffa arbetslösa arrendejordbruk har däremot allmänt vunnit anslutning.

Förstnämnda förslag har biträts eller i allt fall icke avstyrkts av länsstyrelserna i Uppsala, Östergötlands, Göteborgs och Bohus, Örebro samt Västernorrlands län, riksföreningen jord åt arbetslösa, några egnahemsnämnder och arbetarsmåbruksnämnder samt flertalet kommuner. Förslaget har däremot avstyrkts av statskontoret, domänstyrelsen, egnahemsstyrelsen, arbetslöshetskommissionen, länsstyrelsen i Kristianstads län, hushållningssällskapets i länet förvaltningsutskott, Västernorrlands läns landstings förvaltningsutskott, de flesta egnahemsnämnder och arbetarsmåbruksnämnder samt åtskilliga kommuner.

Ur yttrandena rörande förslaget att åt arbetslösa bereda jord med äganderätt må här återgivas följande.

Statskontoret har framhållit, att alla torde vara eniga om angelägenheten av att i möjligaste man effektiva åtgärder vidtoges till bekäm-

pande av arbetslösheten. Statskontoret hade emellertid icke kunnat finna, att förevarande förslag erbjöde en lycklig lösning. Enligt förslaget skulle en arbetslös jordsökande, allenast därför att han vore arbetslös, sättas i en väsentligt gynnsammare ställning än annan jordsökande, som önskade bli tillerkänd egnahemslån. Han skulle erhålla ett fyllnads-lån på särskilt fördelaktiga villkor, avsett att utfylla den del av köpe-skillingen för fastigheten, som icke täcktes av egnahemslånet. En dylik förmån skulle däremot förmenas annan jordsökande, även om denne i övrigt vore minst lika, måhända mer, kvalificerad och lämpad att driva jordbruk. Detta skulle verka förryckande på den nuvarande egnahems-verksamheten och måhända äventyra rörelsens sunda utveckling.

Domänstyrelsen har, under framhållande av de stora ekonomiska risker staten iklädde sig genom förslagets genomförande, starkt ifrågasatt dess lämplighet. I likhet med statskontoret har domänstyrelsen gjort gällande, att med hänsyn till de stora förmåner, som förslaget innebure för den arbetslöse, den ordinarie egnahemsverksamheten måste komma att äventyras. Den naturliga strävan, att i den mån de ekonomiska resurserna det medgäve, arbeta sig upp från ett mindre ställe till ett större för att så småningom kunna förskaffa sig ett eget hem, komme att avtrubbas. I stället för att normalt passera de olika utvecklingsstadierna, komme det att bli förmånligare att göra sig arbetslös för att sålunda hastigare nå en bättre ställning.

De av statskontoret och domänstyrelsen anförda skälen mot förslaget hava även framförts från ett flertal andra håll.

Egnahemsstyrelsen har understrukt de stora svårigheter, som föreläge att utvälja sådana personer, vilka kunde förväntas vara i stånd att för sin framtida försörjning tillvarata de betydande upppoffringar av allmänna medel, som bleve nödvändiga för varje företag. Vidare har styrelsen anført:

Förutom egna medel saknade de jordsökande nödig kännedom om och erfarenhet av självständig jordbruksdrift. Alldeles särskilt framträdde bristerna i detta hänseende, då det gällde att till landsbygden utflytta övertaliga industriarbetare och andra arbetslösa. Bristerna kvarstode, även om de arbetslösa tidigare varit lantarbetare eller småbrukare. Dessa jordsökande torde i allmänhet vara i starkt behov av jordbruksutbildning för vinnande av erforderliga förutsättningar att kunna reda sig med ett eget jordbruksföretag. De arbetslösa syntes därför i regel först böra beredas anställning å jordbruk, där de med praktiskt arbete kunde utbildas sig och pröva sin lämplighet såsom jordbrukare. Till följd av arbetslösheten bland yrkeskunniga lantarbetare vore för ifrågavarande jordsökande möjligheten att vinna anställning å lantegendomar så gott som utesluten. Utbildningsfrågan kunde icke lösas genom arbete i den fria marknaden. En ofrånkomlig förutsättning för genomförandet av det föreslagna arbetslöshetsprogrammet vore, att särskilda utbildningsmöjligheter tillskapades för de jordsökande såsom ett led i deras befordran till jordbruket. Förslaget att begränsa hjälpverksamheten endast till inregistrerade arbetslösa, vilka tillhörde kommuner, som bedreve arbetslöshetshjälpverksamhet med bidrag av statsmedel, vore mindre lyckligt, då förslaget avsåge att upphäva behovet av kommunal hjälpverksamhet. Härigenom komme dessutom jordanskaffning, som till övervägande del byggde på statens bistånd, att bli beroende på tillfälliga kommunala förhållanden i en utsträckning, som kunde äventyra dess genomförande. Det kunde vidare befaras, att kommun funne med sin fördel förenligt att

genom beviljande av borgen förmå arbetslösa familjer att utflytta till annan kommun och på så sätt otillbörligt frigöra sig från fattigvårds-skyldighet.

Det vore härjämte i hög grad tvivelaktigt, huruvida arbetslösa, som erhållit lån, kunde uppfylla sina låneförpliktelser. De nuvarande egnahemslåntagarna kunde bära sina räntor och amorteringar endast med största svårighet. Det kunde under sådana förhållanden knappast förväntas, att nu ifrågasatta arbetslösa låntagare skulle kunna bära utgifter, vilka överstege egnahemslåneannuiteten under andra till och med femte året med närmare $\frac{2}{3}$ och under sjätte året till och med trettonde året med något mer än $\frac{1}{3}$ samt under tiden därefter med $\frac{1}{6}$.

Statens arbetslöshetskommission har uttalat, att förmodligen endast jämförelsevis få arbetslösa komme att stå till förfogande, därest de i förslaget angivna kompetenskraven komme att vidhållas. Arbetare med de kvalifikationer, som enligt förslaget måste vara tillfinnandes hos de blivande hjälpmottagarna, torde hava goda utsikter att även utan det allmännas mellankomst slå sig fram till en någorlunda tryggad ställning vare sig inom jordbruket eller på andra levnadsbanor. Den plats i systemet, som blivit inrymd åt kommissionen, förefölle hava ett ganska löst samband med hjälpaktionen och egentligen endast vara betingad av att arbetslöshetsmedel ansetts erforderliga för att underlätta förslagets realiserande. Då de till fullföljande av kommissionens verksamhet beviljade anslagen vore väl behöfliga för sitt avsedda ändamål, syntes arbetslöshetsanslaget icke böra anlitas för den planerade aktionen. Även andra skäl talade häremot. En under de ifrågasatta omständigheterna arrangerad kontant understödsverksamhet strede nämligen helt mot av kommissionen förut tillämpade principer och måste på det bestämdaste avrådas.

Gotlands läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd har ansett, att realiserandet av förslaget bjöde på så stora svårigheter, att det troligen endast bleve i ett mycket litet antal fall, som företagaren komme att lyckas. Visserligen hade man sökt förebygga ogynnsammare resultat genom uppställande av stränga garantifordringar, men egnahemsnämnden betvivlade möjligheten att över huvud taget kunna lösa problemet efter de linjer, som föreslagits. Genom hjälp från det allmännas sida torde starten för låntagaren vara tryggad. Utsikterna vore emellertid små för att han skulle kunna komma ut med de betydande annuiteterna. Skulle då annat förvärvsarbete erbjudas, komme låntagaren säkerligen att taga detta, och de redan från egnahemsverksamheten kända förhållandena skulle upprepas: jorden utarrenderades eller övergäves.

Älvsborgs läns norra hushållningssällskaps egnahemsnämnd har framhållit, att den hjälp, som man erbjöde den arbetslöse, bleve av tvivelaktigt värde. En skuldsättning av föreslagen omfattning vore nämligen en börda, som av få kunde bäras med jämnmod. Att fullt medvetet skapa en ekonomiskt ännu svagare klass jordbrukare än någon nu befintlig vore ur samhällets synpunkt ej klokt. Man hade hänvisat till att de nya jordbrukarnas och ej minst deras hustrurs personliga kvalifikationer skulle övervinna de ekonomiska svårigheterna. Detta vore säkerligen alltför optimistiskt. Hade man inriktat sig på de vana jordbrukarna eller jordbrukaresönerna, vilkas framtid syntes spärrad genom jordbrukets och industriens rationalisering, hade man åtminstone börjat i rätt ordning.

Kopparbergs läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd har anfört: Att såsom egna företagare vid jordbruket placera helt obemedlade arbets-

lösa genom det allmännas hjälpverksamhet vore ytterst vanskligt och förenat med oberäknliga ekonomiska konsekvenser. Det vore känt att t. o. m. den i jordbruksyrket kunnige och erfarne under nu rådande konjunkturförhållanden endast med yttersta sparsamhet och betydande försakelser kunde få debet och kredit att gå ihop. Den, som uti sitt företag nedlagt eget kapital, måste finna sig i betydande inskränkningar och sänkt levnadsstandard. Den, däremot, som finge toppbelånat allt i sitt företag, torde med sannolikhet och förståeligt nog lätt känna sig missräknad i sitt försök och vid minsta motgång bliva benägen att övergiva företaget.

Länsstyrelsen i Uppsala län har anfört: Syftet med det föreliggande förslaget vore att avhjälpa arbetslösheten för ett antal arbetslösa på ett mera slutgiltigt sätt än som kunde ske genom tillfälliga nödhjälpsarbeten. Det låge emellertid i sakens natur, att anordningens räckvidd måste ur arbetslöshetssynpunkt bliva mycket begränsad. Kostnaderna per individ vore höga, enligt utredningsmännens medeltalsberäkning, som ingalunda rörde sig med toppsiffror, omkring 15,000 kronor per varje ny småbrukare. Vidare vore önskan bland de arbetslösa själva att övergå till småbrukare icke starkt utbredd; den sänkning av levnadsstandarden i jämförelse med industriarbetarna, de ökade fordringarna på arbetstid och intensitet, som övergången innebure, lockade icke så många. Slutligen vore vinsten i avseende på själva arbetskvantiteten icke stor vid en styckning av förut befintliga, med lejd arbetskraft drivna jordbruk. Det oaktat ansåge emellertid länsstyrelsen, att ett försök borde göras med jordanskaffning åt arbetslösa. Tyvärr måste det anses sannolikt, att även vid stigande konjunkturer ett icke obetydligt antal av dem, som vant sig att i en eller annan form lita till samhällets omsorger, bleve kvar såsom arbetslösa under lång tid framåt. Det vore därför lyckligt, om genom samhällets åtgärder åtminstone några definitivt överfördes till självförsörjning. Även bland lant- och skogsarbetare ginge många numera arbetslösa. Bland dem borde ett lämpligt urval kunna göras. Men det torde vara klokt, att, såsom utredningsmännen uttryckligen betonat, betrakta den föreslagna anordningen till en början såsom ett försök utan alltför stora utgifter och utan alltför stor apparat, till dess erfarenheten visat, huru försöket utfölle. — En omständighet i fråga om anordningens förhållande till kommunerna önskade länsstyrelsen särskilt beröra. Det hade såväl under egnahems-låneverksamheten som under kolonisationsåtgärderna på de norrländska kronoparkerna visat sig, att inflyttningskommunerna många gånger mottagit de inflyttande familjerna med minst sagt blandade känslor. Denna inställning vore fullt förklarlig, ty det hade icke så sällan inträffat, att inflyttningskommunen fått ökade kostnader för fattigvård och arbetslöshetsunderstöd i följd av inflyttningen. Det hade därför av utredningsmännen ifrågasatts, att inflyttningskommunen skulle få tillfälle att yttra sig över de sökande. En dylik föreskrift skulle emellertid sannolikt leda till att jordbruksanskaffningen begränsades till personer inom den egna kommunen. Ett urval av såväl jord som personer skulle härigenom avsevärt försvåras. En föreskrift av den antydda innebörden kunde därför icke tillstyrkas. — För verksamhetens framgång vore urvalet bland de arbetslösa kärnpunkten. Det borde framhållas, vilken frestelse det vore för en medellös och arbetslös person, som erhöle lån till betydande belopp och kontantbidrag, att förbruka dessa till familjens uppehälle och därefter uppgiva hela jordbruksförsöket såsom hopplöst. Till en viss grad kunde missbruk förebyggas genom kontroll, men icke helt och hållet, och det vore ej heller nyttigt att hålla den jordsökande under alltför strängt

förmynderskap, så att han från början vandes av med att lita på sig själv. De personliga kvalifikationerna hos honom och hans hustru bleve därför avgörande för utgången. Det torde emellertid vara mycket sällan, som industriarbetare och än mindre deras hustrur kunde omplanteras till småbrukare. Det syntes därför vara en klok försiktighet, att åtminstone så länge verksamheten hade så begränsad omfattning, som utredningsmännens förslag åsyftade, uppställa såsom villkor, att såväl sökanden som, i händelse han vore gift, hans hustru hade erfarenhet i jordbruk samt vore väl förtrogna med förhållandena i den landsdel, där han sökte jord.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län har uttalat: Inom länet hade i icke ringa utsträckning förekommit att även helt obemidlade personer efter uppläning av erforderligt eget kapital erhållit egnahemslån och på så sätt skaffat sig egna jordbrukslägenheter. En del av dessa låntagare hade på grund av de tryckande skuldbördorna och de dåliga konjunkturererna inom jordbruket råkat i sådana svårigheter att de nödgats framtreda fastigheterna. Detta förhållande torde närmast leda till den slutsatsen, att staten icke borde lämna sin ekonomiska medverkan till bildande av nya jordbruk, i varje fall icke under rådande depressionstid. Vid en närmare prövning av spörsmålet syntes dock riktigheten av denna slutsats kunna ifrågasättas. Till belysande härav torde till en början böra framhållas, att den statliga egnahemslånerörelsen redan under hittillsvarande former varit av utomordentlig betydelse för dels bildande av nya och dels konsoliderande av redan befintliga jordbruk. Med skäl kunde påstås, att arbetslösheten skulle varit än mera omfattande, om denna lånerörelse icke funnits. Även om åtskilliga genom egnahemsrörelsen understödda jordbrukare till följd av den långvariga krisen kommit i ett svårt ekonomiskt läge, hade dock det övervägande flertalet egnahemslåntagare tack vare det stöd, egnahemslånet varit, förvärvat sådan bärkraft, att de relativt väl motstått krisens verkningar.

Då emellertid till följd av den sedan lång tid rådande arbetslösheten tidigare förefintliga sparkapital i stor utsträckning blivit förbrukade — något som särskilt gällde för just den kategori av befolkningen, som kunde tänkas hava håg och fallenhet för jordbruk — syntes numera endast i ett fåtal undantagsfall kunna uppbringas egnahemslånesökande med eget kapital. En följd härav bleve, att egnahemslånerörelsen i stor utsträckning avstannade och därmed i motsvarande grad jämväl bildandet av nya jordbruk. En sådan utveckling syntes såväl ur sociala som andra avseenden böra i görligaste mån förhindras.

Om vad länsstyrelsen anfört vore riktigt, syntes det jämväl vara berättigat, att statsverket lämnade ekonomisk medverkan för beredande av jord åt medellösa. Beträffande fråga om i vilken ordning och under vilka former en sådan medverkan ändamålsenligast och lämpligast borde lämnas kunde olika meningar givetvis råda, och länsstyrelsen ansåge sig icke kunna göra ett bestämt uttalande, huruvida den lösning av spörsmålet, utredningsmännen ifrågasatt, vore den bästa. Förslaget vore emellertid värt beaktande och väl ägnat att läggas till grund för vidare överväganden i ämnet.

Riksföreningen jord åt arbetslösa har uppgivit, att utredningsmännens betänkande till stor del vore uppbyggt efter samma riktlinjer, som uppdragits inom föreningen. Förutom vissa invändningar mot de föreslagna amorterings- och räntebestämmelserna har föreningen vidare anfört huvudsakligen följande.

Låneförmedlaren komme enligt förslaget att bliva ansvarig för egna-

hemslånets men ej för fyllnadslånets återbetalning. Han hade följaktligen intresse av att egnahemslånet bleve lägre än maximibeloppet $\frac{3}{4}$ av jordvärdet. Den jordsökande hade samma intresse, då fyllnadslånet vore förmånligare än egnahemslånet. Bestämmelse om en nedre gräns för egnahemslånet vore därför påkallad. I detta hänseende torde böra gälla, att egnahemslånet borde utgöra minst $\frac{3}{4}$ av fastighetspriset. — Huvudidén med den hjälp, varom här vore fråga, vore, att de arbetslösa finge möjlighet till självhjälp. De skulle beredas tillfälle att göra rätt för sig. Därför borde åt dem icke lämnas något som helst kontant understöd, men i stället borde de erhålla så förmånliga lånevillkor, att de med god vilja kunde slå sig fram. — Tvivelsutan bleve det billigast att köpa färdigbyggda småbruk, i all synnerhet under nuvarande lågkonjunktur och nu rådande relativt höga byggnadskostnader. Men härigenom skulle verksamhetens ändamål förfelas. Ett par hundra småbruk borde därför nybildas och nybyggas. Emellertid borde observeras den stora skillnad i pris, som uppstode mellan sedan gammalt färdigbyggda och nybyggda småbruk ävensom den därav uppkommande skillnaden i småbrukens ekonomiska möjligheter. Då nybyggnadsverksamheten måste betraktas såsom en ökning av nationalförmögenheten och som ett både direkt och indirekt verkande medel till arbetslöshetens minskning, förefunnes skäl, att ifrågavarande skillnad borttoges genom nedskrivning av priset på nybyggda småbruk. Medel härtill borde tagas av arbetslöshetsmedel. Varje småbruk borde nedskrivas med 2,000 kronor. För 200 småbruk skulle således erfordras 400,000 kronor ur arbetslöshetsmedel. — Det vore ej lyckligt att från den hjälp, som här avsåges, utesluta alla dem, som i känsla av kontantunderstödet förnedring gjorde sitt yttersta för att med tillfälliga arbeten försöka draga sig fram utan att bliva till en börda för det allmänna. Kommunerna borde därför helt och hållet avkopplas från skyldigheten att ekonomiskt stödja de arbetslösa för att dessa skulle kunna erhålla jord. Det borde uppmärksammas, att de gifta småbrukaresöner, vilka nu trängdes i hemmen och där finge tak över huvudet och mat, men ej vore behöfliga för småbrukets skötsel, även kunde räknas som medellösa och arbetslösa. Tvivelsutan hade dessa i regel de bästa kvalifikationerna för att bliva självständiga småbrukare. Erhölle de jord, minskades också antalet arbetssökande på olika arbetsplatser. I stort sett gällde detsamma även fast anställda lantarbetare, som vid erhållande av egen jord lämnade plats öppen för andra. Då förslaget avsåge en försöksverksamhet, vore det skäl, att olika slag av medellösa jordsökande erhölle jord. Urvalet av jordsökande borde ske under föreningens medverkan. Föreningen ämnade därefter icke lämna de nya småbrukarna vind för våg utan hade för avsikt att genom kontrollverksamhet följa driften av deras företag och med råd och dåd bistå dem under de första provande åren. Även en dylik verksamhet vore ägnad att i hög grad säkerställa statens lån. För organisationsarbete, för uppsamling av och urval bland de jordsökande, för kursverksamhet, för kontrollverksamhet och för det för frågans lösning viktiga upplysningsarbetet erfordrades för budgetåret 1934/1935 ett statsbidrag om 38,000 kronor för föreningen.

I detta sammanhang må nämnas att ett flertal myndigheter, kommuner och egnahemsnämnder understrukit, att det funnes ett stort antal medellösa lantarbetare-, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner, vilka det vore lämpligt och behjärtansvärt att förhjälpa till självständiga jordbruk.

Vidare må framhållas, att, utöver vad redan angivits, i *åtskilliga yttranden* erinringar rests mot att kommunerna skulle ikläda sig borgen för inventarielånet. Det har ansetts, att, därest kravet härpå bibehölles, verksamheten icke skulle kunna få någon nämnvärd omfattning. Kommuner-
na skulle nämligen i regel icke vara villiga att åtaga sig dylikt ansvar.

Såsom förut nämnts har förslaget angående anskaffande av *jord på arrende* åt arbetslösa allmänt tillstyrkts i de avgivna yttrandena. Förslaget har sålunda uttryckligen biträts av statskontoret, domänstyrelsen, egna-
hemsstyrelsen, flertalet egna-hemsnämnder och åtskilliga kommuner. Några direkta avstyrkanden av förslaget hava icke förekommit. Från ett flertal håll har dock — i likhet med vad som anförts beträffande utredningsmän-
nens förslag att åt arbetslösa anskaffa jord med äganderätt — uttalats, att verksamheten icke borde begränsas att avse allenast inregistrerade ar-
betslösa. De erinringar, som framförts mot de föreslagna bestämmelserna om kommuns borgensansvar, gälla jämväl nu förevarande förslag.

Ur yttrandena må här anföras följande.

Domänstyrelsen har lämnat vissa upplysningar angående den försöks-
verksamhet å kronodomäner, som igångsatts jämlikt 1933 års riksdags-
beslut. Möjligheterna till försäljning av obebyggda lotter hade, fram-
håller domänstyrelsen, härvid i första hand utnyttjats. Fem obebyggda
lotter hade sålunda försålts. Förslag föreläge angående försäljning av
ytterligare sju lotter, vilka vore försedda med otillräckliga hus. Anvis-
ningar på nya för verksamheten lämpliga lotter hade infordrats. Av
därvid anmälda lotter kunde med säkerhet sju, vilka helt saknade bygg-
nader, försäljas i befintligt skick. Å ett femtontal lotter torde bebyg-
gelse komma att igångsättas under innevarande vår. I den mån utred-
ning angående anskaffande av ytterligare lotter verkställes, komme verk-
samheten att fullföljas inom den angivna kostnadsramen av 700,000 kro-
nor.

Beträffande utredningsmännens ifrågavarande förslag har styrelsen
förklarat sig icke kunna förorda, att arrendejordbruket förbehölles ar-
betslösa. Styrelsen har framhållit, att samma resultat i fråga om bere-
dande av ökade arbetstillfällen ernåddes, vare sig ett nybildat jordbruk
utlämnades till en arbetslös eller till en person med mer eller mindre regel-
bunden sysselsättning. När den sistnämnda lämnade sin arbetsplats för att
övergå till skötseln av sitt jordbruk, uppstode nämligen en ledighet, som
i sin tur fylldes genom nyanställning av någon förut arbetslös. Vidare
har styrelsen anförts: Om statsmakterna såsom ett led i kampen mot ar-
betslösheten skulle finna anledning utvidga den enligt 1933 års riksdags-
beslut igångsatta försöksverksamheten på kronoegendomarna och ansloge
särskilda medel till härför erforderliga byggnader, torde någon ytterligare
mark kunna göras disponibel för ändamålet. Huruvida under den när-
maste tiden i enlighet med vad utredningsmännen förutsatt ända till 100
nya lotter skulle kunna framskapas å kronomark vore emellertid mycket
ovisst och finge bero på en blivande närmare undersökning. Enligt sty-
relsens förmenande borde en dylik ytterligare exploatering verkställas ef-
ter i huvudsak de riktlinjer, som angivits av 1933 års riksdag. De tidigare
till upplåtelse ifrågasatta lotterna hade i allmänhet i överensstämmelse
med riksdagens beslut utlagts till något större areal än vad som i utred-

ningsmännens förevarande förslag ansetts lämpligt. En av anledningarna härtill hade varit önskvärdheten att bringa kostnaderna för byggnaderna i bättre relation till jordens värde och att genom en minskning av antalet lotter bringa ner blivande förvaltningskostnader. Hinder mötte dock icke att vid en fortsatt uppstyckning av kronojord minska lotternas omfattning till den av utredningsmännen föreslagna. Dock borde en viss frihet lämnas förvaltningsmyndigheten att bestämma lotternas storlek efter förhållandena i varje särskilt fall. I fråga om kostnaderna för uppförande av nödiga byggnader gällde det att få fram sådana byggnadstyper, att någon förräntning kunde förväntas av det i byggnaderna nedlagda kapitalet. Med avseende å jordbruk av den storleksordning, som förordats av utredningsmännen, torde inom Skåne byggnader väl kunna uppföras för cirka 8,000 kronor, men i mellersta Sverige måste man räkna med högre belopp. Då enligt vad erfarenheten givit vid handen försäljning av obebyggd jord ännu ginge att genomföra i Skåne, borde eventuella ytterligare lotter, som kunde ifrågasättas för bebyggande i statens regi, vara tillfinnandes i mellersta Sverige. Vid bedömande av medelsbehovet i nu ifrågasvarande hänseende torde man böra räkna med högre kostnad per lott än som skett i utredningsmännens förslag.

Statskontoret har förordat, att försök gjordes i enlighet med utredningsmännens nu förevarande förslag. De skäl, som föranlett utredningsmännen att icke fullfölja detta uppslag, hade statskontoret icke funnit övertygande. Det förefölle naturligt, att den redan igångsatta försöksverksamheten avseende nybildning av arrendelägenheter å kronojord fortsattes. Skulle det visa sig, att efterfrågan på arrendebbruk vore större än tillgången, torde det böra tagas under övervägande att genom köp anskaffa annan för styckning lämplig jord. Egnahemsnämnderna kunde tagas i anspråk som förmedlare mellan staten såsom jordägare och vederbörande arrendator. Ifrågasättas kunde ock, om icke domänverkets tjänstemän för ändamålet borde anlitas. Utredningsmännens förslag, att arrendator skulle erhålla möjlighet att friköpa den arrenderade lägenheten, funne statskontoret synnerligen beaktansvärt. Utsikten att sålunda kunna förvärva ett eget hem torde sporra arrendatorn att vinnlägga sig om bästa möjliga skötsel av arrendet. Statskontoret funne jämväl förslaget om inrättande av en inventarielånefond välbetänkt, och hade i stort sett intet att erinra mot de villkor och bestämmelser, som föreslagis skulle gälla för lån från berörda fond. Mot förslaget om lämnande till de jordsökande av ett kontant bidrag utan återbetalningsskyldighet för jordbruksdriftens igångsättande och till komplettering av inventariebeståndet kunde visserligen resas betänkligheter. Statskontoret ville emellertid icke motsätta sig, att ett sådant bidrag lämnades, under förutsättning att betryggande kontroll kunde vinnas, att detsamma komme till användning för det därmed avsedda ändamålet. Enligt förslaget skulle de kontanta bidragen bestriidas av de medel, som vore anslagna till arbetslöshetens bekämpande. Ur redovisningssynpunkt syntes det vara att förorda, att bidragen anvisades att utgå från ett särskilt å riksstaten för ändamålet uppfört anslag.

Egnahemsstyrelsen har anslutit sig till utredningsmännens åsikt, att en överföring av arbetslösa till jordbruket lämpligast kunde ske genom att bereda dem tillgång till arrendebbruk. Den föreslagna begränsningen av hjälpen till inregistrerade arbetslösa borde dock icke vidhållas. Det kunde tvärtom vara lämpligt att i första hand hjälpa arbetslösa, vilka stode utanför nämnda krets, såsom merendels torde vara fallet med småbrukaresöner och lantarbetare. Därjämte borde principiellt personer från alla kommu-

ner kunna ifrågakomma för stödverksamheten. Arrendeavgiften finge icke sättas så hög, att arrendatorns hela utgift för brukningsrätten bleve större än för annat motsvarande kronoarrende. Enär kontantbidrag utan motprestation kunde föranleda missbruk och innebure icke önskvärd lockelse till företagets startande, torde det allmännas bistånd böra lämnas i form av ett enda lån mot billiga villkor. För arrendatorn vore det mera tilltalande, att företaget icke grundades på direkt penninggåva. För lånet borde arrendatorn medgivas ställa annan godtagbar säkerhet än hemkommunens borgen.

Ehuru ifrågavarande arrendeupplåtelser borde äga rum försöksvis, torde verksamheten dock böra givas sådan omfattning, att försöket kunde bilda grundval för ett bedömande av verksamhetens betydelse ur synpunkten av arbetslöshetens bekämpande. Försöksverksamheten kunde knappast tillerkännas åsyftat värde, om blott, såsom utredningsmännen beräknat, ett hundratal arrendelägenheter skulle iordningställas. Enär de anmälda arbetslösas antal uppginge till omkring 170,000, syntes dessutom den planerade verksamheten, vilken enligt vad som nyss nämnts komme att beröra högst 100 personer, kunna starkt ifrågasättas såsom alltför omständlig och dyrbar. Den jämförelsevis ringa tillgången på lämpliga kronodomäner gjorde det omöjligt att tillskapa arrendebbruk annat än inom ett fåtal kommuner. Ändamålet med verksamheten torde därför nödvändiggöra inköp för styckning av vissa större jordbruksfastigheter i privat ägo. Det torde kunna beräknas, att ett par hundra större och några hundra mindre för styckning lämpade fastigheter funnes fördelade över mellersta och södra Sverige. Verksamheten borde emellertid utvidgas allenast i mån som det i förekommande fall kunde befinnas ekonomiskt fördelaktigt att till mindre jordbruk avstycka jord från större egendomar. Ett oeftervrigt grundvillkor vore nämligen, att lägenheterna kunde fullbordas inom sådan kostnadsram, att det nedlagda kapitalet kunde beräknas bliva nöjaktigt förräntat genom jordbrukets blivande avkastning. Att staten skulle uppmuntra företag, som från början betraktades såsom oräntabla, kunde icke vara tillrädligt. Resultatet skulle eljest måhända bliva det, att staten tillfogades kapitalförlust för anläggningen och nödgades i fortsättningen underhålla den arbetslöse på ett förlustbringande företag, varigenom det allmännas uppoffringar med säkerhet ökades i stället för minskades.

Såsom utredningsmännen framhållit borde styckningen och bebyggelsen av jordbruken äga rum i samarbete med hushållningssällskapens egna hemsnämnder. Det borde få ankomma på Kungl. Maj:t att vid utförelset av de närmare bestämmelserna för verksamheten träffa avgörande i frågan om administrationen i övrigt.

Östergötlands läns hushållningssällskaps egnahemsnämnd har uttalat, att de skäl, som av utredningsmännen anförts för det nu ifrågavarande förslaget, vore synnerligen välgrundade. Förslaget medförde i förhållande till förslaget att med äganderätt skaffa jord åt arbetslösa en begränsning icke blott av det allmännas ekonomiska risker utan även av småbrukarnas årliga utgifter. Av ålder hade arrendevägen visat sig erbjuda stora möjligheter för en person med från början ytterst begränsade ekonomiska resurser att så småningom skaffa sig sådana tillgångar, att han kunde bliva sin egen. Det kunde ifrågasättas, huruvida icke staten, därest tillgången på lämplig kronojord skulle visa sig otillräcklig, borde inköpa passande jordbruksfastigheter för styckning och utarrendering till arbetslösa under samma villkor, som nu gällde för kronodomän. Detta komme icke att

för det allmänna medföra större ekonomiska uppooffringar än dem, som bleve förbundna med genomförandet av förslagets huvudlinje. — Beträffande detaljerna i förslaget har egnahemsnämnden uttalat tvekan om lämpligheten av att amorteringen av inventarielånet skulle börja redan efter första året. I varje fall borde amorteringstiden för lånet utsträckas att omfatta 15 år. En sådan förlängning nödvändiggjorde en motsvarande framflyttning av den tidpunkt, då fyllnadslånets förräntning skulle börja.

Inom jordbruksdepartementet utarbetad promemoria i ämnet och yttranden däröver.

I samband med att utredningsmännens förslag och de däröver avgivna yttrandena varit föremål för överbäggande inom jordbruksdepartementet har inom departementet utarbetats en promemoria med utkast till lösning av det föreliggande spörsmålet. I promemorian har ifrågasatts, huruvida icke det bästa sättet att bereda jord åt arbetslösa vore att i lämplig utsträckning verkställa utarrendering till dylika personer av kronojordbruk. Dessa kronoarrenden borde enligt promemorian vara av den omfattning, att de gäve sina brukare full försörjning. Arrendatorerna borde även erhålla möjlighet att efter viss tid genom inlösen av arrendejordbruken förvärva desamma med äganderätt. För anskaffande av erforderliga arrendegårdar borde i första hand uppstyckas i kronans ägo redan befintliga egendomar, som lämpade sig för ändamålet. I den mån så vore behövt borde emellertid även enskilda egendomar inköpas och uppstyckas.

Enligt promemorieförslaget borde ifrågavarande verksamhet handhavas av en av Kungl. Maj:t utsedd nämnd, bestående av på området sakkunniga personer. Nämndens uppgifter skulle bli i huvudsak följande. Från domänstyrelsen skulle efter Kungl. Maj:ts bestämmande till nämnden överlämnas för styckning lämpade kronoegendomar att av nämnden omhändervhas för kronans räkning. I den mån så ansåges erforderligt skulle nämnden vidare äga att med för ändamålet till förfogande ställa medel efter beslut av Kungl. Maj:t inköpa egendomar för styckning. Nämnden skulle åligga att uppgöra plan för egendomarnas styckning och lämpliga exploatering. Genom nämndens försorg skulle även de olika brukningslotterna bebyggas. För detta ändamål borde särskilda medel ställas till nämndens förfogande. Nämnden skulle vidare tillkomma att, sedan bebyggelsen verkställt, utarrendera lotterna.

I promemorian har förutsatts, att för anskaffande av nödiga inventarier för jordbruket och för företagens startande i övrigt möjlighet måste beredas de jordsökande till lån på fördelaktiga villkor. Denna låneverksamhet borde jämväl handhavas av nämnden.

Beträffande förvaltningen av ifrågavarande fastigheter efter utarrenderingen har i promemorian anförts följande: Det kunde ifrågasättas, huruvida, sedan arrendatorn övertagit egendomen, nämnden borde hava vidare befattnings med egendomens förvaltning. Det kunde synas natur-

ligt, att denna därefter omhänderhades av domänstyrelsen såsom det organ, vilket i regel ombesörjde förvaltningen av kronans utarrenderade egendomar. Emellertid hade övervägts, huruvida det icke, med hänsyn till de speciella förhållanden, som rådde med avseende å ifrågavarande arrenden, vore lämpligare, att nämnden även efter utarrenderingen åtminstone under den första arrendetiden handhade tillsynen och förvaltningen i övrigt av egendomen. De arrendatorer, som komme att innehava arrenden av ifrågavarande slag, torde i regel icke förut hava självständigt drivit jordbruk och torde därför vara i behov av råd och anvisningar i åtskilliga avseenden. Denna rådgivande verksamhet vore främmande för domänstyrelsen och dess organ, men torde utan större svårighet kunna anordnas av nämnden. Vid förekommande besvärigheter för arrendatorerna i ekonomiska hänseenden torde nämnden på ett smidigare sätt än domänstyrelsen kunna ordna förhållandena. Anförda skäl talade för att nämnden även efter utarrenderingen skulle svara för förvaltningen av egendomarna i fråga. Uppbörderna av arrendeavgifterna finge nämnden ombesörja på sätt denna funne lämpligast.

Slutligen har i promemorian framhållits, att ifrågavarande anordning närmast vore att betrakta såsom ett försök. Sedan verksamheten under någon tid varit igång, kunde tagas under förnyat övervägande att till domänstyrelsens förvaltning överflytta sådana utarrenderade egendomar, vilka då ännu icke försålts till arrendatorerna. De förvaltningsspörsmål och övriga egendomen rörande frågor, som därvid kunde uppkomma, finge bli föremål för närmare prövning i samband med att beslut fattades om dylik överflyttning.

Över promemorian hava efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen.

Statskontoret har framhållit, att de till nämnden överlämnade kronoegendomarna givetvis fortfarande borde redovisas bland statsverkets tillgångar samt att av nämnden inköpta egendomar likaledes borde upptagas bland statsverkets bokförda förmögenhet. För detta ändamål borde, anför statskontoret, en ny produktiv fond — förslagsvis benämnd fonden för arrendeegendomar — inrättas. Å denna fond skulle redovisas såväl från domänstyrelsen övertagen kronojord som av nämnden inköpta egendomar. För egendomsköp och för jordlotternas bebyggande behövliga medel borde anvisas såsom kapitalökning för fonden. Fonden borde redovisas i statskontorets räkenskaper, och erforderliga medel från fonden borde tillhållas nämnden av statskontoret. Dess överskott, d. v. s. av nämnden uppburna och inlevererade arrendeavgifter, borde redovisas å riksstatens inkomstssida å särskild inkomsttitel. Även om fonden hade i viss mån annan karaktär än statens utlåningsfonder, ifrågasatte statskontoret, huruvida icke denna inkomsttitel ändock skulle kunna uppföras under rubriken statens utlåningsfonder. De medel, som inflöte till fonden genom för-

säljning av arrendebbruk, borde få disponeras av Kungl. Maj:t för fondens ändamål. — För tillhandahållande av s. k. inventarielån borde inrättas en särskild statlig utlåningsfond. Denna fond borde förvaltas av statskontoret, men själva lånerörelsen syntes lämpligen kunna handhavas av nämnden. — Någon direkt erinran mot inrättandet av den föreslagna nämnden funne statskontoret icke anledning framställa. Det kunde dock ifrågasättas, huruvida icke bildandet av denna nya statliga organisation kunde undvikas därigenom att den redan förefintliga egnahemsorganisationen i stället utnyttjades för ifrågavarande ändamål. Detta skulle kunna ske på det sätt, att till hushållningssällskapen ur en särskild inrättad utlåningsfond utlämnades lån för inköp, styckning och bebyggande av lämpliga egendomar, under villkor att härigenom uppkommande småbruk utarrenderades till arbetslösa efter vissa fastställda grunder.

Domänstyrelsen har beträffande frågan vem som skulle handhava den i promemorian omförmälda verksamheten uttalat, att, då det icke vore fråga om någon ekonomisk förvaltning i egentlig mening, styrelsen icke lämpligen borde utnyttjas för ändamålet. Styrelsen har icke ansett hinder möta, att lämpliga kronoegendomar överlämnades till den ifrågasatta nämnden för uppstyckning. Beträffande organisationen av den nya verksamheten har domänstyrelsen vidare yttrat: Till uppehållande av de lokala förvaltningsbestyren bleve nödvändigt att till nämnden knyta en i jordbruk väl förfaren person. Åt denne borde anförtros att efter nämndens anvisningar i detalj utarbeta förekommande styckningsplaner samt uppgöra och till nämnden inkomma med förslag till de villkor, under vilka de särskilda lotterna borde utarrenderas. Samme person torde även kunna biträda vid utredning angående arrendespekulanternas förhållanden samt lämna dem den hjälp de, sedan de antagits till arrendatorer, bleve i behov av. Utförandet av förekommande byggnadsarbeten borde utbjudas på entreprenad. Möjligen bleve det nödvändigt att tillfälligt anställa särskild byggnadssakkunnig person för övande av kontroll vid dylika arbetens utförande.

Vidare har domänstyrelsen anført, att styrelsen, i likhet med vad i promemorian framhållits, funne det mindre lämpligt, att förvaltningen av lotterna redan från början övertoges av styrelsen. Helt säkert bleve det nödvändigt att i en eller annan form medgiva eftergifter i de föreskrivna arrendevillkoren. Förhållandena skulle då påfordra en tillämpning inom styrelsen av två olika principer för i övrigt likställda arrendatorer, vilket skulle vålla misstämning. Däremot torde för att så snart som möjligt avlösa den ifrågasatta interimistiska förvaltningen lotterna böra överlämnas till styrelsen, då arrendatorerna nått den ekonomiska stadga, att någon särskild hjälpverksamhet för deras räkning ej längre vore erforderlig.

Egnahemsstyrelsen har anført: Uppgiften att befordra arbetslösa till egna jordbruksföretag torde böra anförtros ett för ändamålet särskilt in-

rättat organ. En mindre nämnd, som lämnades största möjliga handlingsfrihet, syntes böra utses för ändamålet. Den lokala verksamheten för styckning, bebyggelse och utarrendering av jordlotterna m. m. torde böra bedrivas under samverkan med hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Deras erfarenhet samt lokal- och personkännedom torde bliva centralorganet ett värdefullt stöd samtidigt som administrationskostnaderna torde kunna härigenom hållas inom en skälig ram. Därest egnahemsnämndernas konsulentverksamhet utvidgades genom tillgång till särskilda egnahemskonsulenter, vunno samarbetet ökad betydelse. I anslutning härtill kunde det måhända vara erforderligt att i viss mån anknyta den föreslagna jordnämnden till egnahemsorganisationens centrala myndighet. Nämnden torde böra bibehållas vid förvaltningen av egendomarna ifråga jämväl under arrendetiden. En överflyttning härav på domänstyrelsen borde i överensstämmelse härmed få bliva ett spörsmål, som framdeles finge övervägas.

Slutligen har egnahemsstyrelsen framhållit, att en för verksamheten anpassad jordanskaffning under allmän kontroll måhända kunde utvecklas till ett jordanskaffningsorgan även för annan statsunderstödd egnahemsbildning, varav behovet gjorde sig alltmera gällande. Den stora men vanskliga uppgift, som komme att åvila verksamhetens handhavare, ställde i betraktande av sistberörda förhållande alldeles särskilda krav på sakkunskap och skicklighet hos nämnden.

Erbjudande om gåva av jord för upplåtelse åt arbetslösa.

I samband med avhandlade spörsmål torde jag få anmäla, att *svenska kvinnors vänsterförbund* och *Sverges socialdemokratiska kvinnoförbund* i skrivelse, som den 29 mars 1934 inkommit till jordbruksdepartementet, erbjudit kronan ett jordområde om cirka 100 tunnland åker och hage, under villkor att området styckades i för jordbruksändamål lämpligt stora lotter att under åborätt, som ej kunde lösas, upplåtas åt för detta ändamål lämpliga i jordbruksarbete kunniga arbetslösa eller i övrigt meddellösa personer, vilka i sin tur lämnade plats åt andra arbetslösa.

Enligt vid skrivelsen fogad av distriktslantmätare upprättad beskrivning över området är detta avsett att upplåtas från Fogelstad med underlydande fastigheter i Julita socken, Södermanlands län. Området är, enligt vad vidare i beskrivningen uppgivits, beläget omkring en kilometer nordväst om Fogelstad gård å den s. k. Julitaslätten utmed allmän väg och innehåller omkring 45,9 hektar åker, som utgöres av prima lerjord, och 4,9 hektar hagmark, bevoxen huvudsakligen med gran och tall. Området uppgives lämpa sig för bebyggelse till egnahem och styckning i fem egnahemslotter.

I samband med erbjudandet hava nämnda kvinnoförbund i särskild skri-

velse till chefen för jordbruksdepartementet anhållit, att förbunden måtte bli representerade i den nämnd eller styrelse, som finge i uppdrag att utarbета och fullfölja plan om upprättande och utlämnande av småbruk i fråga.

Över erbjudandet hava efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen.

Samtliga myndigheter hava tillstyrkt, att erbjudandet antoges.

Statskontoret har föreslagit, att förvaltningen och redovisningen av det erbjudna området tillsvidare anförtröddes åt den organisation, som handlade de arrendebbruk, som kunde komma att bildas i samband med lösandet av frågan om beredande av jord åt arbetslösa. Denna organisation kunde samråda med de båda kvinnoförbundens representanter.

Domänstyrelsen har uppgivit, att styrelsen låtit besiktiga området och att det därvid befunnits väl lämpa sig för uppstyckning i mindre jordbrukslotter. Med avseende å den i erbjudandet föreskrivna formen för lotternas upplåtande har styrelsen framhållit, att från kronans sida åtskilliga försök gjorts till upplåtelser av jordbrukslotter under åborätt men att någon efterfrågan på dylika lotter praktiskt taget icke kunnat spåras. Detta funne styrelsen emellertid icke böra utgöra hinder för att ytterligare försök gjordes med anledning av erbjudandet.

Egnahemsstyrelsen har uttalat, att det vid gåvan fästade villkoret, att området skulle upplåtas under åborätt, ingåve vissa betänkligheter. En sålunda på förhand bestämd dispositionsrätt över jorden medförde en begränsning av dess användbarhet, som icke vore lämplig med hänsyn till ändamålet med upplåtelsen. Om med förbehållet, att åborätten icke finge lösas, avsåges att förhindra kronan att återtaga upplåten jordlott, kunde en sådan inskränkning i kronans äganderätt icke ifrågakomma. Åborätten kunde nämligen övergå till innehavare, som enligt gällande bestämmelser icke kunde antagas till åbo. Kronan måste då äga rätt att mot lösen återtaga fastigheten. Det borde vidare uppmärksammas, att åborätten icke tillkommit för att befordra medellösa personer till egna jordbrukare utan för att öppna möjlighet för mindre bemedlade att driva jordbruk under betryggande villkor men samtidigt under garanti för staten, att det med upplåtelsen avsedda ändamålet icke äventyrades och att staten vid behov kunde återtaga den upplåtna jorden. I överensstämmelse härmed förutsattes, att åbon skulle bekosta för jordbruket nödiga byggnader och inventarier. Styrelsen ifrågasatte därför, om icke området kunde få av staten disponeras i likhet med annan jord, som avsåges för arbetslösa enligt den inom jordbruksdepartementet utarbetade promemorian.

*Departements-
chefen.*

Såsom framgår av vad inledningsvis anförts har frågan om beredande av jord åt obemedlade och mindre bemedlade vid upprepade tillfällen varit föremål för statsmakternas överväganden. De önskemål, som i förevarande hänseende göra sig gällande, framstå särskilt behjärtansvärda under rådande arbetslöshet. Otvivelaktigt torde det vara ett samhälleligt intresse av betydelse, att de möjligheter att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning, som en lämpligt ordnad jordupplåtelse innebär, bli tillvaratagna. Uppmärksamheten har tidigare främst varit riktad på att lösa jordfrågan för lantarbetare och med dem likställda

personer från den arbetande jordbruksbefolkningens egna led såsom söner till hemmansägare, småbrukare och arrendatorer. Många av dessa äga goda personliga förutsättningar för att kunna sköta ett jordbruk men sakna på grund av otillräckliga egna medel och svårigheten att av sina knappa inkomster kunna hopspara ett kapital praktiskt taget möjligheter att skaffa sig ett eget hem. Vad särskilt lantarbetarkåren beträffar torde inom denna ganska talrika samhällsgrupp flertalet få stanna i lantarbetarens anspråkslösa ställning generation efter generation utan möjlighet eller ens utsikt att bli självständiga jordbrukare. Det synes angeläget, att åtgärder vidtagas, ägnade att för berörda kategorier av i lantbruket arbetande personer skapa tillfälle att förvärva egna jordbruk. Men även åt andra obemedlade eller mindre bemedlade, nyssnämnda kategorier närstående, jordsökande böra beredas möjligheter till jordförvärv. Såsom utredningsmännen i sitt betänkande framhållit torde jordbruk för ifrågavarande ändamål lämpligast kunna anskaffas genom delning av större egendomar. Genom åtgärder i denna riktning skapas också nya tillfällen till arbete och försörjning ej blott vid själva jordbruket utan även i samband med bebyggandet av de nya jordbruksegendomarna. Jag erinrar i detta sammanhang, att riksdagen förra året genom sitt omförmälda beslut att ställa 700,000 kronor ur markinköpsfonden till förfogande för bebyggande av uppstyckade kronoegendomar redan i viss mån givit sin anslutning till vidtagande av åtgärder i förevarande syfte. Under åberopande av det anförda förordar jag nu, att staten lämnar sin medverkan till ytterligare åtgärder i angivna hänseenden.

Vid övervägande av den form, berörda åtgärder lämpligen borde iklädas, har jag stannat för en anordning i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i den utremitterade promemorian i ämnet eller således upplåtelse på arrende av kronojord med rätt för arrendatorn att sedermera från kronan förvärva arrendelotten med äganderätt. Arrendesystemet har visat sig vara ett tjänligt medel att bereda obemedlade tillfälle att arbeta sig upp till jordägare. Det lämnar jordsökanden tillfälle att pröva sina krafter såsom självständig jordbrukare utan att samtidigt tvinga honom att påtaga sig en alltför tyngande skuldbörda. För det allmänna bliva vidare de ekonomiska riskerna mindre vid användande av arrendeformen än vid omedelbar upplåtelse med äganderätt. Utredningsmännen hava även, såsom förut anförts, principiellt ansett, att förstnämnda form av upplåtelse vore att föredraga.

Anledningen till att utredningsmännen detta oaktat icke i främsta rummet föreslagit en anordning enligt arrendeprincipen har närmast varit den, att det enligt utredningsmännens mening för närvarande icke funnes något lämpligt organ, varigenom det allmänna kunde medverka till skapande och upplåtande av arrendejordbruk i ifrågavarande syfte. Härutinnan delar jag utredningsmännens uppfattning. Intet av de två statliga förvaltningsorgan, som närmast kunna komma i fråga för att över-

taga den föreslagna verksamheten, nämligen domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen, synes böra anlitas. Till denna ståndpunkt hava jämväl styrelserna själva anslutit sig. Domänstyrelsens uppgifter äro av annan art än dem, som här avses, och vad egnahemsstyrelsen beträffar synes det ej lämpligt, att densamma vid sidan av sitt egentliga arbete åläggas en verksamhet, som, ehuru i viss mån likartad med egnahemsrörelsen, likväl måste i väsentliga hänseenden avvika från denna. Jag förordar sålunda, att ett särskilt organ inrättas för handhavande av förevarande verksamhet. Detta organ, förslagsvis benämnt statens jordnämnd, torde böra tillsättas av Kungl. Maj:t och i sig innesluta personer med sakkunskap på egnahemsrörelsens område samt beträffande arrendeförhållanden och jordbruket i allmänhet. Ledamöternas antal torde böra uppgå till tre. Vid organisationens uppbyggande torde följande böra iakttagas. Arbetet inom nämnden bör ordnas i så enkla former som möjligt. För beredande av på nämndens avgörande ankommande ärenden och för att sköta de löpande göromålen torde böra hos nämnden anställas någon dugande och driftig sakkunnig person. I mån av behov bör nämnden även äga anställa i övrigt erforderlig personal samt anlita experter för behandlingen av förekommande tekniska frågor. Nämnden bör i ändamålsenlig omfattning bedriva verksamheten under samverkan med organen för den allmänna egnahemsverksamheten.

Såsom tidigare anförts torde arrendeupplåtelseerna böra ske från kronojord. För anskaffande av erforderliga fastigheter synas i första hand böra uppstyckas i kronans ägo redan befintliga domäner. Enligt vad som uppgivits torde genom sådan styckning möjligen kunna tillskapas ett hundratal nya jordbruk. Då verksamheten synes böra bedrivas försöksvis, till dess erfarenhet vunnits om dess verkningar och utvecklingsmöjligheter, torde nämnda antal under nästkommande budgetår vara tillräckligt. Skulle det visa sig, att erforderligt antal jordbruk icke lämpligen kan utvinnas på detta sätt, torde för ändamålet i viss mindre utsträckning få inköpas jord i enskild ägo. Vilka kronoegendomar, som böra tagas i anspråk för verksamheten, torde efter förslag av domänstyrelsen få bestämmas av Kungl. Maj:t. Likaledes bör det ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om inköp av enskilda egendomar. Förslag där om bör avgivas av nämnden. De egendomar, som sålunda komma att stå till förfogande, böra förvaltas av nämnden samt genom dess försorg exploateras för ändamålet. Nämnden har alltså att, i den mån så erfordras, föranstalta om egendomarnas styckning samt om de särskilda styckningslotternas bebyggande och iordningställande till lämpliga arrendelägenheter. Under tiden till dess upplåtelse, varom här är fråga, sker, bör nämnden sörja för egendomarnas ändamålsenliga brukande antingen i nämndens egen regi eller på annat lämpligt sätt. Lägenheter, som här avses, torde böra benämnas arrendeegnahem.

Då genom ifrågavarande verksamhet avses att obemedlade jordsökande

skola kunna erhålla jordbruk, torde det bliva nödvändigt, att staten lämna den jordsökande hjälp för anskaffande av de för den arrenderade lägenhetens utnyttjande nödvändiga levande och döda inventarierna ävensom till de första driftskostnaderna. Denna hjälp torde lämpligast böra lämnas i form av lån på fördelaktiga villkor, förslagsvis benämnda arrendelån, vilka beviljas i samband med arrendeupplåtelsen. Något kontant belopp utan återbetalningsskyldighet torde, såsom i ett flertal yttranden uttalats, däremot icke böra tilldelas arrendatorn. En dylik gåva skulle säkerligen locka åtskilliga mindre lämpliga personer att söka erhålla arrende av ifrågavarande slag. I vart fall verkar den nedsättande på arrendatorns känsla för självensvar. Den ifrågasatta lånerörelsen bör handhavas av nämnden.

Jag övergår härefter till frågan om vilka fordringar, som böra uppställas med avseende å de personer, som skola kunna erhålla arrendeegnahem och arrendelån. För att hjälpen skall nå dem, som mest äro i behov därav, torde företrädesvis medellösa personer böra ifrågakomma. Även jordsökande, som ej kan hänföras till berörda kategori, torde dock kunna godtagas, därvid en förutsättning likväl bör vara, att sökanden icke innehar egna tillgångar i sådan omfattning, att han medelst egnahemslån kan förvärva eget jordbruk av den storlek, varom här är fråga. Jag erinrar, att motsvarande regel är fastslagen i fråga om arbetarsmåbrukslån. För att en jordsökande skall hava några utsikter att lyckas med ett arrendeföretag ferdras, att han genom sin föregående verksamhet förskaffat sig erfarenhet i jordbruksskötsel. Till arrendator bör därför endast antagas den, som kan anses besitta sådan erfarenhet. Jordsökande behöver däremot icke nödvändigtvis vara sysselsatt i jordbruket, då fråga uppkommer om hans antagande till arrendator. Med hänsyn till att arbetslösa inom industrien, vilka förut arbetat i jordbruket, icke böra vara uteslagna från möjlighet att återgå till detta, böra även sådana personer kunna erhålla arrende och lån, under förutsättning att de i övrigt äro därtill lämpliga. Vidare torde böra stadgas, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande kvalifikationerna för erhållande av egnahemslån och arbetarsmåbrukslån, att vederbörande är svensk medborgare, minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt att han eljest kan anses lämplig att erhålla ett arrendeegnahem. Det är angeläget, att särskild omsorg nedlägges på prövningen av de jordsökandes kvalifikationer i olika hänseenden. Denna prövning, som givetvis blir svår och av grannlaga natur, blir en av den föreslagna nämndens mest betydelsefulla uppgifter. En god hjälp i sitt arbete torde nämnden emellertid kunna erhålla genom samråd med statens egnahemsorgan och med kommunala myndigheter.

Beträffande arrendelägenheternas storlek delar jag den uppfattning, som kommit till uttryck i utredningsmännens betänkande i detta hänseende. Lägenheterna böra sålunda vara av den storlek, att innehavaren

jämte hans familj därav kunna erhålla sin huvudsakliga bärgning. Å andra sidan bör lägenhet emellertid icke vara större än att arrendatorn kan bruka densamma utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft. Utredningsmännen hava föreslagit, att arrendelotterna, där det med hänsyn till styckningsfastigheternas struktur är möjligt, utläggas med en åkerareal av 8—12 hektar. Häremot torde intet vara att erinra. Då det är önskvärt, att arrendatorn så snart som möjligt kan erhålla sin bärgning å lägenheten, bör densamma vid tillträdet vara i sådant skick, att den av arrendatorn kan brukas, utan att han behöver vidtaga några mera omfattande anläggningsarbeten. Lägenheten bör således vara bebyggd med hus av erforderlig storlek och omfattning. Därjämte bör den vara försedd med övriga anläggningar, som finnas nödiga för jordbrukets bedrivande, såsom vägar, brunnar, diken, stängsel o. s. v. Behovet och omfattningen av dylika anläggningar bör nämnden avgöra med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. Jag förutsätter emellertid, att härvid den allra största sparsamhet iakttages, så att endast sådana byggnader och anläggningar, som äro oundgängligen nödvändiga för jordbruksdriften, komma till utförande. Bebyggelse och iordningställande i övrigt av lägenhet torde i regel icke behöva draga en kostnad överstigande 9,000 kronor.

Vidkommande de villkor, under vilka ifrågavarande lägenheter böra upplåtas, torde följande böra iakttagas. Eftersom lägenheten vid tillträdet skall finnas i fullt brukbart skick, bör arrendatorn redan första året vara i stånd att erlägga arrendeavgift. Någon tids frihet från avgiftsskyldighet torde därför icke böra medgivas. De arrendatorer, varom här är fråga, torde emellertid i regel icke förut hava självständigt skött ett jordbruk. På grund härav torde arrendeavgiften icke av nämnden nödvändigtvis böra bestämmas till den högsta möjliga, som skulle kunna erhållas för lägenheten, om den på vanligt sätt utbjödes på arrende. Såsom allmän regel torde kunna stadgas, att avgiften icke får sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till den avkastning, som kan utvinnas av lägenheten, därvid jag utgår från, att ett dylikt stadgande inrymmer befogenhet för nämnden att taga nödig hänsyn jämväl till arrendatorns personliga förutsättningar för jordbruksdrift. Arrendetiden torde i regel böra bestämmas till fem år. Arrendatorn och hans närmaste anhöriga, maka och barn ävensom måg, böra vid lägenhetens förnyade utarrendering erhålla optionsrätt till arrendet. Att dylik rätt, i likhet med vad som gäller beträffande arrendatorer å kronodomäner, även tillerkännas nu ifrågavarande arrendatorer torde vara ändamålsenligt med hänsyn till syftet med upplåtelsen. Såsom förutsättning för optionsrätt bör dock gälla, att arrendatorn innehaft arrendet fem år och att han väl brukat lägenheten. Samma fordringar uppställas beträffande vanliga kronoarrenden. Vidare bör emellertid gälla, att optionsrätt till arrende enligt nu förevarande grunder endast tillkommer arrendatorn för den

händelse, att lägenheten alltjämt skall utarrenderas i den ordning, som nu är i fråga. Detta förbehåll bör göras bland annat med hänsyn till att, såsom i den förutberörda promemorian angivits, fråga framdeles kan uppstå om lägenhetens överlämnande till domänstyrelsens förvaltning, därvid utarrendering kan anses böra äga rum enligt de grunder, som i allmänhet stadgas om kronoegendomar. I övrigt torde ifrågavarande arrendeupplåtelser, därest icke särskilda skäl till annat föranleda, böra ske i enlighet med bestämmelserna i allmänna arrendelagen. De ytterligare upplåtelsevillkor, som kunna finnas erforderliga, torde nämnden äga att bestämma. Utredningsmännen hava i sitt betänkande ifrågasatt, att de grunder, som av 1932 års kronojordsutredning föreslagits för utarrendering av kronans jordbruksegendomar under domänstyrelsens förvaltning, vilka grunder i huvudsak upptagits i den till årets riksdag i ämnet avlåtna propositionen (nr 174), även borde vinna tillämpning å förevarande arrendeupplåtelser. Detta torde emellertid vara mindre lämpligt. De arrendevillkor, som föreslagits beträffande utarrendering av nyssnämnda egendomar, torde nämligen i allmänhet vara för betungande för nu ifrågavarande arrendatorer, vilka merendels helt sakna egna tillgångar. Därest lägenhet av förevarande slag i framtiden skulle finnas böra överföras till domänstyrelsens förvaltning, bör givetvis hänsyn tagas till önskvärdheten av att den å lägenheten sittande arrendatorn beredes möjlighet att kvarstanna i denna egenskap och, då förutsättningar därför föreligga, erhålla optionsrätt enligt för kronans utarrenderade jordbruksegendomar gällande grunder.

Såsom förut berörts bör arrendatorn medgivas rätt att inlösa den arrenderade lägenheten. Ett dylikt medgivande överensstämmer med arrendeupplåtelsens syfte att bereda arrendatorn möjlighet att bli självständig jordbrukare. Medvetandet om att han äger rätt att förvärva den av honom brukade jorden torde bidra att hos arrendatorn vidmakthålla intresset för arbetet med jordbruket och egga honom att spara och lägga av för att bli i tillfälle att begagna sin rätt. Såsom villkor för att arrendatorn skall äga utöva inlösningsrätten torde emellertid i regel böra fordras, att han innehaft arrendet under någon längre tid, så att man kan bedöma hans möjligheter att kunna genomföra köpet och reda sig i framtiden. Den tid, som i detta hänseende bör krävas, synes böra bestämmas till fem år eller samma tid, som fordras för vinnande av optionsrätt till arrendet. En förutsättning för lösningsrätt bör tillika vara, att arrendatorn under arrendetiden ådagalagt duglighet och skötsamhet. Det bör ankomma på nämnden att avgöra, huruvida arrendatorn skall anses berättigad att inlösa lägenheten eller icke. Om omständigheterna därtill föranleda, bör nämnden kunna medgiva arrendatorn att inlösa lägenheten, även om han innehaft arrendet kortare tid än fem år. Köpeskillingen torde av nämnden böra bestämmas med hänsyn till lägenhetens värde vid tiden för köpet. Jag förutsätter, att härvid tillses, att arrendatorn icke nödgas betala för förbättringar å lägenheten, som han under

arrendetiden utfört och för vilka han icke i särskild ordning erhåller ersättning vid frånträdet av arrendet. Det bör tillkomma nämnden att utfärda köpekontrakt angående försäljningen. Beträffande köpeskillningens erläggande synas skäligen i huvudsak böra tillämpas samma bestämmelser, som de, vilka gälla vid försäljning av jordbrukslägenhet för egnehemsändamål enligt förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. med däri vidtagna ändringar.

Jag har härmed i huvudsak angivit de villkor, som torde böra stadgas med avseende å arrendeupplåtelse och beträffande inlösen av lägenhet. Vad angår arrendelånen torde följande böra gälla. I fråga om lånebeloppets storlek bör iakttagas, å ena sidan att större belopp icke beviljas än som oundgängligen kräves i varje särskilt fall, och å andra sidan att beloppet är tillräckligt för anskaffande av de inventarier, som erfordras för ett effektivt utnyttjande av lägenheten samt för täckande av nödiga utgifter för igångsättandet av driften å densamma. Beloppet bör av nämnden utbetalas i mån av behov. Såsom en övre gräns för lånebeloppet torde böra fastställas 4,000 kronor. Jag erinrar, att detta belopp motsvarar sammanlagda beloppen av inventarielånet och kontantbidraget enligt utredningsmännens förslag.

I enlighet med vad utredningsmännen föreslagit torde arrendelånet böra vara räntefritt. Tillika bör, jämväl i överensstämmelse med vad utredningsmännen föreslagit, lånet under första året, innan arrendatorn ännu kommit fullt i gång med företaget, vara amorteringsfritt. Det torde vara lämpligt, att den amorteringsfria tiden med nämndens medgivande kan utsträckas ytterligare ett år. Längre tids amorteringsfrihet synes icke böra medgivas med hänsyn till den arrendatorn tillförsäkrade rätten att efter fem års arrende inlösa lägenheten eller, vid förnyad utarrendering, fortsätta med arrendet. Nämnada bestämmelse om ett femårigt innehav av arrendet för lösnings- eller optionsrätt har nämligen i viss mån upptagits för att bereda nämnden tillfälle att pröva arrendatorns lämplighet för företaget och möjlighet att kunna genomföra ett köp av den arrenderade lägenheten. Arrendatorn bör därför under åtminstone tre av dessa fem år hava visat förmåga att gälda amorteringarna å arrendelånet. Å till betalning förfallet oguldet lånebelopp bör från förfallodagen gäldas ränta efter fem procent om året.

Det årliga amorteringsbeloppet torde lämpligen kunna bestämmas lika för hela amorteringstiden. Denna åter bör sättas så lång, att arrendatorn icke betungas med större amorteringar än han och jordbruket mäktat bära. I detta hänseende synes en tid av sexton år i allmänhet vara tillräcklig. För den händelse det på grund av särskilda omständigheter skulle visa sig omöjligt för arrendator att erlagga föreskriven amortering, torde det böra tillkomma Kungl. Maj:t att giva anstånd därmed.

Liksom beträffande egnahemslån torde inträffandet av vissa omständigheter böra föranleda rätt för nämnden att uppsäga oguldet lånebelopp till

omedelbar återbetalning. Uppsägningsrätt torde böra vara för handen, under följande förutsättningar, nämligen därest det befinnes, att arrendatorn lämnat bedrägliga uppgifter av beskaffenhet att hava föranlett lånets utlämnande, om arrendatorn uppenbarligen missbrukar lånebeloppet, om arrendatorn visar försumlighet i att erlægga föreskriven kapitalavbetalning eller stadgade försäkringsavgifter, om arrendatorn avhänder sig erforderliga jordbruksinventarier eller frånträder arrendet eller, därest arrendatorn förvärvat lägenheten med äganderätt, försäljer densamma eller om eljest sådana förhållanden inträffat, att han med hänsyn till förutsättningarna för lånets meddelande uppenbarligen icke längre bör åtnjuta lånet. Därest, i samband med frånträdande av arrendet eller överlåtelse av med äganderätt förvärvad lägenhet, för jordbruket erforderliga inventarier överlåtas å den nya arrendatorn eller ägaren, torde emellertid nämnden böra kunna medgiva denne att övertaga betalningsansvaret för oguldet lånebelopp på oförändrade villkor. Jag förutsätter härvid, att ett sådant medgivande ej lämnas, med mindre den nye arrendatorn med hänsyn till ekonomiska och övriga förhållanden skulle kunna enligt förut angivna regler erhålla ett arrendeegnahm.

Att kräva att fullgod säkerhet alltid skall ställas för arrendelån låter sig uppenbarligen icke göra. Till ställande av dylik säkerhet sakna ifrågakommande arrendatorer i allmänhet möjligheter. Den enda säkerhet, arrendator torde vara istånd att erbjuda, är inteckning i jordbruksinventarierna. Sådan säkerhet synes han i regel böra lämna. Ställandet av denna säkerhet medför vissa olägenheter. En dylik är, att staten för den händelse, att inventarierna skulle utmätas för annans fordran hos arrendatorn, blir nödsakad att för bevakande av sin rätt på grund av inteckningen försätta arrendatorn i konkurs. Då enahanda åtgärd emellertid, även om inventarieinteckning ej lämnats, måste i händelse av dylik utmätning tillgripas till hindrande av att utmätningssökanden förvärvar förmånsrätt i inventarierna, synes berörda olägenhet ej få tillmätas större betydelse. Att märka är också, att den omständigheten, att en arrendator försatts i konkurs, icke behöver föranleda, att han skiljes från arrendet. En annan följd av att arrendatorn såsom säkerhet avfordras inventarieinteckning är, att svårigheter kunna uppstå för honom att skaffa sig kredit på annat håll. Med hänsyn till att dels arrendatorn avses skola genom statens försorg beredas allt det rörelsekapital, varav han skäligen kan vara i behov, dels det torde vara av vikt för honom att i så ringa mån som möjligt grunda sin verksamhet på skuld, torde likväl förevarande omständighet knappast tala mot att inventarieinteckning anlitas såsom säkerhet. Är arrendator i stånd att ställa borgen för arrendelånet, bör sådan säkerhet avfordras honom. Frågan om säkerhet får ankomma på nämndens prövning och av denna avgöras med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet.

Sedan arrendatorn övertagit arrendet, bör han icke helt lämnas åt sig

själv att på egen hand sköta lägenheten. Nämnden bör så långt i dess förmåga står med uppmärksamhet följa handhavandet av arrendet. Möjligen kan bliva erforderligt, att för sådant ändamål ortsombud utses. Arrendatorerna böra genom nämndens försorg erhålla de råd och anvisningar, som kunna finnas nödiga för företagets lyckliga genomförande.

Tidigare har berörts möjligheten av att efter lägenheternas utarrendering överlämna desamma till domänstyrelsen för att av denna förvaltas på samma sätt som sker med övriga utarrenderade kronoegendomar. Såsom av det anförda framgår anser jag, i likhet med domänstyrelsen och egnahemsstyrelsen, att dylikt överlämnande i varje fall icke omedelbart efter utarrenderingen bör ifrågakomma. Huruvida det senare må äga rum torde, sedan erfarenhet under någon tid vunnits angående verksamheten, få upptagas till förnyat övervägande.

Beträffande ordningen för erhållande av arrendeegnahem och därmed förenat lån bör gälla, att den, som önskar erhålla sådan lägenhet och lån, har att därom göra ansökan hos nämnden. Denna prövar därefter ansökningen och anvisar, därest densamma bifalles, sökanden en lämplig lägenhet samt utbetalar lånet i enlighet med de föreskrifter, som bestämts i detta hänseende vid lånets beviljande.

I anslutning till vad nu anförts har jag låtit inom jordbruksdepartementet utarbete *förslag till kungörelse om arrendeegnahem*, innefattande de huvudsakliga bestämmelserna i ämnet. Förslaget torde få såsom *bilaga* fogas till statsrådsprotokollet. Närmare bestämmelser angående den föreslagna nämndens sammansättning och verksamhet samt erforderliga tillämpningsföreskrifter torde få upptagas i en särskild författning. Frågan härom torde sedermera få underställas Kungl. Maj:t.

För den av mig förordade verksamhetens bedrivande torde, såsom förut nämnts, kunna tillskapas ett hundratal nya lägenheter genom styckning av kronoegendomar. Kostnaderna för dessa lägenheters iordningställande torde kunna uppskattas till 900,000 kronor. För inköp av enskild jord, lämplig för styckning, synes för närvarande böra beräknas ett belopp av 300,000 kronor. Beträffande den budgettekniska utformningen av den föreslagna anordningen får jag, efter samråd med chefen för finansdepartementet, anförda följande.

För redovisning av de fastigheter, som skola användas för ifrågavarande verksamhet bör, på sätt statskontoret föreslagit, upprättas en särskild fond. Denna fond, vilken bör ingå bland statens produktiva fonder, synes lämpligen kunna benämnas arrendeegnahemsfonden. Ehuru skäl kunna anföras för att upptaga fonden bland de till statens affärsverksamhet hänförliga fonderna, finner jag mig dock såsom en provisorisk anordning böra förorda, att arrendeegnahemsfonden i enlighet med statskontorets förslag redovisas bland statens utlåningsfonder. Förenämnda båda belopp, tillhoppa 1,200,000 kronor, torde böra anvisas såsom kapitalökning å fonden. Detta kapitalökningsanslag, vilket bör erhålla

reservationsanslags natur, synes böra anvisas att utgå av skattemedel. Sedan erfarenhet vunnits, i vilken utsträckning den ifrågavarande verksamheten kan komma att lämna överskott, bör tagas under övervägande, huruvida och i vad mån blivande ytterligare kapitalökningsanslag å fonden böra anvisas av lånemedel. I samband med att kronoegendomar överföras från domänfonden till den nyinrättade fonden bör den förra fondens värde nedskrivas med egendomarnas bokförda värde.

Jämväl för den ifrågasatta lånerörelsen bör en fond inrättas, vilken bör benämnas arrendelånefonden och redovisas bland statens utlåningsfonder. Såsom kapital för denna fond torde tills vidare ett belopp av 300,000 kronor vara tillräckligt, vilket belopp bör beviljas såsom reservationsanslag och utgå av skattemedel. Båda de till inrättande föreslagna fonderna böra förvaltas av statskontoret. Kostnaderna för nämndens verksamhet och övriga med organisationsarbetet förenade utgifter torde under nästkommande budgetår få bestridas från det till kapitalökning å arrendeeignahemsfonden anvisade anslaget.

Såsom inledningsvis nämnts har i statsverkspropositionen under utgifter för kapitalökning, fonden för förlag till statsverket, beräknats ett belopp av 3 miljoner kronor till åtgärder för beredande av jord åt arbetslösa m. m. Vid bifall till vad jag nu förordat skulle detta belopp icke komma att tagas i anspråk. I stället skulle enligt mitt förslag under utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, anvisas skattemedelsanslag å sammanlagt 1,500,000 kronor. Beträffande täckandet av detta belopp, för vilket medel icke beräknats i riksstatsförslaget, vill jag erinra, att enligt vad som framgår av den förut i dag på förslag av chefen för socialdepartementet beslutade propositionen angående ungdomsarbetslösheten, Kungl. Maj:t till bekämpande av arbetslösheten och till åtgärder i anledning av ungdomsarbetslösheten under femte huvudtiteln äskat sammanlagt 14½ miljoner kronor i stället för det i riksstatsförslaget för ändamålet beräknade beloppet av 17 miljoner kronor.

Den verksamhet, som enligt Kungl. Maj:ts anbefallning påbörjats av domänstyrelsen med anlitande av det vid 1933 års riksdag ur markinköpsfonden anvisade beloppet 700,000 kronor, torde, i den mån så prövas skäligt, få efter Kungl. Maj:ts bestämmande övertagas och fullföljas av omförmälda nämnd i enlighet med de riktlinjer, som i det föregående uppdragits. Det torde böra åligga domänstyrelsen att hos Kungl. Maj:t anmäla, när överförande till nämnden av fastigheter, avsedda för nyssberörda verksamhet, lämpligen — med hänsyn till bebyggelse och andra omständigheter — kan äga rum. Sådan del av förenämnda belopp, som ej åtgår för domänstyrelsens arbete, torde få av Kungl. Maj:t tilläggas arrendeeignahemsfonden.

Vad angår erbjudandet från svenska kvinnors vänsterförbund och Sverges socialdemokratiska kvinnoförbund torde detta böra antagas. Den

erbjudna egendomen synes lämplig att användas för den verksamhet, jag i det föregående tillstyrkt. Egendomen torde böra överlämnas till den föreslagna nämnden att av denna exploateras. Vid exploateringen och tillsättandet av arrendatorer å lägenheter, utvunna ur egendomen, torde nämnden böra samråda med någon representant för förbunden. Skulle vid tillämpningen av de vid erbjudandet fästade villkoren, såsom egnahemsstyrelsen befarat, uppstå svårigheter, vilka icke på annat sätt kunna övervinnas, torde hos förbunden böra utverkas nödiga ändringar i nämnda villkor.

Under återopande av det anförda och under framhållande att proposition i ärendet torde jämlikt § 54 riksdagsordningen kunna avlätas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

1:o) dels besluta, att en fond, benämnd arrendeegnehemsfonden, skall inrättas, i vilken fond skola ingå fastigheter, avsedda att upplåtas till obemedlade eller mindre bemedlade i syfte att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning;

dels medgiva, att i arrendeegnehemsfonden ingående fastigheter må upplåtas i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, vilka finnas intagna i det vid statsrådsprotokollet fogade förslaget till kungörelse om arrendeegnahem, ävensom att fondens tillgångar i övrigt må användas enligt av mig i det föregående angivna grunder;

dels medgiva, att från statens domäners fond må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till arrendeegnehemsfonden överföras jordbruksegendomar, lämpliga att användas för det med sistnämnda fond avsedda ändamålet;

dels ock såsom kapitalökning för arrendeegnehemsfonden anvisa för budgetåret 1934/1935 under utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, ett reservationsanslag av 1,200,000 kronor;

2:o) dels besluta, att en fond, benämnd arrendelånefonden, skall inrättas, från vilken lån må utlämnas till innehavare av arrendeegnahem för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier m. m.;

dels medgiva, att lån ur arrendelånefonden må utlämnas i huvudsaklig överensstämmelse med de bestämmelser, som finnas intagna i nyssnämnda förslag till kungörelse;

dels ock såsom kapital för arrendelånefonden anvisa för budgetåret 1934/1935 under utgifter för kapitalökning, statens utlåningsfonder, ett reservationsanslag av 300,000 kronor; samt

3:o) förklara, att riksdagen icke finner anledning till erinran mot antagandet av förutberörda erbjudande från svenska kvinnors vänsterförbund och Sverges socialdemokratiska kvinnoförbund.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Joh:s Thygesen.

Bilaga.

Förslag
till
kungörelse om arrendeegnahem.

Häriigenom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Under de villkor, som i denna kungörelse stadgas, må, i syfte att skapa stadigvarande arbetstillfällen för självförsörjning, från kronan tillhörig, för ändamålet avsedd jord lägenheter kunna upplåtas på arrende med rätt för arrendator att inlösa till honom upplåten lägenhet (arrendeegnahem).

I samband med upplåtelsen må till arrendatorn utlämnas lån av statsmedel enligt vad nedan närmare anges (arrendelån).

2 §.

Jord, som i 1 § avses, skall stå under förvaltning av en av Kungl. Maj:t tillsatt nämnd (statens jordnämnd), vilken jämväl skall handlägga frågor rörande upplåtelser enligt denna kungörelse och därmed sammanhängande ärenden.

Nämndens verksamhet skall bedrivas under samverkan med organen för den statsunderstödda egnahemsverksamheten i den omfattning, så finnes ändamålsenligt.

3 §.

Upplåtelse av arrendeegnahem må ej ske till annan än svensk medborgare, som är minst 21 år gammal, känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel, genom sin föregående verksamhet förtrogen med jordbruk och i övrigt lämplig att erhålla lägenhet, som här avses.

Till erhållande av arrendeegnahem bör företrädesvis ifrågakomma obemedlad person; dock må, om skäl därtill äro, arrendeegnahem upplåtas jämväl till annan under förutsättning, att hans ekonomiska ställning är sådan, att det bistånd, som enligt gällande bestämmelser angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten kan erhållas, icke är tillfyllest för att sätta honom i stånd att förvärva eget jordbruk av den storlek, varom i 4 § sägs.

4 §.

Arrendeegnahem bör i regel icke vara större än att det kan brukas utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft, ej heller mindre än att arrenda-

torn därav kan erhålla sin huvudsakliga bärgning. Lägenheten skall vid upplåtelsen vara försedd med nödiga byggnader och övriga för jordbrukets drift erforderliga anläggningar.

Om arrendevillkor.

5 §.

Upplåtelse av arrendeegnahem skall, där icke annorledes här nedan stadgas eller särskilda skäl till annat föranleda, ske i enlighet med bestämmelserna i lagen om nyttjanderätt till fast egendom. De ytterligare villkor för upplåtelsen, som kunna finnas erforderliga, bestämmas av statens jordnämnd.

6 §.

Arrendeavgiften må ej sättas högre än som finnes skäligt med hänsyn till den avkastning, som under arrendetiden kan utvinnas av lägenheten.

7 §.

Upplåtelse av arrendeegnahem skall i regel ske för en tid av fem år.

8 §.

Har arrendator vid arrendetidens utgång innehaft arrendet fem år och har han väl brukat lägenheten, skall, därest densamma ånyo skall utarrenderas enligt bestämmelserna i denna kungörelse, arrendet på då fastställda arrendevillkor hembjudas honom.

Har under de sista fem arrendeåren arrendet övergått å arrendatorns dödsbodelägare eller överlåtits å hans maka, barn eller måg, äger vid ny utarrendering sådan innehavare av arrendet för åtnjutande av optionsrätt räkna sig till godo den tid, varunder företräddaren varit i besittning av arrendet.

Om inlösen av arrendeegnahem.

9 §.

Arrendator, som under minst fem år innehaft arrendet, skall äga att på nedan angivna och av statens jordnämnd i övrigt bestämda villkor med äganderätt förvärva den arrenderade lägenheten under förutsättning, att han under arrendetiden ådagalagt duglighet och skötsamhet samt jämväl med hänsyn till övriga omständigheter kan antagas vara i stånd att genomföra köpet.

Då nämnden så prövar skäligt, må lägenhet kunna av arrendatorn med äganderätt förvärfvas utan hinder därav att lägenheten av honom innehafts kortare tid än i första stycket sägs.

10 §.

Köpeskillingen vid arrendeegnahems försäljning till arrendator bestämmes av statens jordnämnd med hänsyn till värdet vid tiden för försäljningen.

Av köpeskillingen skall en tiondel erläggas vid köpekontraktets utgivande. Återstående beloppet uppdelas i en amorteringsdel, utgörande två femtedelar, och en stående del, utgörande tre femtedelar av detsamma.

Angående gäldandet av amortering och ränta skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse vad härutinnan gäller beträffande försäljning av jordbrukslägenhet för egnahemsändamål enligt förordningen angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m.

Utom i fall, varom i 12 § förmäles, får icke den stående delen från kronans sida uppsägas till betalning, förrän amorteringsdelen till fullo guldits, och åtnjuter köparen därvid sex månaders uppsägning. I varje fall skall likväl den stående delen vara gulden före utgången av juni månad året näst efter det, då sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

Det står köparen fritt att göra avbetalningar utöver amorteringsplanen.

11 §.

Erlägges köpeskillingen genom avbetalningar, skall köparen i köpekontraktet tillförbindas att, intill dess köpeskillingen i sin helhet guldits, hålla de byggnader, som vid tiden för köpet finnas å lägenheten och äro nödiga för densammas brukande, så ock därå växande värdefull skog brandförsäkrade till fulla värdet.

12 §.

Vad av köpeskillingen jämte ränta utestår oguldet skall, där så påfordras, genast vara förfallet till betalning:

a) om föreskriven ränta eller kapitalavbetalning icke ordentligt erlägges;

b) om ägaren av lägenheten åsidosätter sin skyldighet att hava byggnader och skog brandförsäkrade;

c) om lägenheten genom vanvård eller annorledes så försämras, att statens säkerhet till betalning märkligen minskas; samt

d) om lägenheten helt eller delvis överlåtes å annan.

I fall, som under d) nämnts, må statens jordnämnd, om skäl därtill äro, medgiva den nye ägaren att övertaga betalningsansvaret för ogulden köpeskillning på oförändrade villkor.

13 §.

Till säkerhet för ogulden del av köpeskillingen jämte ränta skall, då köpekontraktet utfärdas, avlämnas skuldförbindelse, avfattad i överensstämmelse med vad i 10—12 §§ föreskrivits och försedd med inteckningsmedgivande.

Om arrendelån.**14 §.**

Arrendelån, som i 1 § omförmäles, utlämnas till belopp, som provas oundgängligen erforderligt för anskaffande av nödiga jordbruksinventarier, utsäde, gödningsämnen, foder och dylikt samt till andra nödvändiga utgifter för igångsättande av driften å lägenheten. Arrendelån må dock i intet fall överstiga 4,000 kronor.

15 §.

Arrendelån skall från och med andra året efter utgången av det kalenderår, under vilket lånet beviljats, återbetalas med en sextondel årligen. Därest statens jordnämnd så prövar skäligt, må tiden för amorteringsfrihet utsträckas med ett år. Kungl. Maj:t må, om särskilda skäl därtill äro, medgiva anstånd med erläggande av amortering under ett eller flera år.

Det står låntagaren fritt att göra avbetalningar utöver amorteringsplanen.

Om till betalning förfallet kapitalbelopp icke erlägges inom härför stadgad tid, är låntagaren skyldig att, därest så påfordras, å beloppet gälda ränta efter fem procent om året från förfallodagen, tills likvid sker.

I övrigt skall å arrendelån ränta icke erläggas.

16 §.

Rörande varje arrendelån skall, innan någon del därav må av låntagaren uppbäras, mellan statens jordnämnd och låntagaren upprättas fullständigt lånekontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I lånekontraktet skola bestämmelser i följande avseenden finnas intagna, nämligen:

a) rörande lånets belopp, säkerhet och villkoren i fråga om återbetalning och ränta;

b) angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

c) angående den kontroll, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

d) angående skyldighet för låntagaren att hålla inventarierna försäkrade.

17 §.

I lånekontraktet skall göras förbehåll därom, att lånet må under nedan angivna förutsättningar uppsägas till omedelbar betalning, nämligen:

a) därest det befinnes, att låntagaren lämnat bedrägliga uppgifter av beskaffenhet att hava föranlett lånets utlämnande;

b) om låntagaren uppenbarligen missbrukar lånebeloppet;

c) om låntagaren visar försumlighet i att erlägga föreskriven kapitalavbetalning eller ränta;

d) om låntagaren försummar att erlägga försäkringsavgift eller eljest åsidosätter för försäkringens giltighet stadgade villkor;

e) om låntagaren avhänder sig erforderliga jordbruksinventarier; eller

f) om låntagaren frånträder arrendet eller, därest han med äganderätt förvärvat lägenheten, överlåter densamma å annan eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren med hänsyn till förutsättningarna för lånets meddelande uppenbarligen icke längre bör få åtnjuta detsamma.

Därest i samband med frånträdande av arrendet eller överlåtelse, som under f) sägs, för jordbruket erforderliga inventarier överlåtas å den nye arrendatorn eller den nye ägaren, må statens jordnämnd, om skäl därtill äro, medgiva denne att övertaga betalningsansvaret för oguldet lånebelopp på oförändrade villkor.

Särskild bestämmelse.

18 §.

Närmare föreskrifter om statens jordnämnds sammansättning och verksamhet ävensom övriga bestämmelser, som kunna finnas erforderliga för tillämpning av denna kungörelse, meddelas av Kungl. Maj:t.

Denna kungörelse träder i kraft den

Bilaga A.

**Utredning och förslag rörande frågan om beredande av jord
åt arbetslösa.**

**Avgivet den 13 februari 1934 av inom jordbruksdepartementet tillkallade
utredningsmän.**

Till Herr statsrådet och chefen för kungl. jordbruksdepartementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 20 oktober 1933 har Herr statsrådet den 21 i samma månad uppdragit åt ledamöterna av riksdagens andra kammare riksgäldsfullmäktigen G. H. Andersson, ombudsmannen Olof Andersson och jordbrukskonsulenten J. Hagman att, i enlighet med av Herr statsrådet angivna riktlinjer, verkställa utredning och avgiva förslag rörande frågan om jord åt arbetslösa. Vidare har Herr statsrådet anmodat t. f. sekreteraren i socialstyrelsen C. O. Engqvist att vara sekreterare hos utredningsmännen.

I anledning av det sålunda lämnade uppdraget få undertecknade härmed överlämna ett efter verkställd utredning utarbetat betänkande jämte förslag i ämnet.

Stockholm den 13 februari 1934.

GUSTAF ANDERSSON.

OLOF ANDERSSON.

JOSEF HAGMAN.

/ C. Olof Engqvist.

Inledande översikt.

Vid upprepade tillfällen hava till riksdagen framställts yrkanden avseende åtgärder i syfte att bereda ökade möjligheter för mindre bemedlade och obemedlade härför lämpliga personer att förvärva egna jordbruk. Som spörsmålet om anskaffande av jord åt arbetslösa, i anseende till att dessa som regel kunna antagas vara medellösa, måste betraktas som nära sammanhängande med frågan om de mindre bemedlades jordförvärv, anse sig utredningsmännen böra lämna en kortfattad översikt över de i sistnämnda hänseende tidigare gjorda framställningarna ävensom redogöra för av statsmakterna i anledning därav vidtagna åtgärder.

Vid 1928 års riksdag väcktes ett flertal motioner med yrkande om utredning eller omedelbara åtgärder i syfte att ökade möjligheter måtte öppnas för de minst bemedlade att förvärva egna jordbruk.

1928 års
riksdag.

Sålunda hemställdes i de likalydande motionerna I: 118 av herrar Tjällgren och Per Andersson samt II: 199 av herr Laurin m. fl., att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheten att genom räntefria lån till högst $\frac{1}{6}$ av värdet å den till förvärfv föreslagna egnahemslägenheten underlätta obemedlade lantarbetares, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöners förvärfv av självständiga jordbruk.

I motionen I: 267 av herr Lindhagen hemställdes, att det vid behandlingen av propositionen till 1928 års riksdag om den statsunderstödda egnahemslånerörelsen måtte beträffande bildandet av nya jordbruk klart utsägas, att obemedlade med personliga kvalifikationer skulle beredas tillgång till nya jordbruk likaväl som andra kolonister samt att bidrag utan återbetalningsskyldighet skulle lämnas dylika obemedlade, i den mån detta vore nödvändigt för att jordbruket skulle bära sig eller kunna göra det utan orimliga försakelser.

I motionerna I: 268 och 269 av herr Lindhagen framställdes i enahanda syften i motionen I: 267 yrkanden om åtgärder för frilösning av arrendejordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk.

I motionen II: 30 av herrar Andersson i Tungelsta och Olovsson i Västerås yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av bestämmelserna rörande egnahemslån för jordbruksändamål att egendomslösa lantarbetare kunde bli i tillfälle att förvärva från större egendomar utstyckade mindre brukningsdelar.

I motionen II: 447 av herr Sköld m. fl. hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till beredande av möjligheter för lantarbetare och därmed jämställda mindre bemedlade personer att komma i besittning av jord för jordbruks bedrivande.

Samtliga motionärer framhöllo, att den omständigheten, att personer med goda personliga förutsättningar för jordbruksskötsel saknade tillräckligt eget kapital, icke borde få utgöra ett hinder för dem att förvärva ett självständigt jordbruk. I herr Skölds m. fl. motion uttalades, att statslån möjligen kunde tilldelas jordägare för uppförande av torp att på vissa villkor utlämnas till obemedlade lantarbetare, vilka härigenom kanske skulle beredas möjlighet att så småningom svinga sig upp till självständiga jordbrukare.

På därom av sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet med anledning av berörda motioner gjord hemställan (utl. nr 2) anhöll riksdagen (R. skr. 1928: 232) hos Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade och obemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Egnahemsstyrelsens förslag 1928.

Sedan Kungl. Maj:t den 29 juni 1928 anbefallt statens egnahemsstyrelse att verkställa den av riksdagen ifrågasatta utredningen, avgav egnahemsstyrelsen den 5 december 1928 förslag, avseende anskaffande av s. k. lantarbetarsmåbruk. Förslaget innebar, att staten försöksvis skulle genom byggnadslån och premielån söka främja, att jordbrukare å härför lämpade jordbruk anlade nya smärre arrendegårdar och behölle dem som »passerställen» för lantarbetare, vilka ville arbeta sig upp till egna jordbrukare. Såsom villkor för dylika bidrag borde staten emellertid förbehålla sig medbestämmanderätt i fråga om val av arrendatorer, upplåtelse- och anställningsvillkor. Till hjälp åt dem, som skulle över-

taga lantarbetarsmåbruk, föreslog styrelsen lån till inköp av jordbruksinventarier. Rörelsen skulle skötas av hushållningssällskapens egna hemsnämnder.

I yttranden, som av åtskilliga myndigheter och sammanslutningar afgavs över förslaget, framfördes ur olika synpunkter betänkligheter och erinringar mot detsamma. Sålunda gjordes bland annat gällande, att tidsförhållandena och lagstiftningsåtgärder medfört en bestämd tendens hos jordägarna att komma ifrån arrendesystemet, samt att jordägarna jämväl av andra skäl sannolikt icke komme att inlåta sig på de ifrågasatta anordningarna. Från lantarbetarhåll invändes, bland annat, att systemet, som förutsatte, att arrendatorerna skulle både fullgöra arbete hos jordägaren och dessutom sköta sitt eget jordbruk, skulle medföra alltför slitsamt arbete för arrendatorerna samt ställa dem i för stort beroende av jordägaren.

Egnahemsstyrelsens berörda förslag föranledde emellertid icke någon Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen, utan föreskrev Kungl. Maj:t den 27 juni 1929, att frågan ånyo — jämte i ämnet avgivna yttranden — skulle överlämnas till egnahemsstyrelsen. I ett med anledning därav till Kungl. Maj:t den 2 oktober 1929 avgivet utlåtande framlade egnahemsstyrelsen, under hänvisning till det motstånd mot grundidéerna i det förra förslaget, som kommit till uttryck i åtskilliga däröver avgivna yttranden, ett nytt förslag i ämnet. Detta förslag avsåg beredande av räntefria jordbrukslån, därvid övertagande av jordbruk under såväl äganderätt som arrende (och åborätt) skulle främjas jämsides. Rörelsen skulle som regel skötas av egnahemsnämnderna. Lånen skulle tilldelas dugande personer, som voro så obemedlade, att de icke kunde förvärva jordbruk enbart genom egnahemslån. Vidare skulle lånen kunna få i särskilda fall användas till hjälp åt behövande personer, vilka redan innehade jordbruk men trots duglighet råkat i fara att få lämna detta. Lånen skulle få användas för olika ändamål såsom till hjälp vid fastigheters övertagande, till inköp av jordbruksinventarier och dylikt samt till viss skuldreglering. De fastigheter, som skulle komma ifråga, borde icke vara större än motsvarande övre värdegränsen för erhållande av egnahemslån. Lån skulle få utgå med högst 2,500 kronor eller, där särskilda skäl föranledde höjning, 3,000 kronor. Lånen skulle efter en amorteringsfri tid av tre år avbetalas under 12 år. Vid förslaget var fogad en reservation av ledamoten av egnahemsstyrelsen Nils Adler, vilken i vissa hänseenden kritiserade styrelsens förslag och delvis förordade längre gående åtgärder. Egnahemsstyrelsens förslag av den 5 december 1928 borde, enligt herr Adler, genomföras i vad det gällde lantarbetarsmåbruk av den mindre typen (stättorp). Styrelsens senaste förslag om räntefria jordbrukslån borde genomföras till understöd åt dem, vilka ville förvärva sådana mindre jordbruk, som ej medgävo full försörjning utan fordrade sidoordnat förvärvsarbete. Härutöver föreslogos åtgärder i syfte att förhjälpa obemedlade lantarbetare och likställda till arrendejordbruk, varå full bärgning kunde erhållas. För ändamålet skulle genom det allmännas försorg jord inköpas och bebyggas samt de nybildade jordbruken utarrenderas med brukaren tillförsäkrad friköpsrätt vid arrendetidens utgång.

Det nya förslaget remitterades till samma myndigheter och sammanslutningar, som avgivit yttrande över det tidigare förslaget. De inkomna yttrandena rörde visserligen i allmänhet intresse för förslagets syfte, men de mera oförbehållsamt tillstyrkande yttrandena voro få. Reservantens, herr Adler, förslag hade på åtskilliga håll ansetts innefatta beaktans-

Egnahems-
styrelsens för-
slag 1929.

värda synpunkter, men hade i nästan samtliga yttranden bestämt avstyrkts, enär ett genomförande av detsamma ansetts alltför dyrbart och riskabelt för det allmänna. I åtskilliga yttranden hade beträffande egnahemsstyrelsens förslag uttalats principiella betänkligheter, bland annat såtillvida att det ansetts mindre välbetänkt att under rådande konjunkturläge för jordbruksnäringen befordra nybildande av jordbruk samt att det icke heller vore lämpligt att med konstlade medel uppmuntra mindre bemedlade personer att ge sig in på småbrukarens ofta bekymmersamma bana. Det av egnahemsstyrelsen år 1929 framlagda förslaget har icke heller föranlett någon Kungl. Maj:ts framställning till riksdagen.

1930 års
riksdag.

Vid 1930 års riksdag väcktes ånyo motioner i ämnet.

I de likalydande motionerna I: 177 av herr Möller m. fl. och II: 272 av herr Hansson i Stockholm m. fl. hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning och förslag rörande, bland annat, beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukarsöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk. I motiveringen framhölls, bland annat, följande. De allra flesta av de hundratusentals personer, som voro sysselsatta med jordbruksarbete å andras jordbruk, saknade möjlighet att genom egen kraft bli sina egna. En dylik situation skapade modlöshet och apati. Frågan om de mindre bemedlades jordförvärv hade blivit i hög grad utvidgad sedan 1928 års riksdag anhöll om utredning i ämnet. Sålunda hade arbetarfrågan inom det nordsvenska skogsbruket kommit i ett nytt läge genom de tilltagande sommarhuggningarna, tendensen till ökad användning av motorfordon vid virkestransporter m. m. I anseende härtill vore det ofrånkomligt, att i samband med utredningen om de mindre bemedlades jordfråga vidtoges åtgärder för att skapa möjligheter jämväl för jordlösa skogsarbetare att lösa sin bostads- och jordfråga.

I motionen I: 205 av herr Lindhagen hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att övervägandet av den sociala jordfrågan, som av regeringsmakten väsentligen nedlagts från år 1923, måtte åter upptagas i hela dess vidd. Därvid begärdes, att särskilt vissa angivna gamla frågor, däribland frågan om rikets kolonisation, måtte genom lagstiftning, upplysning, kredit och organisation omsider någorlunda lösas från grunden. Samme motionär återupptog vidare i motionen I: 208 ett av honom vid 1929 års riksdag framställt yrkande, att riksdagen beträffande bildandet av nya jordbruk (rikets kolonisation) ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till ändamålets vinnande genom en effektiv rättsordning, tryggad genom lag, ledd av samhället och stödd av expropriationsrätt. I motiveringen till den förstnämnda motionen uttalades, bland annat, att skogs- och flottningsarbetare borde hava rätt till hembildning och möjligheter i sitt säsongarbete att under tider av arbetslöshet få odla någon jord för sitt husbehov. Det uppväxande släktet i de små jordbrukarhemmen liksom lantarbetarna längtade efter försörjning genom ett jordbruk, som någorlunda kunde föda sin man.

I en av herr Herou m. fl. väckt motion II: 34 hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till regeringen begära förslag till sådan expropriationslagstiftning, som medförde, att större möjligheter bereddes för jordbruksnybildning och upplåtelse av jordbruk åt obemedlade eller mindre bemedlade lantarbetare och skogsarbetare.

Med anledning av berörda motioner anförde sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet (utl. nr 1), bland annat, att den fråga, som avså-

ges i 1928 års förut omnämnda riksdagsskrivelse, borde upptagas till fortsatt utredning samt att utredningen, utöver vad som äsyftades med sagda skrivelse, borde avse jämväl skogsarbetarnas jordfråga, icke minst inför den situation, som kunde vara att vänta genom en för Norrlands del påräknelig rationellare skogsvård.

Under återopande av berörda utskottsutlåtande anhöll riksdagen (R. skr. 1930: 276), att Kungl. Maj:t ville bland annat verkställa fortsatt utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 december 1930 uppdrogs åt särskilda utredningsmän, den s. k. sociala jordutredningen, att verkställa, bland annat, den av riksdagen sålunda ifrågasatta utredningen.

Till fullföljande av berörda uppdrag avlämnade sociala jordutredningen den 5 december 1932 till Kungl. Maj:t betänkande med förslag till åtgärder för beredande av ökade möjligheter för mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk (stat. off. utr. 1932: 33).

Sociala jordutredningens förslag innebar, att en statlig fond, benämnd arbetarsmåbrukslänefonden, skulle inrättas, ur vilken lån på förmånliga villkor kunde utlämnas för att främja bildandet av mindre lägenheter, avsedda att bereda vederbörande innehavare utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet, arbetarsmåbruk.

I sociala jordutredningens motivering anfördes, bland annat, följande.

Av statsmakterna hade uttalats, att det ur social synpunkt vore synnerligen önskvärt, att staten, utöver vad den hittills gjort för att skapa små fastigheter under äganderätt, genom nya bestämmelser beredde möjligheter för lantarbetare, skogsarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk.

Erfarenheten och den utredning, som företagits om nu rådande ekonomiska förhållanden, syntes giva vid handen, att man vid lösningen av denna fråga i främsta rummet borde taga sikte på inrättandet av mindre lägenheter, som skulle avse att bereda innehavaren ökad utkomst genom jordbruk, som dreves vid sidan av annan verksamhet. Lägenheten skulle alltså icke hava till ändamål att utgöra en jordbruksfastighet, varå innehavaren bereddes full sysselsättning och bärgning.

De arbetsklasser, vilkas medlemmar skulle erhålla hjälp att förvärva dylika jordbruk, voro redan utsatta för och hotades av arbetslöshet i mycket stor utsträckning. Stat och kommun nödgades under alla omständigheter att för dem söka mildra arbetslöshetens verkningar genom stora ekonomiska uppostringar. Enligt vad som enstämmigt vitsordats av den sakkunniga meningen hos befolkningen i många bygder skulle en av de mest gagneliga formerna för ett inskridande mot arbetslöshetens följder vara, att staten genom lån på förmånliga villkor beredde lämpliga arbetare, som voro i behov därav, möjlighet att erhålla stöd för sin bärgning genom förvärv av ett arbetarsmåbruk. Den hjälp, som på dylikt sätt lämnades, skulle bliva till varaktigare gagn än ett arbetslöshetsunderstöd i annan form och i verklig mening vara en hjälp till självhjälp.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 7 mars 1933 har sociala jordutredningen framlagt resultaten av en av utredningen verkställd undersökning, huruvida det vore möjligt och lämpligt dels ur ekonomiska synpunkter och dels ur synpunkten av arbetslöshetens bekämpande att stycka ett an-

Sociala jord-
utredningens
förslag 1932.

Sociala jord-
utredningens
förslag 1933.

tal större kronoegendomar ävensom härför lämpade enskilda egendomar — vilka i så fall skulle inköpas — till mindre jordbruk, vilka skulle utarrenderas i avvaktan på lämplig tidpunkt för försäljning. Sociala jordutredningen anförde i sin berörda skrivelse, bland annat, följande.

De egendomar, som skulle komma ifråga till styckning, skulle vara belägna i trakt med goda samfärdsmedel och avsättningsmöjligheter. De skulle äga bördig jord lämpad för småbruksdrift och hava naturliga förutsättningar för styckning i självständiga mindre jordbruk. I främsta rummet skulle sådana egendomar komma ifråga, som vore dåligt eller otillräckligt bebyggda. Vid sidan av styckning av kronojord borde i erforderlig omfattning jord i enskild ägo inköpas och styckas till arrendegårdar av olika storlek. Verkställda undersökningar gäve vid handen, att såväl kronoegendomar som egendomar i enskild ägo funnes att för ändamålet tillgå. En uppdelning av större egendomar i mindre jordbruk skulle vara ett verksamt medel att minska den rådande arbetslösheten. Dels skulle innehavarna av de nya bruksdelarna erhålla varaktigt arbete och framtida bärgning och dels skulle ett icke ringa antal arbetslösa beredas sysselsättning vid småbrukens bebyggande, vägars iordningställande och dylikt. Vid uppgörande av styckningsplaner borde man utgå från att det vore önskvärt, att nya jordbrukslägenheter skapades i så stort antal, som kunde förenas med kravet på deras bärighet, i allmänhet med en åkerareal av 10—20 hektar. Medel till inköp av enskilda egendomar för ifrågavarande styckningsändamål borde tagas ur domänverkets markinköpsfond. Till hus- och vägbyggnads- samt täckdikningsm. fl. arbeten borde arbetslöshetsmedel tagas i anspråk. Av markinköpsfonden borde få disponeras ett belopp av 6 miljoner kronor och av arbetslöshetsmedel ett belopp av 2 miljoner kronor.

1933 års
riksdag.

På grundval av det av sociala jordutredningen den 5 december 1932 afgivna förslaget framlade Kungl. Maj:t för 1933 års riksdag (prop. nr 181) förslag angående inrättande av en arbetarsmåbrukslänefond.

Särskilda utskottet anförde rörande Kungl. Maj:ts förevarande förslag i utlåtande nr 1 (sid. 10) följande.

Förslaget avsåge att skapa tillfällen för skogsarbetare och därmed jämförliga arbetare att förvärva mindre lägenheter, ägnade att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. Önskvärdheten av att åtgärder i angivet syfte bleve vidtagna hade vid upprepade tillfällen framhållits av riksdagen. Enligt utskottets förmenande talade den förhandenvarande situationen på arbetsmarknaden för att man med det snaraste sökte förverkliga de sålunda framkomna önskemålen, varigenom bestående värden kunde skapas och arbetstillfällen för här ifrågavarande kategorier av medborgare beredas för tider, då dessa annars måste gå sysslolösa. Under rådande arbetslöshet vore förslagets genomförande av betydelse jämväl på grund av den ökade arbetstillgång, som bereddes genom den med bildandet av de nya jordbruken förenade nybyggnads- och odlingsverksamheten.

Sedan riksdagen i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag beslutat, att en fond, benämnd arbetarsmåbrukslänefonden, skulle inrättas, samt såsom kapital för densamma för budgetåret 1933/1934 anvisat ett reservationsanslag av 2,500,000 kronor, utfärdades kungörelse i ämnet den 14 juni 1933 (Sv. ffs. nr 331). Till innehållet i kungörelsen återkomma utredningsmännen i annat sammanhang.

Vid 1933 års riksdag väcktes jämväl åtskilliga motioner med yrkande

om utredning eller omedelbara åtgärder i syfte att till arbetslöshetens motverkande bereda ökade arbetstillfällen vid jordbruket.

I motionerna I: 327 av herr Johan August Larsson och II: 482 av herrar Olsson i Ramsta och Osberg hemställdes sålunda, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om skyndsamt utredning angående verk samma åtgärder till arbetslöshetens bekämpande genom framskapandet av cirka 2,500 nya småbruk per år under en tid av fyra år samt framläggande för riksdagen av det resultat, vartill utredningen kunde komma.

Ur motiven till motionerna må i korthet här återgivas följande.

I herr Larssons motion framhölls, att de starka rationaliseringssträvandena på alla områden medförde en ökad arbetslöshet inom produktionslivet alla grenar. Överflyttningen av arbetskraft från jordbruket till industrierna och städerna hade avstannat liksom möjligheten för de unga att utvandra till Amerika starkt beskurits. De till motverkande av arbetslösheten dittills föreslagna arbetena medförde icke någon varaktig avfolkning av de överfyllda yrkena. Ett medel att ge varaktig sysselsättning åt stora massor av arbetslösa skulle, enligt motionärens förmenande, vara att återföra så många som möjligt till jorden. Erfarenheten visade, att jordens fördelning i mindre brukningsdelar ledde till social hälsa och ekonomisk styrka. Jord funnes i överflöd att köpa till ganska låga priser.

I herrar Olssons i Ramsta och Osbergs motion betonades likaledes, att genom de dittills föreslagna arbetenas utförande icke vunnos någon varaktig minskning i antalet arbetslösa. Med hänsyn till den rådande stora arbetslösheten och de starka rationaliseringssträvanden, som ägde rum på alla områden, vore det tydligt, att, även med en förbättrad världskonjunktur, svårigheter att sysselsätta alla lediga armar i produktivt arbete skulle komma att uppstå. Under sådana förhållanden borde i god tid utarbetas en plan, som avsåge att bereda åtminstone några procent av de arbetslösa arbete för framtiden. Genom nybildning av småbruk skulle tusentals familjer beredas varaktig sysselsättning och full försörjning.

I motionen nr II: 491 av herr Pettersson i Dahl m. fl. yrkades, att riksdagen måtte *dels* besluta, att åtgärder skulle vidtagas i enlighet med det av sociala jordutredningen i skrivelsen den 7 mars 1933 avgivna förslaget rörande uppdelning av vissa kronoegendomar och från enskilda inköpta egendomar till mindre jordbruk, *dels* ock anvisa ett belopp av åtta miljoner kronor att användas enligt grunder, som Kungl. Maj:t ägde fastställa.

I en av herr G. Andersson i Rasjön m. fl. väckt motion II: 493 hemställdes, att riksdagen vid behandling av proposition nr 211 måtte besluta, att av de medel, som på grund av framställningarna i nämnda proposition komme att anvisas till arbeten till motverkande av arbetslösheten, fem miljoner kronor måtte anslås som statsbidrag till avlönande av jordbruksarbetare enligt grunder, som Kungl. Maj:t skulle äga närmare bestämma.

Ur motiveringen till motionen må här i korthet återgivas följande.

En utökning av antalet vid jordbruket sysselsatta arbetare syntes vara möjlig icke minst på den grund, att den ekonomiska depressionen tvingat de enskilda jordbrukarna till långt gående reduktion av arbetskraften. Den jordbrukare, som för ett par år sedan hållit två drängar på sin gård, hölle numera endast en och den, som förr hållit en dräng försökte nu i många fall klara sig utan. Den arbetslöshet, som kunde konstateras i rena jordbrukskommuner, berodde enligt motionärernas mening i stor utsträckning på personalindragningar vid jordbruket. Samtidigt hade produktionen

icke minskat utan snarare ökat. En dylik inskränkning ifråga om den vid jordbruket sysselsatta arbetskraften utan motsvarande krympning av produktionen vore möjlig endast genom ett strängt utnyttjande av familjens egen arbetskraft, icke minst kvinnornas. I många fall hade bondhustrurna och bonddöttrarna fått övertaga huvudparten av det arbete, som tillförne utförts med lejd arbetskraft. Inom jordbruksnäringen förelåge alltså det säregna förhållandet, att rikliga arbetstillfällen förefunnos och att de sysselsatta finge arbeta mera enträget och tungt än tillförne, samtidigt som tiotusentals dugliga jordbruksarbetare finge gå arbetslösa, emedan jordbrukarna icke hade råd att anställa dem. Det förefölle motionärerna, som om den enklaste och mest praktiska lösningen härvidlag vore, att jordbruket utan vidare betraktades som en arbetsplats, dit arbetslösa kunde hänvisas med staten som bidragsgivare till avlöningen. När arbete funnos och arbetsgivaren vore villig att anställa arbetskraft men själv saknade de ekonomiska möjligheterna därtill, vore det ingalunda orimligt, att det allmänna hjälpte honom till nödig arbetskraft i stället för att underhålla de arbetslösa med kontanthjälp eller anordna mindre behövliga reservarbeten för deras sysselsättande.

Domänstyrel-
sens utlåtande
den 17 maj
1933.

Vid behandlingen av motionerna I: 327 samt II: 482 och 491 hade riksdagen tillgång ej mindre till det av sociala jordutredningen i skrivelsen den 7 mars 1933 avgivna förslaget rörande uppdelning av, bland annat, vissa kronoegendomar i mindre jordbruk än även till ett av domänstyrelsen efter samråd med statens egnahemsstyrelse den 17 maj 1933 avgivet utlåtande rörande frågan om igångsättande försöksvis av sådan verksamhet, som av sociala jordutredningen i dess berörda skrivelse förutsatts. Domänstyrelsens ifrågavarande utlåtande återgives här nedan i dess helhet.

»Vad först angår de kronoegendomar, som företrädesvis bör ifrågakomma för försöksverksamheten, har styrelsen infordrat uppgifter härutinnan från domänintendenterna i Stockholms, Södermanlands, Skaraborgs, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Västmanlands län. Vid urvalet av egendomar borde enligt styrelsens skrivelse till domänintendenterna iakttagas, att arrendeavtalet skulle utlöpa under den allra närmaste tiden så att egendomen kunde göras tillgänglig för ändamålet. Utsikter borde om möjligt föreligga till att kronan utan annan kostnad än för till äventyrs under byggnadstiden nedtrampad gröda eller annan dylik skadegörelse kunde utföra byggnadsarbete å den arrenderade egendomen. De nybildade lotterna borde efter iordningställandet i görligaste mån försäljas. Då man emellertid måste räkna med att kronan någon tid nödgades behålla och i avvaktan på bättre försäljningskonjunkturer utarrendera åtskilliga lotter, borde enligt styrelsens skrivelse i första hand uttagas sådana egendomar, där kronans dispositionsrätt ej vore bunden genom den rätt till option, som enligt äldre kontrakt tillkomme arrendatorn, eller där denne vid den förnyade utarrenderingen kunde tänkas vilig avstå från till uppdelning i lotter lämplig mark av egendomen.

Antalet av de lotter, i vilka egendomen lämpligen kunde styckas och vilka i allmänhet borde innehålla 10 å 15 hektar åker, borde uppgivas. Vid bestämmandet av storleken borde hänsyn tagas till möjligheten för blivande köpare att erhålla lån ur egnahemslånefonden. Lägenhet borde i regel ej göras större än att den i uppodlat skick kunde brukas utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft, ej heller mindre än att brukaren därav kunde erhålla sin huvudsakliga bärgning.

Slutligen borde beaktas, att endast sådana egendomar borde komma i

fråga, vilka i anslutning till den pågående rationaliseringen av jordbruksförvaltningen kunde ifrågasättas till försäljning men i nu befintligt skick på grund av rådande konjunkturer ej kunde förväntas erhålla köpare vid försäljning i vanlig ordning.

Med ledning av de uppgifter, som sålunda inkommit, får styrelsen föreslå, att försöksverksamheten måtte få bedrivas å här nedan upptagna egendomar, vilka omedelbart kunna tagas i anspråk för ändamålet, nämligen

Kronoegendomens namn	Antal lotter	Genomsnitts- arealen åker per lott hektar	Beräknad bygg- nadskostnad per obebyggd lott kronor
<i>Stockholms län.</i>			
1) Stora Benhamra i Vada socken	3 å 4	15	18,000
2) Ventholms kungsgård i Hilleshögs socken...	6	16	19,000
3) Ventholms kungsäng i Hilleshögs socken ...	2	13.5	19,000
4) Väsby i Skå socken	2	15	18,000
<i>Södermanlands län.</i>			
5) Ribbingelunds kungsgård i Kjula socken ...	3 å 4	15	17,000
<i>Älvsborgs län.</i>			
6) Kleverud i Frändefors socken	1	15	12,000
7) Vrine i Ödeborgs socken	1	15	12,000
<i>Skaraborgs län.</i>			
8) Jonstorp nr 1 Lilla i Öttums socken.....	6	15	8,000
9) Lotten 1 av Kopparkulla i Ransbergs socken	2	15	8,000
<i>Västmanlands län.</i>			
10) Mälby i Väster-Färnebo socken	5	22	18,000
11) Valbricka under Bernshammar	7	15	13,000

Som av tabellen framgår skulle ett förverkligande av den ifrågasatta försöksverksamheten medföra nybildning av omkring 40 nya jordbruk. Å endast ett fåtal av lotterna finnas enstaka hus. Det stora flertalet saknar helt och hållet åbyggnader. Enligt domänintendenternas beräkningar skulle under förutsättning att samtliga lotter saknade hus erfordras ett anslagsbelopp av i runt tal 600,000 kronor.

Under hand har domänintendenten i Malmöhus län sedermera anmält kronoegendomen Härderup i Frenninge socken såsom särskilt lämplig för ändamålet. I samband härmed får styrelsen tillika meddela, att Kungl. Maj:t numera den 12 innevarande maj förordnat, att från Tomarps kungsgård i Kvidinge socken av Kristianstads län bland andra fem obebyggda lotter med åkerareal om respektive 17, 17, 10, 10 och 10 hektar skola var för sig försälas genom utbud under hand såsom jordbrukslägenheter enligt 13 § i förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. med tillträdesrätt för köpare den 14 mars 1934. Därest efter verkställda utbud köpare ej skulle kunna erhållas till lotterna, torde dessa utgöra lämpliga objekt för försöksverksamheten. Den beräknade byggnadskostnaden per lott utgör här 10,000 å 12,000 kronor. Enligt vad styrelsen inhämtat möter intet hinder att redan under nu löpande arrendetid vidtaga åtgärder för byggnadsarbetens utförande vid lotterna och avstå nuvarande innehavarna av arrenderätten till kungsgården sin optionsrätt till lotterna vid en even-

tuell förnyad utarrendering av dessa. Därest erforderliga medel kunna ställas till disposition torde verksamheten därför i mån av behov lämpligen kunna utsträckas att omfatta jämväl kronoegendomarna Hårderup och Tomarp.

Beträffande härefter byggnadsverksamhetens organiserande är det givetvis en angelägenhet av vikt att kostnaderna i möjligaste mån nedbringas. Sedan numera till domänstyrelsen knutits en konsulent med uppgift att biträda styrelsen särskilt i byggnadsfrågor, vidtagas för närvarande åtgärder för att åstadkomma en standardisering av denna verksamhet. De erfarenheter, som i sådant hänseende må hava vunnits, böra även kunna nyttiggöras vid den nu föreslagna försöksverksamheten. Med hänsyn till den speciella erfarenhet, som egnahemsnämnderna i sådant hänseende besitta med avseende å bebyggande av jordbrukslotter av den storlek, varom här är fråga, torde det emellertid vara välbetänkt att vid fastställande av byggnadsplaner och vid deras kostnadsberäkning ombud för nämnden beredes tillfälle närvara. Styrelsen vågar därför hysa förhoppning om att de av domänintendenterna beräknade kostnadsbeloppen skola kunna nedbringas.

Den närmare utformningen av förslaget torde böra göras vid uppskattningsförrättning i den ordning sjätte punkten i nådiga kungörelsen den 4 juni 1908 (nr 52) angående förändrade grunder för förvaltningen av kronans jordbruksdomäner angiver. Till förrättningen bör i enlighet med bestämmelsen i tredje stycket av punkten kallas ombud för egnahemsnämnden. Uppskattningsnämnden angiver å karta bestämda gränser för respektive lott, förslag till erforderlig nybyggnad och kostnaden därför samt förslag till arrendeavgift och övriga villkor. I samband härmed bör jämväl saluvärdering av lotten äga rum.

Finner domänstyrelsen förslaget böra bringas till verkställighet, torde styrelsen därefter taga i övervägande, huruvida lott efter bebyggandet bör utbjudas till försäljning eller i avvaktan på bättre konjunkturen utarrenderas. Finnas utsikter till genomförande av försäljning, har styrelsen att i vanlig ordning underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning. Sedan beslut av Kungl. Maj:t meddelats beträffande försäljningen eller om styrelsen utan vidare omgång beslutar sig för en upplåtelse av lotten på arrende, har styrelsen att utbuda byggnadsarbetet på entreprenad och därefter träffa avtal om dess utförande. Vid lämplig tidpunkt därefter vidtager styrelsen åtgärder för lottens försäljning eller utarrendering.

Är försäljning beslutad, lär lott i regel komma att för egnahemsändamål utbjudas till salu under hand enligt 13 § i förberörda förordningen den 6 juni 1929 och komma köpare att antagas i den därvid föreskrivna ordningen.

Vad slutligen angår de grunder, enligt vilka de bildade lotterna böra för brukande upplåtas, ligger det nära till hands att, då utarrendering skall äga rum och hembudsberättigad innehavare ej finnes, utbuda lotterna på offentlig auktion enligt bestämmelserna i 1908 års förvaltningsgrunder och därefter antaga anbud av högstbjudande. Emellertid torde med hänsyn till att åtgärderna ansetts böra utgöra ett led i egnahemssträvandena kunna sättas ifråga lämpligheten av ett dylikt förfarande. Det lär vara mera i överensstämmelse med åtgärdernas syfte att domänstyrelsen tillerkännes en viss frihet vid anskaffande av arrendator. I de flesta fall torde det komma att visa sig ändamålsenligt att under hand infordra anbud å arrendet och därefter bland anbudsgivarna utvälja den lämpligaste. I överensstämmelse med ett av egnahemsstyrelsen gjort uttalande lär det

bliva nödvändigt att inskränka sig till sådana personer, som besitta nödig utbildning i och erfarenhet från småbruksdrift samt icke sakna egna medel.

Med avseende å den tid, under vilken eventuella lotter böra utarrenderas, torde denna i allmänhet icke behöva bestämmas längre än till tio år. Härigenom kommer vederbörande innehavare på grund av bestämmelsen i 9 § förordningen den 6 juni 1929 att i likhet med övriga arrendatorer kunna tillerkännas hembuds rätt vid lottens framtida försäljning.

Vidkommande de medel, som må komma att för försöksverksamheten ställas till styrelsens förfogande och som kommit till användning för nu avsett ändamål, torde på grund av förhållandena någon återbäringsskyldighet från styrelsens sida icke kunna ifrågakomma. Avkastningen av de nybildade jordbruken böra tillföras domänverket som inkomst och böra eventuella köpeskillingar, vilkas amortering torde komma att utsträckas under ett trettioårigt år, gottgöras verkets markinköpsfond.»

Särskilda utskottet anförde rörande de sist omförmälda motionerna I: 327 samt II: 482 och 491, bland annat, följande (Utl. nr 17).

Sociala jordutredningens förslag syntes innebära ett beaktansvärt försök att åstadkomma ökad, för framtiden bestående försörjningsmöjligheter på landsbygden. I en tid av omfattande och långvarig arbetslöshet måste det givetvis vara av stor social betydelse att på det sätt, som ifrågasatts, produktionsenheter av bestående värde tillskapades. Dessutom utgjorde den föreslagna jordstyckningen ett verksamt medel att mera omedelbart minska den rådande arbetslösheten. Ett icke ringa antal arbetslösa skulle kunna beredas sysselsättning vid småbrukens bebyggande, vägars iordningställande, täckdikning och dylikt. För åtskilliga industrier skulle planens genomförande komma att medföra ökade leveranser och möjligheter att hålla driften i gång. Att, såsom i motionen II: 491 förutsatts, besluta om genomförande av planen i dess helhet, syntes emellertid, då erfarenhet på området ännu saknades, icke tillrådligt. Däremot vore det lämpligt, att en försöksverksamhet, avseende styckning av allenast vissa kronoegendomar, igångsattes i huvudsaklig överensstämmelse med vad domänstyrelsen i sitt utlåtande angivit.

Sedan riksdagen på förslag av utskottet medgivit, att för försöksverksamheten finge av den i statens domäners fond ingående fonden för inköp av skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark (markinköpsfonden) tagas i anspråk ett belopp av högst 700,000 kronor till hus- och vägbyggnads- samt täckdiknings- m. fl. arbeten å de under försökstiden styckade lotterna, anbefallde Kungl. Maj:t i skrivelse den 30 juni 1933 domänstyrelsen att skyndsamt genomföra den verksamhet, som angäves i styrelsens utlåtande av den 17 maj 1933.

Vid 1933 års riksdag beslöts, såsom förut nämnts, inrättande av arbetarsmåbrukslånefonden, från vilken fond lån skulle utlämnas i ändamål att giva skogsarbetare eller därmed likställd arbetare tillfälle att förvärva mindre lägenhet, ägnad att bereda innehavaren utkomst genom jordbruk, drivet vid sidan av annan verksamhet. För lånerörelsen, som regleras genom kungl. kungörelsen den 14 juni 1933 (nr 331) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet, gälla följande huvudregler.

Statslån från fonden kan tilldelas landskommun inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län ävensom vissa i kungörelsen uppräknade kommuner i Kopparbergs och Värmlands län. Där Kungl. Maj:t med hänsyn till särskilda omständigheter finner så påkallat, kan arbetarsmåbruksstatslån dock utlämnas jämväl åt an-

Uppdrag åt domänstyrelsen att ombesörja styckning av vissa kronoegendomar.

Arbetarsmåbruksverksamheten.

nan landskommun. Låneverksamheten skall under statens egnahemsstyrelses överinseende inom kommun som regel handhavas av en särskild nämnd (arbetarsmåbruksnämnd), bestående av tre av kommunalfullmäktige eller kommunalstämma utsedda ledamöter. Kungl. Maj:t beviljar på därom av kommun gjord framställning arbetarsmåbruksstatslån. Sådant lån användes för utlämnande av arbetarsmåbrukslån till skogsarbetare eller därmed likställd arbetare, som därom ansöker hos kommunen. Högsta lånebeloppet är 6,000 kronor. Medelst lånet bör nytt jordbruk bildas. Med avseende å återbetalningen uppdelas lånet i en amorteringsdel och en stående del. Den stående delen skall fastställas till belopp, motsvarande kostnaden för jordförvärvet jämte viss eventuell odlingskostnad, dock högst till en tredjedel av hela lånet. Amorteringsdelen skall från och med sjätte året efter utgången av det kalenderår, under vilket lånet beviljats, återbetalas med en trettiondel årligen. Å amorteringsdelen erlägges ej ränta. Å den stående delen, som i regel ej är uppsägbar från kommunens sida, skall efter amorteringstidens utgång gäldas ränta efter den räntesats, som Kungl. Maj:t med hänsyn tagen till räntesatsen å den stående del av egnahemslån för jordbrukslägenheter bestämmes. Som säkerhet för arbetarsmåbrukslån skall som regel lämnas första inteckning i lägenheten. Förlust, som å utlämnade arbetarsmåbrukslån uppkommer, innan amorteringsskyldighet inträtt, skall helt bäras av kommunen. Uppkommer förlust därefter, skall den bäras till en fjärdedel av kommunen och till återstående del av staten. För att tillgodose jordsökandes önskan och behov att förvärva jord för i kungörelsen avsett ändamål, bör kommun, som utövar arbetarsmåbrukslåneverksamhet, vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för att anskaffa och tillhandahålla jord, som med hänsyn till jordmån, läge, pris och andra på frågan inverkan omständigheter antages kunna tjänligen användas för ändamålet.

Det kan i detta sammanhang omnämnas, att egnahemsstyrelsen i skrivelser till Kungl. Maj:t den 6 september och den 17 november 1933, bland annat, uttalat, att arbetarsmåbruksverksamheten omfattats med ett livligt intresse från såväl kommunernas som de enskilda arbetarnas sida. Egnahemsstyrelsen har på tal härom åberopat, att sammanlagda beloppet av de sökta statslån, som ej kunnat tillgodoses genom det för budgetåret 1933/1934 anvisade anslaget, 2,500,000 kronor, uppgå till i runt tal 11,875,000 kronor. Tillika bör erinras, att Kungl. Maj:t i innevarande års statsverksproposition såsom kapitalökning för arbetarsmåbrukslånefonden för budgetåret 1934/1935 äskat ett belopp av 8,000,000 kronor samt föreslagit sådana ändringar i de för ifrågavarande verksamhet gällande bestämmelserna, att tillämpningsområdet för verksamheten från och med ingången av 1935 utsträcker sig att omfatta hela landet samt att verksamheten utvidgas till att gälla vissa nya yrkeskategorier.

Av utredningsmännen verkställda undersökningar.

För bedömande av frågan om lämpligheten att bereda arbetslösa selsättning vid jordbruket som egna företagare torde det vara behövt att klargöra dels i vad mån åtgärder i berörda syfte medföra en varaktig utökning av arbetstillfällena, dels huruvida för ändamålet lämpliga brukningsdelar finnas eller kunna tillskapas samt slutligen om bland de arbetslösa finnas personer, som kunna anses äga förutsättningar att

driva självständigt jordbruk och själva önska övergå till sådan verksamhet. I syfte att i någon mån belysa sagda spörsmål ha utredningsmännen företagit vissa undersökningar, för vilkas resultat redogörelse lämnas här nedan.

För att söka utröna, huruvida det genom nybildning av mindre brukningsenheter utan uppodling av ny jord över huvud är möjligt att åstadkomma en varaktig ökning av antalet vid jordbruket sysselsatta, hava utredningsmännen föranstaltat om en undersökning av arbetsförbrukningen vid jordbruket. Denna undersökning har på utredningsmännens begäran verkställt inom Sveriges allmänna lantbrukssällskap och avser arbetsförbrukningen i den egentliga lantushållningen vid jordbruk anslutna till lantbruksstyrelsens fortlöpande räntabilitetsundersökningar under åren 1922—1932. Till utredningsmännen har överlämnats följande utlåtande i ämnet.

»Förbrukningen av mänskligt (manuellt) arbete per hektar jordbruksjord vid den egentliga lantushållningen har beräknats i reducerade manstimmar genom att dividera kostnader per hektar för ifrågavarande arbete med medellönen per fullgod manstimme. Kostnaderna för ackordsarbete ävensom för arbete utfört av hjon reduceras härigenom till manstimmar efter den relativa kostnaden för ifrågavarande arbete. Arbete för hushållet, skogen och andra binäringar vid sidan av lantushållningen ingår *icke* i det sålunda beräknade antalet reducerade manstimmar.

Resultaten framgå av nedanstående sammanställning.

	Antal boksut per år	Red. mans- timmar per har jordbruks- jord	Relativa tal
<i>Grupp I. Upptill 10 hektar jordbruksjord.</i>			
1922—1926	94	486	100
1926—1929	123	436	90
1929—1932	141	451	93
1931—1932	175	451	93
<i>Grupp II. 10—25 hektar jordbruksjord.</i>			
1922—1926	81	382	100
1926—1929	96	346	91
1929—1932	106	356	93
1931—1932	125	336	88
<i>Grupp III. 25—100 hektar jordbruksjord.</i>			
1922—1926	11	375	100
1926—1929	23	341	91
1929—1932	34	324	86
1931—1932	36	273	73
<i>Grupp IV. Jordbruk över 100 hektar jordbruksjord.</i>			
1922—1926	74	362	100
1926—1929	89	333	92
1929—1932	99	316	87
1931—1932	100	307	85

De kontrollerade jordbruken i grupp I och II hänföra sig till mellersta Sverige och Norrland, i grupp III till mellersta Sverige och i grupp IV till södra och mellersta Sverige. Det är att märka, att samtliga kon-

Utredning
rörande ar-
betsförbruk-
ningen vid
jordbruket.

trollerade jordbruk icke varit anslutna under hela perioden 1922—1932, utan ha vissa jordbruk utgått och andra tillkommit under årens lopp, vilket förhållande givetvis medför, att förskjutningarna i arbetsförbrukningen i någon mån kunna sammanhånga med förändringar i själva undersökningsmaterialets beskaffenhet.

Såsom av sammanställningen framgår, har antalet reducerade mantimmar per hektar under den 2:a och 3:e treårsperioden varit lägre än under 1922—1926. Minskningen i jämförelse med denna 3-årsperiod utgör under 1929—1932 i grupperna I och II 7 procent, i grupp III 14 procent och i grupp IV 13 procent samt under 1931—1932 — det senaste året för vilka kontrollsiffror föreligga — i grupp I 7 procent, i grupp II 12 procent, i grupp III 27 procent och i grupp IV 15 procent. Minskningen i antalet per hektar jordbruksjord använda arbetstimmar har alltså varit lägre i de båda minsta storleksgrupperna, högre i de båda största. Det bör emellertid beaktas, att antalet kontrollerade jordbruk, särskilt i grupp III, är allt för ringa, för att man skall våga antaga, att det här föreliggande materialet är fullt representativt för jordbruket i allmänhet.»

Rundfråga till
vissa arbets-
lösa.

Ett ingripande från det allmännas sida i syfte att anskaffa jordbruk åt arbetslösa förutsätter givetvis, att det bland de arbetslösa förefinnes en önskan att, så att säga, »återgå till jorden». För att söka utröna dels huruvida ett dylikt intresse verkligen förefinnes och dels i vad mån eventuellt intresserade kunna anses äga förutsättningar att sköta ett eget jordbruk, hava utredningsmännen genom förmedling av statens arbetslöshetskommission verkställt en rundfråga bland vissa arbetslösa. För att mellertid i arbetsbesparande syfte begränsa det blivande undersökningsmaterialet hava utredningsmännen ansett sig böra inskränka denna rundfråga till att omfatta allenast tre län, nämligen Gävleborgs, Stockholms och Jönköpings län. Dessa län hava utvalts dels med hänsyn till önskvärdheten att erhålla uppgifter från skilda delar av landet och dels på den grund, att näringslivet inom nämnda län företer en viss mångsidighet. Då enligt utredningsmännens mening i första hand sådana arbetslösa, som på grund av tidigare sysselsättning m. m. äga personliga förutsättningar att sköta eget jordbruk, böra ifrågakomma, har rundfrågan riktats allenast till gifta arbetslösa personer, vilka tidigare varit sysselsatta inom jordbruk och nu, oavsett övergång till annat yrke, önska varaktigt återgå till jordbruk såsom egen företagare. Därvid har tillgått på det sätt, att de arbetslöshetskommittéer i nämnda län, som den 31 oktober 1933 till arbetslöshetskommissionen rapporterat arbetslösa hjälpsökande, tillställts frågeformulär att utdelas till hos vederbörande kommitté inregistrerade arbetslösa, tillhörande nyssnämnda kategori. I frågeformuläret har begärts uppgifter rörande:

- 1:o) namn och hemort
- 2:o) mannens och hustruns ålder;
- 3:o) antalet barn, under 15 och över 15 år;
- 4:o) mannens yrke och senaste arbetsanställning;
- 5:o) tiden för och arten av såväl mannens som, i förekommande fall, hustruns föregående verksamhet inom jordbruket.

Därjämte har uppgiftslämnaren anmodats att anföra de skäl, han ville åberopa för sin önskan att återgå till jordbruksnäringen.

Rundfrågan har besvarats av 462 personer, därav 205 i Gävleborgs län, 174 i Stockholms län och 83 i Jönköpings län.

Oaktat rundfrågan, såsom ovan angivits, riktats till allenast vissa

arbetslösa, torde det i detta sammanhang vara av intresse att erinra, att enligt arbetslöshetskommissionens månadssammandrag totala antalet hos kommissionen anmälda arbetslösa den 31 oktober 1933 utgjorde, i Gävleborgs län 10,571, i Stockholms län 5,901 och i Jönköpings län 2,583.

Uppgifter hava inkommit från följande kommuner,

i Gävleborgs län: Gävle, Hudiksvall, Söderhamn, Alfta, Arbrå, Björkhamre köping, Hamrånge, Harmånger, Hedesunda, Hille, Hälsingtuna, Järvsö, Los, Mo, Njutånger, Norrala, Ovanåker, Ramsjö, Segerstad, Skog, Söderala, Torsåker, Valbo, Voxna, Årsunda och Öster Färnebo;

i Stockholms län: Lidingö, Norrtälje, Sundbyberg, Södertälje, Vaxholm, Almunge, Boo, Botkyrka, Ed, Edebo, Edsbro, Fasterna, Forsmark, Färentuna, Grödinge, Harg, Hillesjö, Huddinge, Hässelby köping, Häverö, Järfälla, Knutby, Lohärad, Lovö, Nacka, Roslags-Kulla, Saltsjöbadens köping, Salem, Sollentuna, Solna, Spånga, Ununge, Vallentuna, Valö, Vårdinge, Österhaninge, Östertälje, Österåker och Överjärna;

i Jönköpings län: Jönköping, Nässjö, Tranås, Vetlanda, Värnamo, Alseda, Bodafors köping, Bredestad, Byarum, Båraryd, Bäckседа, Forserum, Frinnaryd, Hjälmseryd, Hult, Hässelby, Lommaryd, Långaryd, Lannaskede, Norra Hestra, Norra Ljunga, Norra Solberga, Svenarum, Vetlanda landskommun, Villstad, Våthult, Värnamo landskommun, Ödestugu och Ökna.

De övriga kommuner, vilkas arbetslöshetskommittéer tillställts frågeformulär men från vilka anmälningar icke inkommit, äro,

i Gävleborgs län: Bergsjö, Bjuråker, Bollnäs landskommun, Delsbo, Enånger, Forsa, Färila-Kårböle, Gnarp, Hanebo, Hassela, Hofors, Hög, Högbo, Idenor, Järbo, Jättendal, Ljusdal, Ockelbo, Ovansjö, Rängsjö, Rogsta, Sandvikens köping, Storviks köping, Trönö och Undersvik;

i Stockholms län: Alsike, Bladåker, Blidö, Börstil, Danderyd, Djurö, Ekerö, Faringe, Fresta, Husby Lyhundra, Knivsta, Kårsta, Länna, Oden-sala, Riala, Rimbo, Rö, Skederid, Stocksunds köping, Turinge, Tvetå, Täby, Vaddö, Värmdö, Västerhaninge, Västertälje, Vätö och Ösmo;

i Jönköpings län: Eksjö stad, Huskvarna, Barkeryd, Barnarp, Bottna-ryd, Bredaryd, Bringetofta, Eksjö landskommun, Hakarp, Hultsjö, Inga-torp, Jälluntofta, Korsberga, Kråkshult, Källeryd, Mariannelunds kö-ping, Rydaholm, Rogberga, Skede, Säby, Södra Unnaryd, Tofteryd, Vall-sjö, Visingsö, Vrigstad och Öggestorp.

I fråga om uppgiftslämnarnas ålder och yrke vid tiden för arbets-löshetens inträdande samt beträffande arten av den föregående verksam-heten inom jordbruket hänvisas till nedanstående tablåer.

A. Gäbleborgs län.

Ålder	Jordbruks- och skogsarbetare		Andra grovarbetare		Industriarbetare		Summa	
	Egen företagare	Anställd i annans tjänst	Vid föregående verksamhet inom jordbruk egen företagare	Vid föregående verksamhet inom jordbruk anställd i annans tjänst	Vid föregående verksamhet inom jordbruk egen företagare	Vid föregående verksamhet inom jordbruk anställd i annans tjänst	Egna företagare	Anställda i annans tjänst
—20								
21—25	1	6		1			1	7
26—30	4	24		3			4	27
31—40	8	54	2	19	1	4	11	77
41—50	15	27	5	5	1	3	21	35
51—60	6	9	2	3	1		9	12
61—				1				1
	34	120	9	32	3	7	46	159

B. Stockholms län.

—20								
21—25		7		5				12
26—30	1	11		4		2	1	17
31—40	6	21	4	25	1	15	11	61
41—50	5	11	9	15		7	14	33
51—60	1	11	3	7		2	4	20
61—	1						1	
	14	61	16	56	1	26	31	143

C. Jönköpings län.

—20								
21—25		2		2				4
26—30		7		4		1		12
31—40	5	8	1	17	1	4	7	29
41—50	1	6	4	6		3	5	15
51—60	1	3	4	1		2	5	6
61—								
	7	26	9	30	1	10	17	66

Av de i förestående tablåer under rubrikerna »andra grovarbetare» och »industriarbetare» upptagna uppgiftslämnarna, tillhopa 200, hava 166 lämnat fullständiga uppgifter angående tiden för den föregående verksamheten inom jordbruksnäringen. Av dessa 166 grov- och industriarbetare hava i runt tal 60 procent övergått från jordbruket till nuvarande yrke efter år 1923, och 40 procent lämnat jordbruket redan dessförinnan.

Av de inkomna uppgifterna framgår vidare, att uppgiftslämnarnas hustrur så gott som undantagslöst på grund av tidigare anställning eller såsom varande lantbrukardöttrar äga erfarenhet och vana i fråga om jordbrukssysslor.

I en del fall har vid frågeformulären fogats intyg rörande vederbörandes kompetens såsom jordbrukare. Åtskilliga uppgiftslämnare hava givit uttryck för den uppfattningen, att, därest möjlighet kunde beredas dem att förvärva eget jordbruk, de skulle bliva i stånd att försörja sig och sin familj.

Utredningsmännens yttrande.

Motiv.

Såsom framgår av den förut lämnade historiken, har från statsmakternas sida stort intresse visats för åtgärder i syfte att bereda ökade möjligheter för obemedlade och mindre bemedlade att erhålla självständiga jordbruk. Uppmärksamheten har därvid närmast riktats på lantarbetarna och med dem likställda personer inom den jordbrukande befolkningens led, såsom hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner. Det har särskilt framhållits, att många av dessa ägde goda personliga förutsättningar att sköta eget jordbruk, men på grund av avsaknaden av egna penningmedel och svårigheten att av de oftast knappa inkomsterna hopspara erforderligt kapital vore de praktiskt taget uteslagna från möjligheten att förvärva ett dylikt. Den nationalekonomiska och sociala betydelsen av att ovannämnda befolkningsgrupper, som både i ekonomiskt och socialt hänseende i stort sett intaga en efterträtt ställning, beredas ökade möjligheter att förvärva egna jordbruk, torde vara allmänt erkänd.

Det åt utredningsmännen givna uppdraget avser det mest extrema fallet av det i och för sig svårlosta problemet att bereda egna jordbruk åt obemedlade personer. Det gäller här att som egna företagare vid jordbruk placera arbetslösa, vilka på grund av sin ekonomiska belägenhet måst anlita det allmännas hjälpverksamhet. Till de allmänt sociala synpunkter, som varit bestämmande vid övervägandet av vissa i det föregående omförmälda åtgärder för anskaffande av jordbruk åt medellösa, kommer här angelägenheten att bereda ökad sysselsättning och varaktigt minska arbetslösheten.

Det spörsmål, som därvid först måst uppställas till besvarande är, i vad mån arbetslösheten kan varaktigt motverkas genom en utflyttning av arbetslösa till jordbruket såsom egna företagare. Att en dylik verkan kan ernås, därest en ökad kolonisation tänkes äga rum genom uppodling av nya marker, är otvivelaktigt. Genom en sådan verksamhet skulle också ett värdefullt tillfälligt tillskott i fråga om arbetsmöjligheter vinnas i form av arbete med de nya jordbrukens uppodling och iordningsställande. När det återigen gäller att på redan befintlig jordbruksjord, bebyggd eller obebyggd, utplacera arbetslösa, ställer sig saken annorlunda. Den odlade jorden är nämligen i de allra flesta fall föremål för brukning och lämnar alltså redan förut sysselsättning åt dem, som arbeta på den. Visserligen kan det tänkas, att en del av den odlade jorden kan finnas i lägervall eller i så dåligt bruk, att en ny-

Jordbruksnybildningens inverkan på arbetstillgången.

ket ringa kvantitet arbete nedlägges vid skötseln av densamma. I huru stor omfattning dylika vanhävdade eller extensivt brukade egendomar förekomma, är emellertid icke möjligt att konstatera. Sannolikt torde deras antal vara relativt ringa.

Det tillskott i varaktigt ökade arbetsmöjligheter, som vinnes genom att förhjälpa arbetslösa till redan befintliga bebyggda jordbruk, torde sålunda vara jämförelsevis obetydligt och helt beroende på möjligheten att genom ökat arbete på hemmanen varaktigt höja dessas bärighet. Den temporära ökningen i arbetstillfällena är likaså här av ringa omfattning och hänför sig till behovet att iståndsätta byggnader och andra fasta anläggningar. I de flesta fall innebär en sådan form av kolonisation endast ett utbyte av brukare utan någon verklig vinst i fråga om ökade arbetsmöjligheter.

En i vissa delar av landet vanligt förekommande form för nybildning av självständiga jordbruk är styckning av större egendomar till småbruk. Ett stort antal gods och herresäten hava sålunda under senare tid styckats och de uppkomna styckningslotterna försålts, i regel med stöd från den statliga egnahemslåneverksamheten. I den mån det mindre jordbruket bedrivs mera intensivt och med anlitande av mera mänsklig arbetskraft än storbruket, bereder givetvis en dylik kolonisation varaktig ökning av arbetsmöjligheterna, likaväl som ett beaktansvärt tillskott av arbete tillfälligt uppstår under byggnadsperioden. Genom en jämförelse mellan åtgången av mänsklig arbetskraft vid jordbruk inom olika storleksskylar kan man approximativt beräkna, huru mycket som vinnas i ökad sysselsättning vid styckning av större egendomar. Den av utredningsmännen genom lantbrukssällskapet verkställda undersökning, för vars resultat redogöres på sid. 13*, avser att belysa hithörande förhållanden.

Undersökningen omfattar tillsammans 436 jordbruk, därav 175 i storleksskylaren under 10 hektar, 125 i storleksskylaren mellan 10 och 25 hektar, 36 i storleksskylaren mellan 25 och 100 hektar samt 100 med öfver 100 hektars areal. Den tabellariska sammanställningen å sid. 13* visar, att arbetsåtgången, uttryckt i reducerade manstimmar per hektar, under åren 1931—1932 i den lägsta storleksskylaren belöper sig till 451, i klassen 10—25 hektar till 336, i klassen 25—100 hektar till 273 och i den högsta storleksskylaren till 307. Grovt räknat skulle alltså arbetsåtgången vid ett jordbruk i storleksskylaren under 10 hektar förhålla sig till motsvarande faktor vid ett jordbruk i storlek öfver 100 hektar som 3 till 2. Det vill med andra ord säga, att en styckning av den större egendomen till mindre hemmansbruk och småbruk skulle medföra en varaktig ökning av arbetsmöjligheterna å jordområdet i fråga av ungefär 50 procent.

Givetvis måste man härvidlag beakta, att resultatet i fråga om ökad sysselsättning av mänsklig arbetskraft vid en styckning av större egendomar till småbruk är i hög grad beroende av läge, jordmån och driftförhållanden. En olämplig arronderad och svårbrukad större egendom kräver måhända lika mycket arbetskraft i östyckat som i styckat skick, under det att vid ett välbeläget och rationellt drivet storbruk användningen av manuell arbetskraft kan ha nedbringats därefter, att en styckning i smärre brukningsdelar medför en betydligt ökad arbetsåtgång.

Av den ifrågavarande utredningen framgår därefter, att arbetsåtgången vid småbruket hållit sig relativt konstant under tioårsperioden

1922—1932, under det att densamma vid de större jordbruken under samma tid väsentligt nedgått, genomsnittligt med omkring 18 procent. Utan tvivel har man i detta förhållande att söka en av orsakerna till den tilltagande arbetslösheten på den rena landsbygden. De mindre svängningarna i talen för de lägre storleksklasserna tyda på, att den mänskliga arbetskraften vid de smärre brukningsenheterna icke kunnat göras överflödigt genom rationaliseringsåtgärder i samma grad, som otvivelaktigt varit fallet inom storbruket under depressionsåren. Härvidlag får man givetvis icke förbise, att möjligheterna till rationalisering även i andra avseenden äro mindre vid ett litet jordbruk än vid ett stort och att sålunda en uppdelning av större egendomar måste medföra ett kvarblivande vid eller en återgång till mindre effektiva och måhända även mindre ändamålsenliga brukningsmetoder. Den ökade sysselsättningsgraden vid småbrukssystemet vinnes alltså i viss mån genom att de tekniska framstegen icke kunna helt tillgodogöras.

Av det anförda torde framgå, att det mesta i fråga om ökad sysselsättning vid jordbruket kan vinnas genom anläggning av jordbruksegnahem på nyodlade marker och därnäst genom styckning av större egendomar till mindre lotter, under det att vinsten i berörda avseende vid förvärv för arbetslösas räkning av redan färdigställda brukningsdelar är problematisk.

Beträffande härefter den synnerligen intressanta frågan huruvida bland de arbetslösa verkligen förefinnes någon önskan att såsom egna företagare återgå till jordbruksnäringen, torde den av utredningsmännen härutinnan verkställda stickprovsundersökningen utvisa, att så är förhållandet, ehuru icke i den omfattning man kunde hava väntat med hänsyn till den propaganda, som på sista tiden bedrivits för att främja en överföring av arbetslösa till jordbruket. Av redogörelsen på sid. 14* framgår, att antalet inkomna svar är 462, vilket är relativt litet i förhållande till antalet utsända frågeformulär, som uppgår till omkring 3,200. Särskilt iögonenfallande är också, att ett jämförelsevis ringa antal industriarbetare besvarat rundfrågan. Detta förklaras givetvis i första hand därav, att antalet arbetslösa, som äga förutsättningar för jordbrukskötsel, är relativt mindre inom industriarbetaregruppen än inom övriga redovisade yrkesgrupper, men kan därjämte bero på att vissa industriarbetare, vilka tidigare varit sysselsatta inom jordbruk, äga erfarenhet av att en återgång till jordbruket för dem skulle medföra en sänkt levnadsstandard. Av hela antalet hjälpsökande arbetslösa i de undersökta länen hava svarsanmälningar inkommit från endast omkring 2,5 procent. I varje fall synes det dock bland de arbetslösa finnas tillräckligt många, som önska övergå till jordbruk och äga personliga förutsättningar därtill, för att åtgärder från det allmännas sida i berörda syfte kunna vara motiverade.

En avgörande faktor är också, huruvida lämplig jord för rimliga priser kan ställas till förfogande i och för en överflyttning av arbetslösa till jordbruket. Utredningsmännen hava emellertid icke funnit nödigt att i sakens nuvarande läge föranstalta någon djupgående undersökning i detta avseende. Genom överläggningar med statens egnahemsstyrelse har inhämtats, att jord för den statsunderstödda egnahemsbildningen hittills i allmänhet funnits tillgänglig i den öppna marknaden. Den nuvarande organisationen för jordanskaffning för egnahemsändamål anses emellertid vara mindre tillfredsställande, i anledning varav egnahemsstyrelsen upptagit frågan om en mera rationellt ordnad jordanskaffnings-

Jordsökande
bland de ar-
betslösa.

Tillgången på
jord.

verksamhet till övervägande. Vidare förtjäna i detta sammanhang nämnas, att sociala jordutredningen vid avlämnande av sitt i det föregående omnämnda förslag den 7 mars 1933 jämväl överlämnade resultatet av en av utredningen företagen enquête i syfte att utvärdera förefintligheten av för kolonisationsändamål lämpad salubjuden jord. Av de inkomna svaren och anmälningarna framgick, att enskild jord i stor utsträckning fanns till salu för jämförelsevis låga priser. Beträffande tillgången på för styckning lämplig kronojord kommer redogörelse att lämnas i annat sammanhang.

Kolonisation genom uppodling av ny jord har under statens medverkan förekommit å vissa norrländska kronoparker, men resultatet har i åtskilliga avseenden varit mindre tillfredsställande. I övriga delar av landet är tillgången på lämplig odlingsmark ojämn och jämförelsevis ringa. Det torde därför ej vara vare sig lämpligt eller möjligt att tänka sig en nybildning av jordbruk för arbetslösa medelst uppodling av nya marker.

Samman-
fattning.

Av det anförda torde framgå, att de grundläggande förutsättningarna för en verksamhet med ändamål att bereda egna jordbruk åt arbetslösa kunna sägas vara för handen. Under vissa betingelser skapas genom en dylik verksamhet såväl tillfälligt som mera varaktigt ökade arbetsmöjligheter. Jord för ändamålet finnes att tillgå, och bland de arbetslösa finnas utan tvivel ett avsevärt antal, som vilja övergå till jordbruk och som äga därför erforderliga personliga kvalifikationer. Visserligen kan det under nu rådande ekonomiska läge icke innebära någon garanti för bibehållande av viss levnadsstandard att övergå till idkande av jordbruk, men i jämförelse med den arbetslöses belägenhet, avsaknaden av såväl sysselsättning som medel till sitt och sin familjs uppehälle, innebär dock omvandlingen till småbrukare ett socialt och ekonomiskt framsteg. Innehavet av en jordbruksfastighet medför i viss mån en tryggad arbetsplats för familjens medlemmar och möjlighet till en om än knapp bärning.

Frågan gäller sedan på vad sätt en sådan utvidgad och i ett bestämt syfte bedriven kolonisationsverksamhet skall organiseras och i vilken omfattning det allmänna kan ställa erforderliga penningmedel till förfogande. Att de av statsmakterna hittills genomförda åtgärderna med avseende å de mindre bemedlades jordförvärv allenast befinna sig i försöksstadiet, torde bero på de betydande svårigheter, som visat sig vara förenade med lösningen av detta spörsmål, främst då svårigheten att finna ur ekonomiska synpunkter för såväl det allmänna som den jordsökande framkomliga vägar. De beträffande nämnda problem förefintliga svårigheterna göra sig givetvis med oförminskad styrka gällande jämväl i fråga om anskaffande av jord åt arbetslösa. I anseende till vanskligheterna i problemet yttrade statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i sitt uttalande till statsrådsprotokollet den 20 oktober 1933, när igångsättandet av här ifrågakommande utredning beslutades, bland annat, att verksamheten med att bereda jordbruk åt arbetslösa borde bedrivas mera försöksvis. Med beaktande härav hava utredningsmännen begränsat sina överväganden till att avse allenast vissa kompletteringar av förut existerande anordningar för främjande av vidgad jordbrukskolonisation med anlitande av redan befintliga organ för verksamhetens bedrivande. En dylik begränsning av uppgiften betingas jämväl av angelägenheten, att förslag i ämnet skall kunna framläggas i så god tid, att proposition kan avlåtas till 1934 års riksdag.

Utredningsmännen vilja emellertid framhålla, att, därest en mera omfattande överflyttning av arbetslösa till jordbruk skall ifrågakomma,

äsyftande, såsom i vissa motioner i riksdagen ifrågasatts, nybildning av något tusental småbruk årligen, avsevärt utsträckta organisatoriska anordningar måste vidtagas av statsmakterna. En dylik starkt utvidgad jordbruksnybildning torde böra handhavas av ett särskilt för ändamålet inrättat centralt organ, utrustat med tillräckliga ekonomiska resurser och med vidsträckta befogenheter. Sannolikt kommer det att visa sig mest praktiskt, att en sådan verksamhet baseras såväl på inköp och styckning av större enskilda egendomar som på styckning av lämpliga kronoegendomar. När det gäller att i stor skala förhjälpa helt obemedlade till självständiga jordbruk, torde det enda möjliga vara, att de nya brukningsdelarna bebyggas och iordningställas i det allmännas regi och att de nybildade jordbruken till en början utlämnas på arrende med rätt till friköp framdeles. Kravet på framtida förräntning av nedlagt kapital finge naturligtvis i viss mån eftersättas. Utredningsmännen, som av orsaker, vilka i det föregående omnämnts, ansett sitt uppdrag avse allena ästadkommande av mera tillfälliga åtgärder av försökskaraktär, vilja emellertid förorda, att spørsmålet om beredande av jordbruk åt medelösa i mera vidsträckt mening göres till föremål för fortsatt utredning.

I detta sammanhang må erinras, att i Finland sedan den 10 maj 1932 varit gällande en lag om statlig inlösen av exekutivt försälda fastigheter. Under de 10 första månaderna av lagens giltighetstid övertogs med stöd av denna lag för statens räkning icke mindre än 1,351 fastigheter för ett värde av 55,246,428 mark. De sålunda övertagna fastigheterna disponeras av kolonisationsstyrelsen för egnahemsbildning eller tilläggs-kolonisation. Den 10 januari i år har i Finland utfärdats en lag angående speciell kolonisationsverksamhet, vilken lag avser beredande av arbetstillfällen för de arbetslösa. Då denna lag har ett särskilt intresse för de i föreliggande utredning avhandlade frågorna, har avskrift av densamma fogats som bilaga till betänkandet.¹ Även i andra länder hava extraordinära åtgärder vidtagits för att främja nybildning av jordbruk, oftast med motiv att därigenom bereda sysselsättning och ökade försörjningsmöjligheter.

Då det, såsom nu är fallet, gäller direkta åtgärder för att genom det allmännas hjälpverksamhet bereda arbetslösa sysselsättning vid jordbruket som egna företagare, uppstår givetvis även det spørsmålet, huruvida det kan anses rimligt, att det allmänna gör betydande ekonomiska uppoffringar för arbetslösa personer med undanskjutande av andra mindre bemedlade, vilka också önska bliva satta i tillfälle att på förmånliga villkor förvärva egna jordbruk. Härvidlag förtjänar det att framhållas, att ungefär samma resultat ernås i fråga om beredande av ökade arbetstillfällen, vare sig ett nybildat jordbruk utlämnas till en arbetslös eller till en person med mer eller mindre regelbunden sysselsättning. När den sistnämnde lämnar sin arbetsplats för att övergå till skötandet av sitt jordbruk, uppstår åtminstone teoretiskt en ledighet, som i sin tur fylls genom nyanställning av någon förut sysslös. Vid en undersökning av förutsättningarna för en mera omfattande kolonisation i här berörda syfte torde emellertid förhållandet mellan den ordinarie egnahems-länsverksamheten och de extra åtgärderna till förmån för de arbetslösa böra bliva föremål för särskilt beaktande.

De förslag, som utredningsmännen i det följande framlägga, förutsätta, att staten ikläder sig betydligt större ekonomiska risker för de enligt förslaget tillskapade jordbruken, än vad fallet är beträffande den egentliga egnahemslänerörelsen. En sådan uppoffring från statens sida är

¹ Denna bilaga här utesluten.

emellertid ofrånkomlig, därest möjlighet skall kunna beredas helt obemedlade att starta egna jordbruk. För att det allmänna över huvud skall göra här ifrågavarande uppoffringar förutsättes givetvis också, att den, som genom det allmännas bistånd förvärvar ett självständigt jordbruk, skall för framtiden kunna därå vinna bärgning för sig och sin familj. Denna fråga, som i hög grad sammanhänger med frågan om de mindre jordbrukens bärighet, är givetvis också beroende av den skuldbörda vederbörande måste ikläda sig för jordförvärvet och för inköp av inventarier m. m. samt de därav härflytande årliga utgifterna för räntor och amorteringar. Överhuvudtaget torde det icke vara möjligt att av en helt obemedlad jordsökande, som beredes tillfälle att erhålla ett jordbruk, fordra nämnvärt större prestationer i fråga om skuldräntor och avbetalningar, än vad som kräves av en egnahemslantagare med tillgång till eget minimikapital. Härav följer, att staten icke kan påräkna förräntning av alla de medel, som utöver vanligt egnahemslån kan erfordras för att hjälpa den medellöse i gång med jordbruksdriften. Det allmännas här ifrågavarande hjälpåtgärder böra dock icke utsträckas längre än som oundgängligen är nödvändigt för att de blivande småbrukarna skola hava möjlighet att reda sig. En betydelsefull faktor i berörda hänseende är givetvis vederbörandes egna förutsättningar i fråga om att ekonomiskt planlägga driften och att uthärda de strapatser och försakelser, som äro förenade med en mindre jordbrukares tillvaro. Utredningsmännen hava sökt att i förslaget tillgodose denna synpunkt genom att förordna en i möjligaste mån omsorgsfull prövning av de jordsökandes personliga kvalifikationer.

Förslag.

Allmänna
riktlinjer.

Utredningsmännen övergå härefter till redogörelse för de förslag, vilka framgått som resultat av de gjorda övervägandena. I enlighet med de för utredningen givna direktiven har därvid såsom huvudlinje utarbetats ett förslag med anknytning till den statliga egnahemslåneverkheten och avseende sådan komplettering av densamma, att jämväl helt obemedlade personer skola kunna med det allmännas bistånd på denna väg förhjälpas till erhållande av egna jordbruk.

Som i det föregående framhållits hava utredningsmännen ansett, att en överföring av arbetslösa till jordbruket såsom egna företagare bäst kan ske genom beredande av tillgång till lämpliga arrendebbruk. Härigenom begränsas de ekonomiska risker, som det allmänna får ikläda sig för jordbruksnybildningen, och de jordsökande själva bli i tillfälle att pröva sina förutsättningar för jordbrukarekallet utan att behöva binda sig vid hemmanet för en lång och oviss framtid. Då emellertid den nuvarande statsunderstödda egnahemslåneverksamhetens organisation icke medger någon form för det allmännas medverkan till skapande av nya arrendebbruk, hava utredningsmännen med framhållande av den föreslagna verksamhetens försöksnatur sett sig föranlåtna förordna en anordning för beredande av jordbruk åt arbetslösa, formellt byggd på självägan-deprincipen med staten som förlagsgivare.

Jämte denna försökslinje föreslås en fortsatt utstyckning av kronans egna domäner till mindre brukningsdelar i den omfattning, härför lämpad jord kan göras disponibel. Vid denna form av kolonisation kan arrendeformen lämpligen komma till användning. Utredningsmännen förutsätta härvidlag ett fortgående utefter den väg, som beträddes vid 1933

års riksdag, då på förslag av särskilda utskottet ett anslag av 700,000 kronor anvisades för nybildning på kronojord av ett fyrtiotal mindre jordbrukslägenheter. För att underlätta för de arbetslösa att övertaga de sålunda tillskapade jordbruken på arrende föreslås visst stöd från det allmännas sida för driftens igångsättande.

Den statsunderstödda egnahemslåneverksamhetens syfte är att öppna möjligheter för de mindre bemedlade att förvärva egna jordbruk, varå full sysselsättning och bärgning kan erhållas. Den nu ifrågavarande hjälpverksamheten står sålunda ifråga om syftemålet i allt väsentligt i nära samband med egnahemslånerörelsen och avviker praktiskt taget från densamma allenast så tillvida, att det här gäller att öppna möjligheter för helt obemedlade personer att förvärva egna jordbruk. Redan detta förhållande synes utredningsmännen vara ett talande skäl för att de nu ifrågasatta hjälpåtgärderna, så långt det är möjligt, anknytas till den statsunderstödda egnahemslånerörelsen. Därtill kommer, att den verksamhet, som innefattas i utredningsmännens förslag i förevarande del, i stort sett förutsätter enahanda organisation som egnahemslånerörelsen. Genom att verksamheten för anskaffning av egna jordbruk åt arbetslösa inrymmer under egnahemslånerörelsen vinnas sålunda bland annat den fördelen, att nya organ för verksamhetens handhavande icke bliva erforderliga och att de nu arbetande egnahemsorganens sakkunskap och rutin kan utnyttjas till förmån för densamma.

Egnahems-
lånelinjen.

Gällande bestämmelser rörande egnahemslån lägga som bekant hinder i vägen för obemedlade att genom egnahemslån erhålla bidrag till förvärvandet av ett eget jordbruk, i det att för erhållande av dylikt lån uppsatts det villkoret, att vederbörande själv skall disponera ett visst kapital. Det ingripande från statsmakternas sida, varom här är fråga, skulle således i första hand syfta till att beträffande arbetslösa med erforderliga personliga kvalifikationer ersätta bristen på egna medel. För bildande och drivande av ett jordbruk erfordras emellertid kapital icke blott för fastighetens förvärvande och iordningställande utan även för anskaffande av levande och döda inventarier samt för driftens igångsättande. Frågan gäller sålunda att bereda arbetslösa, som befinnas härför lämpliga, möjlighet att på förmånliga villkor erhålla dels det kapital, som erfordras för erhållande av egnahemslån till fastighetsförvärvet, och dels medel till inköp av nödiga inventarier samt till driftens igångsättande.

Kapital-
behovet.

För att bereda arbetslösa möjlighet att erhålla de medel, som utöver egnahemslånet samt premielån, där förutsättningar för erhållande av sådant lån förefinnas, erfordras för förvärvande och iordningställande av fastigheten föreslå utredningsmännen, att en särskild statlig lånefond, förslagsvis benämnd fylldslånefonden, bildas, ur vilken arbetslösa jordsökande kunna på ansökan erhålla lån (fylldslån). Enär förevarande lånerörelse såväl med hänsyn till det därmed avsedda syftet som ifråga om den praktiska tillämpningen utgör en påbyggnad på den hitillsvarande egnahemslånerörelsen, synes det utredningsmännen lämpligast, att handhavandet av lånerörelsen ifråga anförtros åt de ordinarie egnahemsorganen eller sålunda åt hushållningssällskapens egnahemsnämnder samt åt sådana kommuner, aktiebolag och föreningar, som utöva förmedling av egnahemslån. I första hand böra egnahemsnämnderna, vilka genom sin sammansättning, sitt arbetssätt och sitt biträde av konsulenter, egnahemsombud och sockenkommittéer torde vara väl skickade att sköta jämväl den nu ifrågasatta verksamheten, tagas i an-

Fyllnadslån.

språk sasom förmedlare av fyllnadslånen. Beträffande den närmare utformningen av egnahemsorganens handhavande av denna lånerörelse torde de principer, som ligga till grund för bestämmelserna ifråga om den statsunderstödda egnahemslånerörelsen, i huvudsak kunna följas.

Med hänsyn till de vanskligheter, som otvivelaktigt äro förbundna med den ifrågavarande lånerörelsen, torde det emellertid icke vara ur vägen, att låneförmedlarens särskilda uppmärksamhet fästes vid nödvändigheten att vid fyllnadslånens beviljande och utbetalande ävensom vid skötseln av rörelsen i övrigt så noggrant som möjligt tillse och övervaka, att missbruk av lånemedlen förebyggas och att det med lånerörelsen avsedda syftet tillgodoses. Det torde ligga i sakens natur, att ansökningar om fyllnadslån och egnahemslån provas i ett sammanhang ävensom att fyllnadslån icke kan erhållas i andra fall, än där egnahemslån samtidigt beviljas.

Angående låneförmedlarnas mellanhavanden med staten ifråga om fyllnadslånerörelsen, torde i huvudsak enahanda anordningar kunna tillämpas som ifråga om den till egnahemsrörelsen knutna premielåneverksamheten. Låneförmedlarna böra alltså, efter därom gjord ansökan, av Kungl. Maj:t tilldelas anslag, förslagsvis benämnt fyllnadslåneanslag, att användas till utlämnande av fyllnadslån. Det har förut framhållits, att en lånerörelse av den art, varom här är fråga, är förenad med stora vanskligheter för långivaren, och det torde icke kunna undvikas, att förluster uppstå. Med hänsyn till att här ifrågavarande låntagare så gott som undantagslöst torde vara ur stånd att erbjuda annan säkerhet för lånet än toppinteckning i den förvärvade fastigheten, synes det icke rimligen kunna ifrågasättas, att låneförmedlarna skola ikläda sig några förpliktelser ifråga om lånemedlens återbetalning. Det torde vara uppenbart, att, därest det med verksamheten avsedda syftet över huvud skall ernås, staten själv måste ikläda sig de med rörelsen förenade ekonomiska riskerna. Oaktat eventuella risker vid långivningen sålunda icke komma att drabba låneförmedlarna, torde emellertid kunna förutsättas såsom självklart, att dessa vid rörelsens handhavande göra allt på vad dem ankommer för att förebygga förluster.

Fastigheternas
storlek.

Enligt § 5 mom. 1 i kungl. kungörelsen den 8 juni 1928 med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten gäller, att egnahemslån ej må utgå, där det av låneförmedlaren på visst angivet sätt beräknade värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande avsedda byggnader överstiger vissa belopp, i regel 15,000 kronor för obebyggd och 12,000 kronor för bebyggd jordbrukslägenhet. Då, såsom här förutsättes, jordförvärvet skall genomföras med anlitande av egnahemslån, är det utan vidare tydligt att här icke kan bliva fråga om större fastigheter än motsvarande övre värdegränsen för erhållande av egnahemslån. Med hänsyn till att huvudändamålet med de ifrågasatta åtgärderna är att sätta arbetslösa jordsökande i stånd att helt försörja sig och sin familj, bör man å andra sidan självfallet taga sikte på att icke understödja anskaffandet av mindre fastigheter än sådana, varå innehavaren kan beredas full sysselsättning och bärgning. Att angiva någon viss storleksklass såsom för ifrågavarande ändamål mest lämplig, torde icke vara möjligt, utan får avgörandet därutinnan träffas för varje särskilt fall. Angående beskaffenheten av jordbruket i övrigt bör med hänsyn till det syfte, varom här är fråga, möjlighet finnas att inom ganska vida gränser välja efter skiftande förhållanden samt vederbörande jordsökandes förutsättningar. I enlighet

med vad i utredningsdirektiven uttalats, bör hinder sålunda icke möta att genom länhjälpnen få förvärva jämväl bebyggda jordbrukslägenheter.

Såsom av det förut sagda torde framgå, är fyllnadslånet avsett att utfylla den del av köpeskillingen för fastigheten, som icke täckes av egnahemslånet. I anseende till att enligt nu gällande bestämmelser egnahemslån, då fråga är om jordbrukslägenhet, skall utgå med högst fem sjattedelar av det av låneförmedlaren beräknade värdet å lägenheten, kommer beloppet av det fyllnadslån, som i varje enskilt fall blir erforderligt, att uppgå till minst en sjattedel av köpeskillingen för lägenheten. Fyllnadslånets storlek är sålunda beroende av förhållandet mellan det av låneförmedlaren beräknade värdet å lägenheten och köpeskillingen för densamma jämte kostnaden för behövlige nybyggnader. I det fall exempelvis en fastighet, som i inköp betingar ett pris av 10,000 kronor, av låneförmedlaren beräknas vara värd allenast 9,000 kronor, kommer egnahemslånet att utgå med 7,500 kronor, under det att fyllnadslånet uppgår till 2,500 kronor eller en fjärdedel av köpeskillingen. Detta förhållande innebär en olägenhet så tillvida, att det kan befaras att låneförmedlaren, som står i ansvar för behörig återbetalning av egnahemslånet, i syfte att nedbringa detta lån och därigenom minska eventuella risker för egen del, bestämmer värdet å fastigheten till belopp, som alltför mycket understiger de verkliga anskaffningskostnaderna. Några invändningar från låntagarens sida mot ett dylikt förfarande kunna givetvis icke förväntas, då jordförvärvet tack vare den motsvarande ökningen av fyllnadslånet i allt fall kan genomföras. Emellertid torde det nu anmärkta förhållandet icke komma att innebära någon olägenhet av praktisk betydelse, då det säkerligen kan förutsättas, att vederbörande låneförmedlare jämväl i de fall, varom här är fråga, beräknar fastighetens värde i enlighet med eljest tillämpade principer, ävensom att egnahemslånet bestämmes till det högsta tillåtna beloppet.

För de egnahemslantagare, varom här är fråga, böra givetvis med avseende å egnahemslånet gälla enahanda bestämmelser, som för vanliga egnahemslantagare. Här ifrågavarande låntagare skola sålunda i vanlig ordning erlägga ränta och amortering å egnahemslånet. Därest den hjälp staten skall lämna de arbetslösa jordsökandena, vilka till skillnad från de vanliga egnahemslantagarna måste upplåna hela det för såväl fastighetsförvärvet som inköp av inventarier erforderliga kapitalet, skall bliva till varaktigt gagn, torde det icke kunna påfordras, att vederbörande skall erlägga såväl ränta som amortering å fyllnadslånet. Erfarenheten visar, att åtskilliga egnahemslantagare åtminstone för närvarande hava svårt att reda sig. Därest fyllnadslantagarna skulle ifråga om dem åvilande ekonomiska förpliktelser nödgas arbeta under väsentligt ogynnsammare villkor än de vanliga egnahemslantagarna, skulle det troligen snart duka under, och det med verksamheten avsedda syftet sålunda förfelas. Utredningsmännen föreslå därför, att fyllnadslånet lämnas amorteringsfritt och sålunda gives karaktären av stående lån. Dock bör låntagaren givetvis vara berättigad att, när helst han önskar, inbetala lånet eller göra avbetalningar därá.

Det sålunda amorteringsfria fyllnadslånet skulle, därest det tillika lämnades räntefritt, närmast erhålla karaktär av direkt bidrag. Ett så beskaffat understöd skulle enligt utredningsmännens mening verka nedsättande på låntagarens känsla av självansvar och vara till skada för verksamheten. I förevarande hänseende torde man följaktligen böra gå en medel-

Fyllnadslånets
storlek.

Förräntning
och amortering
av fyllnadslån.

väg så tillvida, att vederbörande ålägges skyldighet att efter hand förränta fyllnadslånet. Villkoren härvidlag böra emellertid avvägas på sådant sätt, att en dugande låntagare mäktar fullgöra dem. Jämte fullständig amorteringsfrihet, föreslå utredningsmännen därför en viss längre tids räntefrihet, så att låntagaren under de första åren befrias från bekymmer för det här ifrågavarande lånet och beredes tillfälle att komma igång med sitt företag. I fråga om den tid, varunder fyllnadslånet bör lämnas räntefritt, torde hänsyn i främsta rummet böra tagas till amorteringstiden för det inventarielån, varom förmåles i det följande. Sistberörda lån är avsett att vara amorteringsfritt under det första året och att därefter avbetalas under loppet av tolv år. Med hänsyn till de ekonomiska förpliktelser, som sålunda komma att åvila här ifrågavarande låntagare under sagda tid, torde det icke kunna ifrågasättas, att de skola vara i stånd att förränta fyllnadslånet, förrän inventarielånet till fullo guldits. Utredningsmännen anse sig därför böra förorda räntefrihet i fråga om fyllnadslånet till och med tolfte året efter utgången av det år, varunder lånet beviljats. Därefter bör ränta erläggas efter den räntefot, som gäller för den stående delen av låntagarens egna hemslån, eller, där denna del är inbetalad, efter den räntefot, som Konungen med hänsyn tagen till räntesatsen å jordbruksegnahemslån i allmänhet bestämmer.

Uppsägning av
fyllnadslån.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller beträffande egna hemslånen, torde vissa omständigheter böra föranleda rätt för långivaren att uppsäga lånet till omedelbar återbetalning. Uppsägningsrätt bör vara för handen 1) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett lånets beviljande, 2) om låntagaren uppenbarligen använt lånebeloppet för ovidkommande ändamål, 3) om låntagaren visar sig försumlig i att erlagga föreskriven ränta, 4) om fastigheten vanvårdas och dess värde därigenom eller eljest genom låntagarens åtgörande minskas, 5) om äganderätten till lägenheten i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från låntagaren övergår till ny innehavare i andra fall, än då lägenheten i dess helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock av annan person, vilken är behörig att erhålla fyllnadslån, eller 7) om låntagaren avflyttar från lägenheten under sådana omständigheter, att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämnar bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med lånet avsedda ändamålet, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

Säkerhet för
fyllnadslån.

Givetvis måste den bestämmelsen uppställas, att låntagaren skall, innan någon del av fyllnadslånet utbetalas, avlämna vederbörlig skuldförbindelse, innehållande honom åliggande skyldigheter i fråga om lånets användning och förräntning. I skuldförbindelsen bör alltså, bland annat, angivas lånebeloppet, räntevillkoren, den säkerhet som ställes för lånet, det ändamål, vartill lånet utlämnas, samt de skyldigheter i fråga om lånets fortsatta åtnjutande, som åvila låntagaren, och i samband därmed samtliga bestämmelser om långivarens rätt att uppsäga lånet till omedelbar återbetalning.

Vid en verksamhet av den art, varom här är fråga, torde det över huvud icke vara möjligt att erhålla full säkerhet för utlämnade lån, som ju äro avsedda för helt obemedlade personer och hänföra sig till ett sådant ändamål, som uppenbarligen icke kan tillgodoses i den vanliga lånemarknaden. Den bestämmelsen bör emellertid uppställas, att såsom säkerhet

för lånet skall avlämnas inteckning i fastigheten med förmånsrätt närmast efter inteckning, som lämnats till säkerhet för egnahemslånet. En dylik toppinteckning kommer ur ren långivningssynpunkt givetvis icke att innebära någon betryggande säkerhet för lånebeloppets återfående. Innehavet av inteckningen torde emellertid erbjuda möjligheter för långgivaren att förhindra, att de fastigheter, som inköpas med anlåtande av ifrågavarande lån, göras till föremål för spekulation. I sådant syfte anse sig utredningsmännen jämväl böra förorda, att i de skuldförbindelser, som avse egnahemslånet och fyllnadslånet, föreskrives, att den eller de inteckningar, som lämnas till säkerhet för egnahemslånet, tillika skola utgöra säkerhet för fyllnadslånet. Därigenom vinnes jämväl den fördelen, att säkerheten för fyllnadslånet ökas i samma mån som egnahemslånet avbetalas. Sedan egnahemslånet nedbragts till sådant belopp, att till säkerhet därför lämnad inteckning kan anses ensam innebära betryggande säkerhet jämväl för fyllnadslånet, torde den till säkerhet för sistnämnda lån avlämnade inteckningen böra återställas till låntagaren.

I fråga om de personer, som kunna komma i åtnjutande av fyllnadslån, gäller till följd av anknytningen till egnahemslånerörelsen, att vederbörande skall vara svensk medborgare, man eller kvinna, minst 21 år gammal, samt känd för sparsamhet, nykterhet och hederligandel. Med hänsyn till de betydande ekonomiska uppostringar från det allmännas sida, som äro förenade med den nu ifrågavarande verksamheten torde emellertid för erhållande av fyllnadslån böra uppställas större fordringar på de personliga kvalifikationerna än för erhållande av vanligt egnahemslån. Ett oefftergivligt villkor för att en person skall kunna komma i åtnjutande av det allmännas bistånd i förevarande hänseende bör vara, att han styrker sig äga förutsättningar att sköta ett jordbruk och jämväl i övrigt besitter goda personliga kvalifikationer. Huruvida en låntagare skall lyckas i sitt företag, torde i icke ringa mån bero på den hjälp, han därvid kan erhålla av sin hustru och familjens medlemmar i övrigt. Utredningsmännen anse sig med hänsyn härtill böra såsom sin mening uttala, att den nu föreslagna försöksverksamheten i första hand bör inriktas på att bistå gifta arbetslösa, vilkas hustrur bevisligen äga god erfarenhet i fråga om jordbrukssysslor.

Genom den ovan beskrivna anordningen med fyllnadslån såsom till- Inventariellån.
skott till ett egnahemslån har den arbetslöse jordsökanden fått sitt medelsbehov täckt, i vad angår fastighetsförvärvet, men, såsom förut sagts, torde han icke vara hjälpt enbart därmed. För att den nyblivne fastighetsägaren över huvud skall komma igång med sitt företag, torde det vara ofrånkomligt, att han erhåller hjälp jämväl till anskaffande av de för lägenhetens utnyttjande mest nödvändiga levande och döda inventarierna ävensom till de första driftsutgifterna. Att — sedan fastighetsförvärvet genomförts med bistånd av det allmänna — överlämna åt vederbörande att själv anskaffa härför erforderliga medel, skulle uppenbarligen innebära ett äventyrande av det med det allmännas tidigare uppostringar avsedda syftet. Ett dylikt förfaringsätt skulle i varje fall i hög grad inskränka rörelsens omfattning och begränsa denna huvudsakligen till sådana fall, där vederbörande kunde genom bistånd av släktingar eller andra personer anskaffa nödiga inventarier. Någon hjälp för de svagast situerade och kanske mest behövande komme därmed i regel icke till stånd. Utredningsmännen anse sig därför böra föreslå, att arbetslösa jordsökande, som med aulitande av fyllnadslån förvärvat egna jordbruk, beredas möjlighet att erhålla medel till anskaffning av

de erforderliga inventarierna. För ändamålet bör uppläggas en särskild statlig lånefond, förslagsvis benämnd inventarielånefonden, ur vilken vederbörande kunna på ansökan erhålla lån (inventarielån).

Inventarie-
lånets storlek.

I fråga om lånebeloppets storlek bör iakttagas, å ena sidan att större belopp icke beviljas än som oundgängligen erfordras i varje särskilt fall, och å andra sidan att beloppet är tillräckligt för inköp av de inventarier, som erfordras för ett effektivt utnyttjande av fastigheten. Den bestämmelsen bör dock gälla, att inventarielån icke får beviljas till högre belopp än som motsvarar kostnaderna för inventariernas anskaffande. Vid bestämmandet av lånebeloppet bör hänsyn givetvis tagas såväl till fastighetens storlek och det tillämnade brukningssättet som till det likaledes för inköp av inventarier m. m. avsedda kontantbidraget, varom förmåles i det följande. Det torde kunna förutsättas, att låntagarna i sitt eget intresse söka begränsa lånebehovet så mycket som möjligt och i sådant syfte i görligaste mån hålla kostnaderna för inventarieanskaffningen nere. Emellertid bör en övre gräns för lånebeloppets storlek fastställas, och hava utredningsmännen vid övervägande av denna fråga funnit sig böra föreslå, att lånebeloppet under alla omständigheter begränsas till högst 3,000 kronor.

Förräntning
och amortering
av inventarie-
lån.

Vad ovan sagts i fråga om fyllnadslånets förräntning och amortering äger otvivelaktigt tillämplighet jämväl med avseende å förräntningen och amorteringen av nu ifrågavarande lån. Det torde sålunda å ena sidan icke böra påfordras, att inventarielånet skall förräntas och amorteras såsom ett vanligt lån. Å andra sidan bör icke heller inventarielånet givas karaktär av direkt bidrag. Med avseende å förräntningen och amorteringen av inventarielånet torde det, liksom beträffande fyllnadslånet, vara lämpligt att gå en medelväg. Utredningsmännen anse sig böra föreslå, att lånet lämnas räntefritt, men att fordran på dess återbetalande upprätthålles. Då det, såsom tidigare framnållits, är nödvändigt att lämna låntagaren andrum att komma igång med sitt företag, förorda utredningsmännen därjämte, att inventarielånet lämnas amorteringsfritt det första året.

Därefter bör lånet återbetalas genom årliga amorteringar. För enkelhetens skull och då det icke kommer att gälla särskilt stora lån, torde det årliga avbetalningsbeloppet böra vara konstant för hela amorteringstiden. Då det gäller att avväga amorteringstidens längd, har man att taga i betraktande å ena sidan önskemålet, att låntagaren ej anstränges med större avbetalningar än han mäktar bära, samt å andra sidan betydelsen av att dessa lån, som ju uteslutande äro avsedda till anskaffning av inventarier, bringas ur världen, innan större behov att anskaffa ersättning uppstår. Utredningsmännen tro sig kunna förorda tolv år såsom en lämplig amorteringstid, vilket innebär, att lånet skulle vara slutreglerat inom sammanlagt tretton år.

Uppsägning av
inventarielån.

Vissa omständigheter torde emellertid böra föranleda rätt för långivaren att uppsäga oguldet lånebelopp till återbetalning å annan tid än den kontrakterade. I anseende till det nära sambandet mellan nu ifrågavarande lån och fyllnadslånet torde behörig uppsägning av fyllnadslånet böra anses vara en sådan omständighet, som föranleder rätt att uppsäga inventarielånet. För enkelhetens skull torde den bestämmelsen kunna uppställas, att behörig uppsägning av fyllnadslånet skall anses omfatta jämväl inventarielånet. Därjämte bör uppsägningsrätt föreligga, om låntagaren visar försumlighet i att erlägga föreskriven amortering, eller om inventarier försäljas, bortföras eller förstöras, och vär-

det av inventarielänsbeståndet därigenom eller eljest genom låntagarens åtgörande väsentligen nedgår.

Självfallet skall låntagaren, innan lånet eller någon del därav till honom utbetalas, avlämna vederbörlig skuldförbindelse, innefattande de skyldigheter i fråga om lånets användning och amortering, som åvila honom, ävensom samtliga bestämmelser om långivarens rätt att uppsäga oguldet lånebelopp till omedelbar återbetalning. För att lämna långivaren möjlighet att till säkerhet för lånet söka inteckning i låntagarens jordbruksinventarier, skall i skuldförbindelsen lämnas härför erforderligt medgivande.

Säkerhet för
inventarielån.

För vinnande av erforderlig enhetlighet och snabbhet vid handläggningen och avgörandet av hithörande låneärenden, synes det ojämförligt lämpligaste vara, att handhavandet jämväl av inventarielånerörelsen anförtros åt egnahemslåneförmedlarna.

Förmedling av
inventarielån.

Angående låneförmedlarnas mellanhavanden med staten böra tydligen enahanda anordningar tillämpas som i fråga om fyllnadslånen. Låneförmedlarna skola sålunda på ansökan, som lämpligen bör göras i samband med ansökning om fyllnadslåneanslag, av Kungl. Maj:t tilldelas anslag, förslagsvis benämnt inventarielåneanslag, att av dem användas till utlämnande av inventarielån. Förlust, som eventuellt uppkommer å inventarielån, bör med hänsyn till lånerörelsens art icke åvila låneförmedlarna utan stanna å statsverket.

Det har i det föregående betonats, att den nära nog viktigaste förutsättningen för att den föreslagna verksamheten skall krönas med framgång är den, att de personer, som på detta sätt förhjälpas till egna jordbruk, äro verkligt dugande och äga förutsättningar att på egen hand slå sig fram såsom småbrukare. Det har likaledes framhållits såsom en väsentlig betingelse för framgång, att hustrun äger vana vid jordbruksysslor och erfarenhet i fråga om lantushållning. För att den ifrågasatta lånerörelsen skall bliva till bestående nytta fordras sålunda, att låntagarna utväljas med synnerlig omsorg och att beviljande av lån i det enskilda fallet föregås av noggrann prövning av sökandes personliga kvalifikationer. Prövningen av de sökandes lämplighet kommer givetvis att vara av särskilt svår och grannlaga natur, och det kan knappast förutsättas, att låneförmedlarna skola vara i stånd att på egen hand träffa ett säkert avgörande härutinnan. Utredningsmännen ansluta sig helt till den av departementschefen i direktiven uttalade uppfattningen, att för vinnande av nödig garanti för ett gott personval vederbörande kommuner böra bidra till verksamhetens genomförande. I sådant syfte anse sig utredningsmännen böra till en början föreslå, att, där låneförmedlaren är en annan än kommunen själv, den med långivningen förenade prövningen av de sökandes personliga kvalifikationer sker under samverkan mellan vederbörande låneförmedlare och de kommunala myndigheterna i den kommun, där sökanden har sitt hemvist. Det måste givetvis förutsättas, att de kommunala myndigheterna komma att hysa stort intresse för den ifrågasatta verksamheten, att de icke tillstyrka, att lån beviljas andra än sådana personer, som verkligen hava förutsättningar att driva ett jordbruk av den omfattning, varom här är fråga. För att emellertid undanröja den måhända nära till hands liggande misstanken, att kommunerna vid tillstyrkande av lån låta ovidkommande hänsyn spela in, ause sig utredningsmännen vidare böra föreslå, att inventarielån få utlämnas allenast under förutsättning, att den kommun, som tillstyrkt lånet, ikläder sig borgen för detsamma. Det torde i jäm-

Kommunal
borgen.

förelse med de betydande uppostringar, som staten måste ikläda sig för den ifrågasatta verksamheten, icke kunna anses orimligt, att jämväl kommunerna påtaga sig en viss risk. Med hänsyn till att långivaren i händelse av utebliven betalning i första hand skall göra sig täckt genom anlåtande av inventarieinteckningen, torde de förluster, som eventuellt kunna uppstå för kommunerna bli jämförelsevis små och böra riskerna sålunda icke menligt inverka på kommunernas intresse för verksamheten.

I departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 20 oktober 1933 uttalas bland annat, att i sådant fall, då den arbetslöse vore mantals-skriven i annan kommun än den, vari fastigheten vore belägen, sistnämnda kommun borde beredas tillfälle att yttra sig rörande den jordsökandes lämplighet. Med hänsyn till den omsorgsfulla prövning av de jordsökandes kvalifikationer, som utredningsmännen i sitt förslag förutsätta, och i betraktande av de relativt goda betingelser, varunder här ifrågavarande egnahemsbildare kunna börja sin verksamhet, anse utredningsmännen icke erforderligt, att ett obligatoriskt hörande av inflyttningskommunen stadgas.

Kontant-
bidrag.

Det har i det föregående antytts, att de jordsökande, varom här är fråga, jämväl äro i behov av medel till driftens igångsättande, såsom till inköp av utsäde, konstgödsel, foder och dylikt. Utredningsmännen anse sig böra föreslå, att i sådant hänseende och till komplettering av inventariebeståndet lämnas ett kontant bidrag utan återbetalningsskyldighet, vilket bidrag bör vara lika för alla låntagare. Därest det bistånd, som lämnas i form av lån, verkligen skall bli en hjälp till självhjälp för den arbetslöse, torde det nämligen icke kunna ifrågasättas, att denne skall ytterligare skuldsätta sig. Då meningen är att genom den föreslagna låneverksamheten sätta den arbetslöse i stånd att varaktigt försörja sig själv, och då denne sålunda icke vidare skulle vara i behov av arbetslöshetshjälp vare sig från stat eller kommun, synes det utredningsmännen lämpligt, att ifrågavarande bidrag utgår direkt av medel, som anslås till arbetslöshetens bekämpande, samt att kostnaderna härför fördelas mellan staten och vederbörande kommun. Vid övervägande av frågan om bidragsbeloppets storlek hava utredningsmännen stannat vid ett belopp av 1,000 kronor.

Beloppet bör uppdelas mellan kommunen och staten på det sätt, att kommunen bidrager med det belopp, som personen i fråga skulle hava under ett år erhållit i arbetslöshetsunderstöd av kommunala medel, därest han för sig och sin familj åtnjutit kontantunderstöd, och att staten bidrager med återstoden. Vid bestämmandet av kommunens andel bör det anses, som om understödet utgått efter den för ortsgruppen ifråga av arbetslöshetskommissionen bestämda högsta understödssatsen.

Verksam-
hetens be-
gränsning till
vissa kom-
muner.

En direkt följd av den sist föreslagna anordningen blir givetvis den, att här ifrågavarande lånerörelse över huvud icke kan tillämpas ifråga om andra än sådana inregistrerade arbetslösa, som tillhöra kommuner, vilka bedriva arbetslöshetshjälpverksamhet med bidrag av statsmedel. Detta synes emellertid icke behöva innebära någon egentlig olägenhet eller orättvisa, då verksamheten på grund av sin försökskaraktär i allt fall icke kan omfatta annat än ett fåtal arbetslösa. Å andra sidan torde hinder icke möta, att kommun, som för närvarande icke bedriver arbetslöshetshjälpverksamhet med statsbidrag, inleder sådan verksamhet med att bevilja bidrag, varom här är fråga.

Den, som önskar komma i åtnjutande av nu föreslagna lån och bidrag, har givetvis att själv göra vederbörliga framställningar därom.

För vinnande av enkelhet och reda vid behandlingen av här ifrågasatt ärenden torde det vara lämpligt, att ansökningsförfarandet uppdelas i två etapper. Sålunda bör frågan om kontantbidraget och kommunens borgen för inventarielånet prövas och avgöras, innan ansökan om egnahems-, fyllnads- och inventarielån göres. Den arbetslöse jordsökanden har alltså till en början att hos hemkommunen göra framställning om kontantbidrag och erhållande av borgen för blivande inventarielån. Denna ansökan, som givetvis skall vara skriftlig och för vilken särskilt formulär torde böra fastställas, ingives till arbetslöshetskommittén, som har att jämte eget yttrande rörande sökandens personliga kvalifikationer överlämna ansökningsen till kommunalnämnden respektive drätselkammaren. Vid den beredning av ärendet, som åligger dessa organ, bör i främsta rummet verkställas en ingående utredning rörande sökandens och hans hustrus personliga duglighet och förutsättningar i övrigt att sköta ett eget jordbruk. Därvid böra upplysningar lämpligen inhämtas från andra kommunala organ, som kunna tänkas äga kännedom om sökanden, ävensom från personer, hos vilka sökanden innehaft anställning såsom jordbruksarbetare, eller, därest han tidigare bedrivit eget jordbruk inom annan kommun, från myndigheterna i den kommunen. Ansökningen förelägges därefter jämte till- eller avstyrkande yttrande vederbörande beslutande myndighet inom kommunen, som i vanlig ordning avgör, huruvida kommunen skall ikläda sig borgen för inventarielånet och bevilja kontantbidraget. Kommunens beslut i fråga om borgen för inventarielånet får formellt avse ett visst maximibelopp, enär lånets storlek vid denna tidpunkt icke är fastställd. Reellt kommer borgen givetvis att gälla endast för den lånfångna summan. I händelse av bifall till ansökningsen har kommunen slutligen att hos statens arbetslöshetskommission göra framställning om medel till den del av kontantbidraget, som är avsedd att bestridas av staten.

Med hänsyn till de i huvudsak ensartade uppgifter, som åligga den för handhavandet av den statsunderstödda arbetarsmåbruksverksamheten inom vissa kommuner inrättade arbetarsmåbruksnämnden, torde det kunna ifrågasättas, huruvida beredningen av här ifrågasatt ärenden lämpligen borde överlämnas till denna. Utredningsmännen anse sig emellertid icke böra föreslå en dylik anordning utan hava i detta sammanhang endast velat påpeka möjligheten därav.

Den jordsökande, vars ansökan om kontantbidrag och borgen bifallits, har därefter att till fullföljande av ärendet vända sig till vederbörande egnahemslåneförmedlare med begäran om egnahemslån, fyllnadslån och inventarielån, för vilket ändamål särskilda ansökningsformulär böra tillhandahållas.

Vid prövningen och avgörandet av här ifrågasatt ansökningar kommer givetvis enahanda förfaringssätt att vinna tillämpning som ifråga om vanliga egnahemslån. Låneförmedlarna böra emellertid ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om sökandens förutsättningar för jordbrukskötsel och böra därför beredas tillfälle att taga del av den av de kommunala myndigheterna i sådant hänseende verkställda utredningen. Vid bestämmandet av inventarielånebeloppets storlek, vilket givetvis icke kan ske, förrän fastighetsförvärvet genomförts, torde yttrande lämpligen böra inhämtas från den kommun, som åtagit sig borgen för lånet. Huru jordsökande har att gå tillväga för anskaffning av för egnahemsbildningen

erforderlig jord framgår av 6 paragraf i kungörelsen med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten den 8 juni 1928 (Sv. ffs. 219). Skulle ytterligare vägledning vara behöfelig, torde han i detta hänseende kunna erhålla värdefullt bistånd av de enskilda ideella sammanslutningar, som tagit till uppgift att medverka till lösningen av de obemedlades enkannerligen de arbetslösas jordfråga.

För att belysa omfattningen av de förpliktelser i fråga om räntor och amorteringar av statslånen, som vid ett antaget normalfall komma att avila ifrågavarande egnahemsbildare under de närmaste åren, hava utredningsmännen uppgjort en tabell, som fogas till betänkandet såsom bilaga 2.

Att beräkna det för genomförandet av ovan beskrivna anordningar erforderliga penningbeloppet erbjuder givetvis stora svårigheter. Å ena sidan har lånerörelsen otvivelaktigt ett stort behov att fylla, och många lånesökande torde säkerligen komma att anmäla sig, men å andra sidan manas man till en viss försiktighet, då det, såsom upprepade gånger betonats, här gäller en försöksverksamhet av ganska vanskelig art. Utredningsmännen anse sig böra beräkna, att försöksverksamheten kommer att omfatta utlämnande av lån till omkring 500 personer. Vad till en början angår de ökade anspråk, som genom den föreslagna verksamheten komma att ställas på egnahemslånefonden under nästa budgetår, tro sig utredningsmännen kunna förutsätta, att någon höjning av det för densamma bestämda utlåningsbeloppet, tjugu miljoner kronor, icke kommer att erfordras. Skulle emellertid det till fonden anvisade kapitalökningensanslaget visa sig vara otillräckligt, torde framställning om ökning av detsamma för första halvåret 1935 kunna göras till samma års riksdag. Vidkommande den del av kontantbidraget, som skall bestridas av staten, må här allenast erinras, att detsamma är avsett att utgå av medel, som anslås till arbetslöshetens bekämpande. Beträffande slutligen fyllnadslån och inventarielån torde man för vardera typen kunna räkna med ett genomsnittligt lånebelopp av 2,000 kronor, vilket innebär, att för tillgodoseende av det beräknade lånebehovet erfordras 1,000,000 kronor till vardera lånefonden. För genomförandet av utredningsmännens förslag i förevarande del erfordras sålunda, att för budgetåret 1934/1935 anvisas särskilda medel till ett belopp av 2,000,000 kronor.

Utredningsmännen övergå härefter till behandling av den del av förslaget, som avser åtgärder i syfte att åt arbetslösa jordsökande bereda tillgång till arrendebbruk genom styckning av statens egen jord.

Såsom i den föregående angivits, föreslå utredningsmännen härutinnan en fortsättning av den försöksverksamhet avseende nybildning av arrendelägenheter å kronojord, vartill 1933 års riksdag anvisade ett belopp av 700,000 kronor ur domänverkets markinköpsfond.

Nämnda försöksverksamhet, som beslutades i anledning av ett av sociala jordutredningen den 7 mars 1933 framlagt förslag (se sid. 5*), omhänderhaves av domänstyrelsen och bedrives i huvudsaklig överensstämmelse med av styrelsen i utlåtande den 17 maj 1933 (se sid. 8*) angivna riktlinjer. Enligt vad utredningsmännen inhämtat av domänstyrelsen, hava styckningsplaner hittills uppgjorts för ett tjugotal lotter med en åkerareal av 15—20 hektar per lott, för vilka ritningar och byggnadsbeskrifningar jämväl utarbetats. De beräknade byggnadskostnaderna utgöra i genomsnitt 16,000 kronor per lott, varav 7,000 kronor beräknas belöpa å mangårdsbyggnaden och 9,000 kronor å ekonomibyggnaderna.

Medelsbehovet
för egnahems-
lånelinjen.

Kronojord-
stycknings-
linjen.

Byggnadsarbetet, som är avsett att av styrelsen utlämnas på entreprenad, har emellertid ännu icke igångsatts, då man ansett sig böra avvakta uppgörelse i den nu pågående byggnadskonflikten.

För att utröna tillgången under de närmaste åren på för styckning lämpad kronojord hava utredningsmännen samrått med de år 1926 tillkallade kronojordstyckningssakkunniga, vilka haft i uppdrag att besiktiga under år 1927 och därefter arrendelediga kronoegendomar med särskild hänsyn till lämpligheten av sagda egendomsars styckning och försäljning. Vidare ha utredningsmännen i skrivelse till domänintendenterna i riket begärt uppgift å samtliga kronoegendomar, som bliva arrendelediga under åren 1935, 1936 och 1937, ävensom anhållit om upplysning om vilka av de sålunda disponibla fastigheterna, som med hänsyn till läge, beskaffenhet och byggnadsbestånd kunna anses lämpliga att uppdelas i mindre brukningsdelar.

Av vad som sålunda inhämtats framgår, att tillgången på för styckning och försäljning lämplig kronojord är jämförelsevis begränsad. Orsakerna härtill äro flera. Kronans jordbruksdomäner äro i allmänhet utarrenderade på relativt lång tid, i vissa fall upp till 20 år. Under löpande arrendeperiod kan styckning och försäljning i regel icke ifrågakomma. Antalet för varje år arrendelediga kronoegendomar har för de senaste åren uppgått till omkring 120. Av dessa är ett icke ringa antal att anse som i storlekshänseende lämpliga hemmansbruk. Försäljning av dylika smärre gårdar har under de senare åren ägt rum i betydande utsträckning. Även i fortsättningen komma sådana egendomar vid arrendetidens upphörande i många fall att salubjudas, men då försäljning ofta sker till förutvarande arrendator, medför ett lösgörande av detta slag av kronojord ingen egentlig utökning av för egnahemsbildning tillgänglig jordbruksjord. Vad åter angår de större och medelstora kronoegendomarna äro dessa i allmänhet så lämpligt arronderade och väl bebyggda, att styckning av desamma skulle te sig ekonomiskt oförsvarlig. De till styckning och försäljning lämpliga och disponibla kronoegendomarna äro följaktligen relativt få per år räknat. Det är egentligen sådana större och medelstora egendomar, som äro dåligt eller ofullständigt bebyggda eller med spridda ägor, som kunna komma i fråga.

Genom den till domänintendenterna utsända rundskrivelsen avsågs att utröna, huruvida kronojord för egnahemsnybildning fanns att tillgå inom de närmaste åren. Härvidlag är att märka, att de den 14 mars 1934 arrendelediga gårdarna antingen försåts eller ånyo utarrenderats samt att beträffande de 1935 ledigblivande åtgärder i flera fall redan vidtagits för ny utarrendering. Det är först i fråga om sådana egendomar, som bliva lediga 1936 och senare, som man i allmänhet är obunden av redan vidtagna dispositioner. I enstaka fall kunna för styckning lämpade egendomar möjligen bliva disponibla, på grund av att arrendatorn kommit på obestånd eller av annan anledning önskar lämna arrendet före kontraktstidens slut.

Med ledning av de gjorda undersökningarna ha utredningsmännen ansett sig kunna räkna med, att under den närmaste tiden ett antal av omkring 100 nya brukningsdelar kunna nyskapas genom styckning av lämpliga kronoegendomar. Om, som utredningsmännen vilja förorda, de nybildade jordbruken utlämnas på arrende, kommer dock ett antal av dessa arrenden att besättas med från föregående utarrendering options-

Tillgången på
jord.

berättigade arrendatorer. Givetvis bör det ankomma på domänstyrelsen att utvälja de lämpligaste styckningsobjekten. När utarrendering av här ifrågavarande jordbrukslägenheter skall ske, torde domänstyrelsen hos egnahemsnämnden i länet böra efterhöra, huruvida jordsökande arbetslösa finnas hos nämnden anmälda.

Lotternas
storlek.

Beträffande storleken av här ifrågavarande arrendelägenheter böra samma principer gälla som i fråga om egnahemsjordbruket. Sålunda bör å ena sidan den regeln undantagslöst gälla, att lägenheterna icke få vara mindre än att innehavarna kunna därå erhålla full sysselsättning och bärning. Å andra sidan bör man, då möjligheten för arrendatorn att med anlitande av egnahemslån friköpa lägenheten synes böra hållas öppen, inrikta sig på att icke tillskapa större lägenheter än motsvarande övre värdegränsen för erhållande av dylikt lån. Utredningsmännen anse sig böra förordna, att lotterna, där det med hänsyn till styckningsfastigheternas struktur är möjligt, utläggas med en åkerareal av 8—12 hektar, eller i allt fall avpassas på sådant sätt, att arrendatorerna äro för deras skötsel oberoende av lejd arbetskraft.

Bebyggelse.

Med hänsyn till nödvändigheten att arrendeavgiften för här ifrågavarande lägenheter, som ju äro avsedda att utlämnas till obemedlade, blir så låg som möjligt, vilja utredningsmännen förordna, att byggnadsbeståndet avpassas allenast efter det oundgängliga behovet. Utredningsmännen anse sig böra uttala, att byggnadskostnaderna, i jämförelse med kostnaderna för den tillämnade bebyggelsen av de enligt 1933 års riksdagsbeslut nybildade fastigheterna, både böra och kunna nedbringas. Här ifrågavarande verksamhet bör liksom den nu pågående försöksverksamheten på området omhänderhavas av domänstyrelsen och bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medgiva. För byggnadskostnadernas bestridande torde särskilda medel böra anvisas.

Arrende-
villkor.

I fråga om arrendevillkoren i allmänhet synas de bestämmelser böra vinna tillämpning, vilka innefattas i det av 1932 års kronojordsutredning i betänkande den 20 november 1933 (statens off. utr. 1933:32) framlagda förslag angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom. Nämnda bestämmelser böra dock med hänsyn till det syfte, varom här är fråga, jämkas så tillvida, att borgen för arrendevillkorens fullgörande icke bör fordras, även om arrendeavgiften till äventyrs skulle överstiga 600 kronor. Beträffande arrendeavgiften bör denna i främsta rummet bestämmas enligt ortens pris och i varje fall avvägas på sådant sätt, att det med denna verksamhet avsedda syftet icke äventyras. Där det så befinnes erforderligt, torde staten sålunda böra delvis eftersätta kravet på förräntning av byggnadskostnaderna.

Friköprätt.

I det föregående hava utredningsmännen framhållit, att det med hänsyn till såväl det allmännas som den enskilde jordsökandens intressen lämpligaste sättet att förhjälpa arbetslösa till självständiga jordbruk är att bereda dem möjligheter att arrendera en mindre lägenhet. Arrendesystemet torde därjämte, enligt vad erfarenheten visar, vara ett lämpligt sätt för obemedlade och mindre bemedlade personer att så småningom arbeta sig upp till självägare. I anseende härtill vilja utredningsmännen, såsom i det föregående antytts, förordna, att här ifrågavarande arrendatorer lämnas möjlighet att sedermera med anlitande av egnahemslån friköpa lägenheterna. Skulle vid försäljning av en lägenhet, sedan domänverket gottgjorts skälig ersättning för jordvärdet, överskott uppstå, bör detta givetvis återbäras till statsverket såsom ersättning för å lägenheten nedlagda byggnadskostnader.

Vad ovan anförts i fråga om fyllnadslåntagarnas behov av medel till anskaffning av inventarier och till driftens igångsättande gäller givetvis jämväl med avseende å de arbetslösa jordsökande, som önska erhålla arrendebbruk. Utredningsmännen föreslå också, att den ovan beskrivna anordningen med inventarielån och kontantbidrag gives tillämplighet jämväl beträffande här ifrågavarande jordsökande.

Inventarielån
och kontant-
bidrag.

Utredningsmännen anse sig kunna utgå från, att medel till iordningställande av högst 100 arrendelägenheter kunna bli erforderliga under nästkommande budgetår. Beräknar man byggnadskostnaderna till i medeltal 8,000 kronor för varje styckningslott och det genomsnittliga inventarielånebeloppet till 2,000 kronor, erfordras, att för täckande av medelsbehovet i nu ifrågavarande hänseende för sagda budgetår anvisas ett belopp av 800,000 kronor till uppförande av byggnader m. m. samt 200,000 kronor till inventarielån.

Medelsbehovet
för kronojord-
stycknings-
linjen.

Sammanfattning av förslaget.

Det av utredningsmännen här ovan framlagda förslaget kan sammanfattas i följande punkter.

I. Utredningsmännen förorda en sådan utbyggnad av den nuvarande för personer med visst eget kapital närmast avsedda egnahemslånerörelsen, att jämväl jordsökande arbetslösa utan egna tillgångar må bli va i tillfälle att med anlitande av egnahemslån förvärva eget jordbruk. I sådant syfte föreslå utredningsmännen:

a) att arbetslösa jordsökande beredas möjlighet att såsom lån av staten erhålla de medel, som utöver egnahemslånet erfordras för inköp av en mindre lägenhet; lånen i fråga, som ovan benämnts fyllnadslån, äro avsedda att vara helt amorteringsfria och därjämte räntefria under de tretton första åren, varefter de skola förräntas efter enahanda grunder, som gälla i fråga om egnahemslån för jordbrukslägenheter; såsom säkerhet skall ställas in-teckning i den förvärvade fastigheten;

b) att till de arbetslösa, som med anlitande av fyllnadslån förvärvat ett eget jordbruk, likaledes av statsmedel utlämnas lån till bestridande av kostnaderna för anskaffning av de nödvändigaste jordbruksinventarierna; dessa lån, som benämnts inventarielån, löpa utan ränta och skola vara amorteringsfria under det första året, men skola därefter återbetalas under loppet av tolv år; såsom säkerhet för lånet skall långivaren erhålla in-teckning i låntagarens inventarier, varjämte låntagarens hemkommun skall teckna borgen för detsamma; samt

c) att vederbörande därjämte erhåller ett kontant bidrag om 1,000 kronor, avsett till komplettering av inventariebeståndet och till för driftens igångsättande nödiga utgifter; kostnaderna för detta bidrag, som icke skall vare sig förräntas eller återbetalas, äro avsedda att efter vissa grunder fördelas mellan staten och vederbörandes hemkommun samt att bestridas av medel, som anslås till arbetslöshetens bekämpande.

II. Utredningsmännen förorda vidare, att arbetslösa jordsökande jämväl beredas möjlighet att erhålla jordbruk på arrende, och föreslå i sådant syfte, att den nybildning av småbruk genom styckning av kronojord, som igångsatts enligt beslut av 1933 års riksdag, skall fortsättas, Jämväl i denna del av förslaget förorda utredningsmännen, att vederbörande må kunna erhålla inventarielån och kontantbidrag.

De för förslagets genomförande för budgetåret 1934/1935 erforderliga medlen torde kunna beräknas till följande belopp, fränsett egnahemslånemedel och arbetslöshetsmedel:

till fyllnadslånefonden	kronor 1,000,000
» inventarielånefonden	» 1,200,000
» bebyggelse av lägenheter å kronojord	» 800,000
	<hr/> Kronor 3,000,000.

SAKKUNNIGA FÖR UTREDNING
AV FRÅGAN RÖRANDE JORD
ÅT ARBETSLÖSA

Bilaga 1.

Denna blankett är avsedd att ifyllas av sådan *gift arbetslös* person, vilken tidigare varit sysselsatt inom jordbruk och nu, oavsett övergång till annat yrke, önskar varaktigt återgå till jordbruk såsom egen företagare.

- 1.) Namn och hemort:
- 2.) Ålder; mannens:; hustruns:
- 3.) Antal barn: under 15 år; över 15 år
- 4.) Mannens yrke och senaste arbetsanställning (ej nödhjälpsarbete):
- 5.) Tiden för föregående verksamhet inom jordbruket:
 - a) för mannen:
 - b) för hustrun:
- 6.) Arten av den föregående verksamheten inom jordbruket (såsom egen företagare eller såsom anställd; i sistnämnda fall anges anställningens art):
 - a) för mannen:
 - b) för hustrun:
- 7.) Övriga upplysningar, som uppgiftslämnaren vill anföra såsom skäl för sin önskan att återgå till jordbruksnäringen:

Blanketten återställes till arbetslöshetskommittén i orten
senast den 1 december 1933.

Bilaga 2.

Tablå

utvisande årsutgifterna för egnahemslån å 10,000 kronor, fyllnadslån å 2,000 kronor och inventarielån å 2,000 kronor enligt utredningsmännens förslag. (Ränta och amortering å egnahemslån beräknade enligt de grunder, som angivas i Kungl. Maj:ts proposition nr 42 1934).

År	Egnahemslån				Fyllnads- lån (kr. 2,000) Ränta kr.	Inventarie- lån (kr. 2,000) Amorte- ring kr.	Utbetal- ningar per år Summa kr.
	Stående delen (kr. 6,000) Ränta kr.	Amorteringsdelen (kr. 4,000)		Ränta och amortering Summa kr.			
		Ränta kr.	Amorte- ring kr.				
1:a.....	240: —	160: —	—	400: —	—	—	400: —
2:a.....	240: —	160: —	—	400: —	—	166: 67	566: 67
3:e.....	240: —	160: —	—	400: —	—	166: 67	566: 67
4:e.....	240: —	160: —	—	400: —	—	166: 66	566: 66
5:e.....	240: —	160: —	—	400: —	—	166: 67	566: 67
6:e.....	240: —	160: —	80: —	480: —	—	166: 67	646: 67
7:e.....	240: —	156: 80	83: 20	480: —	—	166: 66	646: 66
8:e.....	240: —	153: 48	86: 52	480: —	—	166: 67	646: 67
9:e.....	240: —	150: 02	89: 98	480: —	—	166: 67	646: 67
10:e.....	240: —	146: 42	93: 58	480: —	—	166: 66	646: 66
11:e.....	240: —	142: 66	97: 34	480: —	—	166: 67	646: 67
12:e.....	240: —	138: 78	101: 22	480: —	—	166: 67	646: 67
13:e.....	240: —	134: 72	105: 28	480: —	—	166: 66	646: 66
14:e.....	240: —	130: 52	109: 48	480: —	80: —	—	560: —
15:e.....	240: —	126: 14	113: 86	480: —	80: —	—	560: —